

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDERS UHRSKOV

FYNBO, JYDE OG SJÆLLANDSFAR

EN RÆKKE LIVSBILLEDER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL — NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1941

FYNBO, JYDE
OG SJÆLLANDSFAR

ANDERS UHRSKOV

HEDEVIG OG HENDES DATTER. 1912. Udsolgt.

KARL LILLEKONE OG ANDRE KANUTTER. 1916.
Udsolgt.

CHRISTOPHER BRUUN. 1916. Udsolgt.

NORDSJÆLLANDSK LANDSBYLV I ÆLDRE TID.
1918. Udsolgt.

NORDSJÆLLANDSK FOLKELIV. I—V.

I. To Nordsjællænderes Erindringer. 1921. Udsolgt.

II. Folkesagn. 1922. Udsolgt.

III. Sagn og Tro. 1923. Udsolgt.

IV. Højtid. 1924. Udsolgt.

V. Dagligt Liv. 1924. Udsolgt.

FOLK. Historier og Fortællinger. 1925.

KURLÆGE P. C. BJERREGAARD. 1927. Udsolgt.

LIV OG LEVNED. I—III.

I. To gamle fortæller. 1927.

II. Bonde og Borger. 1928.

III. Skæbner. 1929. Udsolgt.

FYNSKE SAGN. 1929. Udsolgt.

I KAMP FOR HJEMMET. Fortælling. 1930.

KRISTIAN KONGSTAD. 1930. Udsolgt.

FRISKOLEFOLK. I. Fynboer. 1931. Udsolgt.

FRISKOLEFOLK. II. Fynboer og Jyder. 1931. Udsolgt.

SJÆLLANDSKE SAGN. 1932.

FYNSK LANDSBYLV I GAMLE DAGE. 1932. Udsolgt.

KULSVIERBOGEN. Skildringer paa nordsjællandsk
Folkemaal. 1933. Udsolgt.

DANSK FOLKEVID. I. 1935. Udsolgt.

DANSK FOLKEVID. II. 1936. Udsolgt.

FRA STAVNSBAAND TIL VORE DAGE. I—III.

I. Fra Landbrugets Verden 1938. Udsolgt.

II. Handel, Haandværk, Fiskeri. 1939. Udsolgt.

III. Fra Land og By. 1940.

ANDERS UHRSKOV

FYNBO, JYDE OG SJÆLLANDSFAR

EN RÆKKE LIVSBILLEDER

*Danske de vare —
Grundtvig.*

99 A 952

GYLDENDALSKE BOGHANDEL — NORDISK FORLAG
KØBENHAVN 1941

FRIDA SCHMIDT

FRIDA SCHMIDT blev født i Middelfart den 15. August 1849 som Datter af Herredsfuldmægtig L. L. Schmidt. Hun var Nummer fire i Rækken af ti Søskende. Det var midt under Treaarskrigen, Frida kom til Verden. Flere svenske Officerer, der deltog frivilligt i Krigen, var indkvarterede i Byen, en af dem hos Schmidts. Den 15. August vaagnede han tidligt om Morgenens som Følge af Uro i Huset. Schmidt indfandt sig og meddelte, at hans Hustru var blevet syg. Hurtigt kom Svenskeren i Uniformen, og hurtigt blev Morgenkaffen serveret, men inden Officeren havde naaet at faa den sunket, kom Værten igen og meldte: „En liten flicka!“ hvorefter Svenskeren gratulerede og forsvandt.

Faderen, *Lorenz Lorenzen Schmidt*, var dengang By- og Herredsfuldmægtig for Vends Herred. Han var født i Odense 1816 og stammede paa fædrene Side fra Hanved ved Flensborg, hvor Familien i flere Slægtled havde ejet en Smedie og en lille Landejendom. Farfaren havde bosat sig i Odense, hvor han var Snedkermester. Han var tillige Løjtnant i Borgervæbningen og skildres som en meget gemytlig Mand. Han fortalte Eventyr for sine Børn, paa hans Værksted kom H. C. Andersen som Dreng, og da Frida Schmidts Far mange Aar efter købte Andersens Eventyr og læste „Store Claus og lille Claus“, udbød han: „Den har Far fortalt for os Børn!“ Det var et gammelt Folke-

eventyr, H. C. Andersen havde hørt og senere gen-digtet. L. L. Schmidts Mor var en Gaardmandsdatter fra Sydfyn.

Faderen fik sin Undervisning i Lahns Stiftelse, og efter sin Konfirmation kom han paa Odense Herreds-fogedkontor hos Herredsfoged *Falbe*, hvem han senere mindedes med Tak. I en ung Alder tog han dansk juridisk Eksamen med første Karakter og blev Fuld-mægtig i Assens og paa Grevskabets Gyldenstens Godskontor. Her lærte han en ung Pige at kende, der hed *Elisabeth Wanting*, og som lærte Husholdning i Grevindens Køkken. Hun blev siden hans Hustru. Elisabeth Wantings Far var en Gaardmandssøn fra Lejrskov i Jylland. Han boede i Børgense, hvor han drev Sadelmageri og lidt Landbrug ved Siden af.

L. L. Schmidt blev 1841 udnævnt til By- og Herredsfuldmægtig i Middelfart, og — hedder det i en Nekrolog — „i denne Stilling udfoldede han en meget stor Virksomhed, nød megen Tillid og var ofte konstitueret i Embedet. 1844 ægtede han sin efterlevende Hustru. I 1853 var han med at stifte Middelfart og Omegns Spare- og Laanekasse. Han byggede meget, saaledes foruden mange Huse i Forstaden i Middelfart tillige Hotel „Odin“, skaffede derved Byen en Forsamlingssal, men tabte iøvrigt mange Penge paa dette Hotel.“¹⁾

Schmidt holdt ikke meget af at holde Auktion. Loven var dengang streng mod Skyldnerne. Engang skulde en Husmands hele Dødsbo sælges, Konen var fortvivlet, og da en Dyne blev raabt op, udbrød hun højt jamrende: „Aa, min rødtribede Dyne! Min rødtribede Dyne!“ Herredsfuldmægtig Schmidt købte Dynen og gav hende den, og glad var hun. Men

¹⁾ Middelfart Avis 6. Marts 1887.

efter en saadan Auktion, hvor han var nødt til at sælge Folks Indbo, kom han ofte hjem i en meget trykket Stemning. Auktionerne var imidlertid ikke til at undgaa, saa længe han var Fuldmægtig. Det endte med, at hans Kone en Dag sagde til ham: „Se Du hellere at blive Prokurator!“ Schmidt fulgte hendes Raad og blev Prokurator 1857, efter at han først efter den Tids Regler havde været Prøveprokurator i tre Aar.

Frida var kun fire Aar, da hun kom i Skole. Det var hos Jomfru Scheby, der beboede en lille Lejlighed i en gammel Gaard i Storegade, hvor „Odin“ nu ligger. Skolelokalet var en dyb Stue til Gaden. Ved et af Vinduerne stod en Forhøjning, og paa den tronede Jomfruen. Lille og lidt forvokset var hun, men fornem. Skolebordet var betrukket med et gammelt grønt Klæde, og Børnene sad paa Bænke og gamle Stole.

Der gik Børn i alle Aldre. Skiftevis kom de op til Jomfruen for at læse. Der blev syet, strikket, hæklet, broderet, fileret, skrevet, regnet og læst i samme Time.

Inde i Skolestuen stod ogsaa Jomfru Schebys Seng, en bred Træseng med hvidt Tæppe paa. En Dag kom der nogen, som vilde tale med Jomfruen, og hun forlod derfor Stuen. Næppe var hun gaaet, før en af Drengene sprang op paa Bænken og derfra med et langt Sæt lige op i Jomfruens Seng og krøllede naturligvis Tæppet aldeles. Der blev stor Forfærdelse, og Smaapigerne var ikke sene med at fortælle Jomfruen, hvem der var Synderen, men da Jomfru Scheby kom i den skyldiges Familie, klaredes Sagen uden Paatale.

Jomfru Scheby kom ogsaa hos Prokurator Schmidts, hvor hun sad i Gyngestolen, blev trakteret med Syltetøj og var meget konversabel. Til Præstens kom hun ogsaa, og dær kaldte de hende Frøken, for hun var i Familie med en Provst.

Frida Schmidt gik et Par Aar hos Jomfru Scheby, men den Dag, hun fyldte 6 Aar, sad hun glædestraalende i lille Klasse i Mathiasens Skole og læste i en Læsebog med smaa Historier. Realskolens Bestyrer, cand. theol. *H. Mathiasen*, havde oprettet en Skole for Piger, og dær kom Prokuratorens seks Pigebørn efterhaanden til at gaa. Der var kun lille Klasse og store Klasse. De blev ikke overlæst med Fag i Skolen, men de fik Interesse for Historie og Geografi, og de lærte at arbejde. Frida Schmidt mindedes med stor Glæde sin Skoletid. Der var et godt Kammeratskab mellem Børnene, og Frida Schmidt vandt sig Veninder for Livet.

Skønt det kostede nogle Taarer, fandt Frida sig i at blive udskrevet af Skolen, da hun var 14 Aar og skulde til at gaa til Præst, idet hun havde faaet Løfte om at faa Timer i Sprog og komme ind paa Faderens Kontor.

De levede gammeldags i Frida Schmidts Hjem. Der var Traditioner baade fra Prokuratorens og Madammens Side. Til daglig levede de meget tarveligt. I det hele var man ikke saa forvænt i den Tid. Saadan noget som Konditorkager kendte man ikke, men der var en Mand, der hed Christensen, han havde været med i Krigen, var blevet Løjtnant og senere Krigsassessor. Han bagte Kager — fire Slags ialt — som udstilledes i et almindeligt Vindue. Dem kaldte Børnene for *Assessorkager*, og de var meget gode, for de kunde holde sig. En Søn af ham udvidede Forretningen til at omfatte et Par Slags Kager til.

Under disse beskedne Forhold var det med en vis Forventning, man i Middelfart imødesaa en Konditor *Illum*, der etablerede sig, og i hvis Forretning man kunde faa en Kop Chokolade.

Slikbutikker fandtes ikke, men Kandis kendte man. Det fik de voksne til Kaffen, og Børnene fik et lille Stykke med. Der var dem, der knækkede det med Tænderne. En Mand kom til Tandlæge, Aarsagen var, at han havde haft Barnedaab, og under Forberedelsen hertil havde han knækket saa megen Kandis med Tænderne, at de var blevet vove — daarlige — hvorfor Tandlægens Bistand maatte paakaldes.

Den daglige Levemaade i Hjemmet var som nævnt gammeldags og tarvelig. Om Morgen fik de The og Rugbrød, der om Søndagen erstattedes af Franskbrød og en Sukkerkage til hver fra Bager Møller. Middagen bestod af to Retter, hvorefter de voksne fik en Kop Kaffe og Børnene et Stykke Kandis.

Til Aften fik den store Børneflokk Rugbrød med Fedt og tarvelig Ost eller hjemmelavet Pølse paa. Madam Schmidt, der var meget dygtig til Madlavning — ogsaa den finere, som hun havde lært hos Grevinden paa Gyldensten — lavede en udmærket lybsk Pølse, der var æltet i Rødvin og særlig forbeholdt Prokuratoren. *Fars Pølse* hed den i Familien.

Naar der kom Folk paa Visit, blev der bragt en Bakke ind med fine Kager, nogle Theskeer, forskellige Slags Syltetøj og et Glas Vand. Man tog da lidt af hver Slags Syltetøj over paa sin Asiet og stak efter Brugen Theskeen ned i Vandet. Men en Dag skete der noget opsigtsvækkende. En Dame fra Amerika, der ikke kendte dette, tog fejl og drak Vandet. Og Historien om dette forfærdelige løb hele Byen rundt.

Aftenkaffe blev indført sidst i Tresserne. Siden den Tid bød man sine Gæster Kaffe.

Ved Højtider og Fester var Levemaaden naturligvis adskilligt bedre. Ved Konfirmationer var det dengang Sædvane, at man kom for at gratulere. Familien var knap færdig med at spise til Middag, før Gæsterne be-

gyndte at indfinde sig, og der kom mange baade denne og de følgende Dage. Der kunde en hel Uge staa en Vinkaraffel og Syltetøj fremme til dem, der kom paa Visit.

Prokuratoren var meget gæstfri og hans Kone meget høflig. Hun havde mange Børn og et stort Hus at passe, saa hun kunde nok være træt, naar der var Gæster, men det var der ingen, som mærkede.

Den ældste Søn, Peter, blev sendt til Odense for at gaa i Katedralskolen — imod hans Ønske iøvrigt, for han vilde ikke studere, han vilde være Købmand, hvad han da ogsaa blev — og naar han kom hjem i Sommerferien, havde han ofte en hel Flok Kammerater med sig, deriblandt flere af Prokurator *I. I. Hansens* Sønner, bl. a. den senere Konferensraad, Professor *Vigand Falbe-Hansen*. Gennem dem lærte Frida deres Søster, den senere kendte Filolog, *Ida Falbe-Hansen*, at kende. Flere Sommerferier tilbragte hun i Middelfart. Hun og Prokurator Schmidt havde en fælles Interesse i Holberg, hvem de citerede i en Uendelighed.

Senere traf Frida Schmidt *Ida Falbe-Hansen* flere Steder, saaledes baade i *Dansk Kvindesamfund* og hos Frøken *Zahle*, og de brevvekslede i en Aarrække.

Madam Schmidt var et meget stilfærdigt Menneske, men hun vilde alligevel ikke — lige saa lidt som Byens øvrige Borgerhustruer — hilse paa Grevinde *Danner*, da *Frederik den Syvende* og Grevinden ventedes paa Besøg.

Der var et Mylder af Mennesker til Stede, da Kongen og Grevinden en varm Sommerdag kom sejlene fra *Fredericia*. Frida Schmidt huskede tydeligt, at Grevinden var klædt i en lilla, blomstret Silkekjole, hun havde Silkesjal, Silkeparasol og en bred Hat med en Sløjfe under Hagen; Kongen var i Uniform. Da de

kom ind paa Gæstgivergaarden og fik Forfriskninger, sagde Kongen: „Uh, hvor I har det varmt, I Fynboer!“

Derfra drog Vogntoget med Kongen i Spidsen til Fjellerup, hvor der hos en Gaardmand *Anders Nielsen* boede en gammel Læge, som var en højst mærkværdig Person. Han havde ikke ret megen Praksis, for han vilde ikke have mere end een Patient ad Gangen. Han gik under Navnet *den hvide Doktor*, hvad der skulde stamme fra, at han paastod, at han kunde skaffe en Hoppe hvide Føl. Hans Raad var, at man skulde lægge et hvidt Lagen paa Hoppen, naar den blev bedækket, saa blev Føllet hvidt. Ved et Forsøg lykkedes det ogsaa, dog var der vist en lille Afvigelse — Lagnet maa vel være gledet lidt til Side.

Doktoren var Samler, og Kongen vilde se hans oldnordiske Museum, idet der var en bestemt Genstand i Samlingen, som havde Kongens særlige Interesse. Men Doktoren vilde nødig af med den, og han lod, som han ikke forstod den Antydning, Kongen fremsatte.

Doktoren overlod senere sin Samling til Odense, hvor den danner Grundlaget for *Fyns Stifts Museum*, og modtog som Vederlag herfor en aarlig Pension, saa længe han levede.

I Halvtredserne var Hovedgaarden *Billeshave*, der laa mellem Røjle Station og Strib, til Salg. Prokuratoren havde faaet Lyst til Gaarden, og skønt hans Hustru raadede fra, fordi han dels havde nok om Ørerne og dels ikke forstod sig paa Landvæsen, endte det dog med, at han købte den.

Var Madammen bekymret over de mange Vanskeligheder, som hun forudsaa vilde komme, var Børnene henrykte ved Tanken om Landlivet paa den store Gaard. De jubledes i Kor, da en høj, meget gam-

meldags Holstenskivogn med tre Agestole holdt for Døren, og de ad en solid Jerntrappe, der under Kørselen var fastspændt under Vognen, entrede op i Køretøjet. Snart var Vognen fyldt — Pladsen bagi ikke mindst — og snart var de høje brune Heste i Gang ned ad Søndergades toppede Stenbro, mens Børn og Madammer fulgte Ekvipagen med Øjnene, saa længe den var i Syne.

Senere blev ovennævnte Køretøj dog afløst af en mindre antik Phaeton.

En Ting, Frida lagde Mærke til, var den fornemme Titulatur, Købet af denne Gaard medførte. „Velbaarne Hr. Godsejer, Prokurator L. Schmidt“ stod der uden paa Brevene. „Pyt!“ sagde hans Kone. Hun sagde ikke ret meget, men hun var den samme i Medgang som i Modgang. Hun protesterede i lang Tid mod at blive kaldt *Frue*. Udtrykket trængte imidlertid igennem, men Husets Piger havde Ordre til ikke at benytte det, de skulde blive ved at sige Madam, og Pigebørnene benævnedes aldrig Frøken.

Børnene var saa heldige at have Week-end i Skolen, hvorfor de ofte tilbragte Lørdag Eftermiddag og Søndag paa Billeshave. Den gamle herskabelige, men noget brøstfældige Hovedbygning lod Schmidt rive ned, og han opførte en ny og mindre i Stedet.

Opholdene paa den gamle Herregaard blev for de syv ældste Børn, som oplevede dem, et herligt Minde. Men for Faderen gik det helt anderledes. Hans Kones Ængstelse viste sig velbegrundet. Der blev Vanskeligheder med en Prioritet, og Enden paa det hele blev, at Schmidt, der havde købt Gaarden for 84,000 Rdl., solgte den for 72,000.

Efter at en Række Ejere havde haft den, blev den i den nyeste Tid udstykket. Af Jorden blev der nok

til 14 Statshusmandsbrug, og Stuehus med Park og Skov blev solgt til et Rekreatiionshjem.

Der var tre forskellige Skoler i Middelfart, Realskolen, Borgerskolen og en saakaldt Friskole, hvori Smaafolks Børn gik gratis. Mellem Realskolens og Borgerskolens Børn var der et stadigt Fjendskab. Friskolens Børn regnede man slet ikke med. Den aristokratiske Synsmaade strakte sig fra Skolen gennem Konfirmandstuen til Anbringelsen paa Kirkegulvet. Mathiasens Skole, Realskolen, havde første Ret, dernæst kom Borgerskolen, som Nr. tre kom Friskolen, og allersidst stod Konfirmanderne fra Landsognet Kauslunde, først Gaardmandens Børn, saa Boelsmandens og til sidst Husmandens. Der var altsaa System i det.

Men som Aarene gik, opstod der nye Vanskeligheder. Elevflokkene i Mathiasens Pigeskole befandtes efterhaanden at være blevet noget blandet. Der gik ganske jævne Haandværkeres Børn sammen med Standspersoners. Sagen ordnedes da saaledes, at de kvindelige Konfirmander, der havde nydt privat Undervisning, skulde sidde allerøverst, hvilket gav Anledning til, at der opstod nogle private Undervisningsanstalter. Hos Præsten Fønss — Farfar til Sangeren — havde disse Elever og Mathiasens Ret til at hænge deres Overtøj i Præstegaardens lange Entré, mens de andre fik anvist Forstuen til Konfirmandstuen. Allerede dengang havde Frida en vis oppositionel Trang, der bundede i hendes dybtfolkelige Natur. Hun hængte derfor altid sit Tøj i Forstuen, selv om Præstens Stuepige nu og da kom vimsende og opfordrede hende til at benytte Entréen. En af Frida Schmidts Kammerater, Ivara Svendsen, nægtede ligeledes at benytte Præstens Entré.

Var der Drengene fra Latinskolen, som skulde kon-

firmeres i Middelfart, havde de absolut første Prioritet. Da Prokuratorens Søn, Peter, der gik i Odense Katedralskole, skulde konfirmeres hjemme i Middelfart, vilde han altsaa komme til at staa allerøverst, men herover nedlagde Elever fra Realskolen bestemt Protest. Provst Fønss forsøgte at mægle og foreslog at anbringe ham *mellem* Realskolens Dreng, men heroverfor protesterede Smedemester Petersen. Efter dette Forslag vilde hans Søn nemlig komme til at staa neden for Peter. Provsten trak da i Overfrakken og vandrede hen til Prokuratoren, der kaldte Peter ind i Kontoret, hvor Forhandlingerne foregik. „Aa, lad dem bare sidde før mig allesammen,“ svarede Peter. „Det var ret, min Dreng!“ svarede Provsten og klappede Peter paa Skulderen. Men da Prokuratoren og hans Søn lidt efter kom op i Stuen og fortalte om Begivenheden, morede de sig alle kosteligt, men den alvorlige Mor ytrede, at den Ordning med Konfirmandernes Placering var ikke værdig; Provst Fønss burde snarest se at faa den forandret.

Den blev ogsaa forandret, men først skulde Provst Fønss drage til sit nye Kald i Vejlbj, og Pastor Tolderlund fra Vestindien kaldes til Middelfart og døder, før Manden kom, der magtede at gennemføre det. Manden var *Andreas Leth*, hvis Fader, *Albert Leth*, havde været en saare afholdt Præst i Middelfart og Kauslunde lige til sin Død 1849. Frida Schmidt fortalte, at Andreas Leths Billede endnu i den nyere Tid hang i mange Hjem i Middelfart og Kauslunde, og hans Prædikensamling fandtes hos talrige Familier, hvor den i Aarenes Løb havde været til megen Trøst og Opbyggelse.

Frida Schmidt fortalte, at der med Andreas Leth ligesom kom en ny Aand til Byen. Der var noget vel-signet over ham. Hans Bibellæsninger var vidunder-

lige, og han var tillige en stærkt nationalsindet Mand, hvad han havde vist i de Aar, han havde været Præst i Aabenraa.

Frida Schmidt blev konfirmeret af Provst Fønss den 3. April 1864 midt under Krigen.

Om Krigen 1864 skal jeg gengive et enkelt Træk efter Frida Schmidts egen Fortælling: „Den 5. Februar kom Far op i Stuen — Mor var gaaet i Seng — og fortalte, at han havde hørt, Dannevirke var rømmet. „Jeg kan sandelig ikke sove,“ sagde Far, „jeg maa i Byen at høre Nyt.“ Han gik derfor ind paa Behrends Hotel, hvor der ofte kom Meddelelser, idet der stadig paa en eller anden Maade var Forbindelse med Jylland. Jeg vilde heller ikke gaa i Seng, men lagde mig nede i Kontoret under en høj, gammel Pult, hvor jeg ofte laa som Barn og hørte, hvad der blev forhandlet. Jeg syntes, det var saa morsomt. Kontoret havde altid en vældig Tiltrækning paa mig. Her faldt jeg i Søvn, men vaagnede ved at høre Skrig paa Gaden. Jeg hørte Far komme, men paa hans Gang kunde jeg forstaa, at han havde faaet den sørgelige Meddelelse bekræftet. Da han var kommet ind, sagde han, idet han løftede Haanden lidt op: „Ja, Dannevirke er rømmet!“ Og saa græd vi begge to. Far og jeg har altid haft let til Taarer.“

En Dag spurgte Faderen Frida, om hun havde Lyst til at komme paa hans Kontor, naar hun var konfirmeret. Ja, det var lige, hvad hun havde, og da Konfirmationen var overstaaet, fik den opløbne Pige sin Plads ved en gammel Skraapult, hvor hun skrev efter Diktat, renskrev og kopierede — det var jo længe før Skrivemaskinernes Tid — imellem som hun gik paa Posthuset med Breve eller til de store Købmænd, hvor hun afleverede Breve, som hun bad dem huske at give Landkunderne, naar de en Dag kom til Bys.

Postforbindelsen til Landet skete dengang enten pr. Nabovelvilje — og med Nabo forstaar man ofte Folk, der boede en Mils Vej fra hinanden — eller ved Hjælp af en privat engageret Postmand eller Postkone, der gik en eller to Gange om Ugen. Skulde et Brev besørges straks, maatte der lejes Bud, gaaende, ridende eller kørende, og det blev jo noget kostbart. Skønt Folk havde megen Respekt for Breve, skete det dog, at de blev liggende saa længe hos Købmanden og ventede paa Lejlighed, at Indholdet var forældet.

Iøvrigt var der mange, der undrede sig over, at Prokurator Schmidt vilde have sin Datter siddende paa sit Kontor. Det var noget saa aldeles uhørt, at en ung Pige beskæftigede sig med den Slags Arbejde. En kendt Mand spurgte da ogsaa en Dag Schmidt, om det nu ogsaa kunde gaa an at lade den unge Pige sidde der mellem de unge Fyre. Der var ofte en eller to unge Mænd paa Kontoret. Prokuratoren mente, at det gik nok, men i Fridas Sind kogte Harmen ved den Slags Bemærkninger. Var vi Kvinder en Slags anden Klasses Mennesker maaske?

Schmidt havde megen Praksis, især i Jylland. Folk søgte ham lige fra Horsens mod Nord, Grænsen mod Syd og Ribe mod Vest. Han var ogsaa i Kolding og Fredericia hver Tingdag, altsaa en Gang om Ugen. Var han hjemme, var der Uro hele Dagen. Først om Aftenen fik han Ro, han arbejdede ofte til langt ud paa Natten, og da Frida var hans Sekretær, arbejdede hun med. Naar Klokken var 12, kom Vægteren og fik de Breve, der var skrevet, og som skulde med Nattoget.

Schmidt havde Ord for, at han behandlede Retssagerne med en overordentlig Grundighed. Han opgav overhovedet ikke en Sag, naar han mente, vedkommende havde Ret. Det var ikke saa meget Penge, Sa-

gerne drejede sig om, mere Markskel og Jord. „A vil ha' mi' Ret, om det saa skal kost' mi' Gaard!“ kunde en Jyde sige med en drøj Ed og et Slag i Bordet. Den unge Pige spidsede Øren ved slige Lejligheder. „Jyderne er jo et stridbart Folk,“ sagde hun mange Aar efter, „men med al deres Rethaveri kom jeg til at holde af dem, for der er Kerne i dem.“

Et Udtryk for Prokurator Schmidts Grundighed har man deri, at han aldrig afgav et Indlæg i en Sag, uden at det blev kopieret og sendt til den, hvis Sag han førte, for at han hele Tiden kunde følge med i Sagen. Alle disse Indlæg skrev Datteren, det tog megen Tid, for de var ofte paa flere Ark, men det gav Indsigt. Det hændte, at de arbejdede hele Natten til den lyse Dag, og Frida bagefter rejste til Nyborg eller Fredericia med vigtige Papirer.

Det skete ogsaa, at de, naar en Sag var under Procedure, eller den var vundet, blev inviteret paa Besøg hos deres Klienter, og det var jo meget morsomt.

Med al sit Slid havde Schmidt ikke let ved at samle Penge. Hans Indtægter var beskedne, han forstod ikke rigtig at tage noget for det. De offentlige Sager, som han havde en Del af, var dengang daarligt betalte. Schmidt var kendt for at være en klog Mand, han var tillige en meget hjælpsom Mand. Han interesserede sig meget for Mennesker, der paa en eller anden Maade var i Nød, og han gjorde, hvad han kunde, for at hjælpe dem, selv om der ingen Betaling var at vente.

„Jeg tror, Far skulde have været Præst!“ udbrød Frida Schmidt mange Aar efter. Det var der ogsaa andre, der mente.

Ved Kautjoner og uheldige Ejendomshandeler — som altsaa Billeshave — tabte Schmidt mange Penge, saa om nogen Velstand var der efterhaanden slet ikke Tale.

Men en meget gemytlig Mand var han. Det var lige meget, hvem han kom sammen med, saa varede det ikke længe, før man samlede sig om ham, og han forstod med sin lyse Munterhed at holde Interessen fangen.

Men han kunde nu ogsaa være bedrøvet, som dengang han maatte skille sig af med Billeshave. Det gik ham meget nær. —

Paa Kontoret hændte det, at en eller anden fra Landet — det var mest Fynboer — titulerede Frida: „Hr. Frøken!“ og kom hendes Mor ind paa Kontoret, sagde man: „Godav, Godav, Hr. Frue!“

Man var ikke ret stiv i Formerne i hine Tider, heller ikke i Skrivekunsten forøvrigt. Det hændte, at der kom velhavende Gaardmænd ind paa Kontoret, som ikke var i Stand til at skrive deres Navn under et Dokument. Det maatte Sekretæren derfor besørge, og Formen blev f. Eks. følgende: *Jens Pedersen m. f. P. ved F. Schmidt*. Der maatte ikke staa Frida Schmidt, thi Kvinder maatte dengang ikke bevidne noget. Det fik de først Ret til ved en Lov af 1908, som stammede fra et Forslag, der var stillet af *Dansk Kvinde-samfund*.

Schmidt fortalte ofte om sin Far, Snedkermesteren i Odense, og om sin Farfar, Smeden i Hanved. I mange Aar gik han med en Længsel i Sindet efter at se den gamle Smedie og Slægtens Hjemegn dernede i Sønderjylland. I 1875 erklærede Frida, der var en resolut Natur, at nu skulde det være, og det blev det ogsaa. Prokurator Schmidt foretog i Begyndelsen af August med tre Døtre og en Søn en tre Dages Tur til Flensborg og Hanved. De traf flere fjerne Slægtninge og havde det muntert i hinandens Selskab.

Frida Schmidt var stærkt aandelig interesseret. Ikke mindst var hun meget optaget af Litteraturen. Hun fik

startet smaa Klubber, hvor man samledes om Oplæsning af de nye Bøger. Fem Familier mødtes en Gang om Ugen, og Frida læste op af de nye Bøger. Schmidt var umaadelig optaget af disse Læseaftener. Var han f. Eks. i Fredericia, tog han ofte en ekstra Baad for at komme hjem i rette Tid til Oplæsningen. Selv havde han ikke Tid til at læse ret meget.

Det var i Bjørnsons og Ibsens frodigste Tid, og deres Værker blev baade læst og diskuteret. Frida fik foræret Ibsens „*Et Dukkehjem*“, ¹⁾ og hun blev inviteret ud Sted efter Sted, for at hun skulde læse dette Skuespil højt. Det skete efterhaanden saa tidt, at hun var lige ved at være træt af det.

Mens det dengang var almindeligt, at Døtrene i Borgerhjemmene blev siddende derhjemme og ventede paa Friene, var man helt anderledes indstillet i Prokurator Schmidts Hjem. Alle de mange Døtre kom ud og fik en Uddannelse efter deres Sind og Evner, saa de, der ikke blev gift — og det var de fleste — siden kunde tage et Arbejde op og klare sig igennem. Frida havde ogsaa Udvé. 1867 kom hun til København, hvor hun hos Frk. Zahle gennem et toaarigt Kursus uddannede sig til Privatlærerinde. Efter en Tid at have været Huslærerinde i Jylland overtog hun 1873 Mathiasens Skole i sin Fødeby.

Imidlertid besluttede Prokurator Schmidt sig til sammen med Hustru og Børn at bryde op fra Middelfart og flytte til Odense. Det var i 1880. Schmidt var dengang 64 Aar og vel egentlig ved at være gammel. Jeg kunde tænke mig, at en stærkt medvirkende Aarsag til Opbruddet var de forskellige Tab, han havde lidt. I hvert Fald var Familien ikke videre velstillet, da man efter at have taget det meget svære Skridt at

¹⁾ „*Et Dukkehjem*“ udkom 1879.

bryde op fra den gamle Lillebæltsby og dens mangfoldige Minder tog Ophold i Kongensgade 62 i Odense. Mange af Vennerne rystede ogsaa paa Hovedet. Schmidt var en ældre Mand, og hvordan skulde han oparbejde sig en Praksis i Fyns Hovedstad? Det gik dog helt godt. Som Følge af sin store Grundighed vandt han Stiftamtmandens Bevaagenhed og fik derigennem sin Part af de kriminelle Sager. En trofast Hjælper havde han i Datteren Frida, som dels stod sin Fader bi med det juridiske Arbejde og dels underviste.

Skolen i Middelfart havde hun afstaaet til en Frk. Sieck, men Interessen for Undervisning laa dybt i hendes Sind, og hun blev ved med under forskellige Former at dyrke denne Tilbøjelighed lige indtil Støvets Aar. Hendes særlige Glæde var Sprog, navnlig Engelsk, og for at uddanne sig videre heri opholdt hun sig en Tid i København for atter at tage Undervisning paa Frk. Zahles Skole. Men dette Ophold blev brat afbrudt af et Telegram om, at Faderen var blevet syg. Pligttroskaben havde fulgt den gamle Prokurator til det sidste. Skønt Feberen havde et godt Tag i ham, vilde han dog ikke gaa til Sengs, før den Justitssag, han havde faaet overdraget, var behandlet færdig. Men det blev ogsaa den sidste. 1887 døde han. I en Nekrolog i *Middelfart Avis* (6. Marts 1887) hedder det om ham:

„Han havde mange gode Interesser og en vidunderlig Hukommelse. Det var ham en Trang at meddele, og han forstod at fortælle, saa Folk blev lydhøre, naar Prokuratoren begyndte. Paa Rejser og af Folk, der ikke vidste, hvem han var, blev han altid antaget for Præst. Den sorte Fløjls Kalot, det hvide Halstørklæde og det milde Ansigt gjorde vel ogsaa sit dertil. I Odense var der ogsaa Mange, der troede, han var en

gammel Præst fra Landet, der havde taget sin Afsked. Saadan traf han engang paa sine Jyllandsture i en Forsamling en bekjendt nu afdød Sømand, der havde deltaget i Nordpols- og Grønlandsexpeditioner. Det varede ikke længe, inden Samtalen var igang, men det varede jo heller ikke længe, inden *Schmidt* førte Ordet alene. Saa tog Nordpolsfareren sit Glas og foreslog en Skaal for „Præsten“, for saadan en Præst havde han aldrig før hørt, det var netop af hans Slags, ingen Hængehoved. Og da *Schmidt* bestemt frabad sig Præsten, slog Nordpolsfareren ham paa Skulderen og sagde: „Jo — vist er De Præst, hvad skulde De ellers være!“

Hans Valgsprog var: „Vi skulle arbejde, haabe og bede,“ og det gjorde han.“

Efter sin Fars Død tog Frida Schmidt atter fat paa at undervise. Hun blev Lærerinde ved Friskolen i Bjergegade (nu Nørregade) — Morten Eskesens Skole — hvor hun indførte Undervisning i Engelsk. Men Lønnen var kun ringe, 25 Kr. om Maaneden, saa der maatte adskilligt mere til for at holde sig oven Vande. Hjemme havde hun Aftenkursus, bl. a. i Tysk og Engelsk, ligesom hun ogsaa gav Timer hos private ude i Byen. Ofte sad hun oppe til langt ud paa Natten for at uddanne sig videre. Til Tider havde hun Elever, der havde været flere Aar i England, og naar hun skulde give dem en videre Uddannelse, maatte hun selv hænge i med sin.

En anden Indtægtskilde fik hun derved, at Folk kom til hende og sagde: „Aa hør, De kan da godt skrive det for os! De skrev jo ogsaa, da Deres Far levede!“ Derved kom Frida Schmidt til at udfærdige juridiske Dokumenter, Kontrakter, Skøder og især Ansøgninger og Breve.

Tidligere havde hun for Resten ogsaa skrevet Kære-

stebreve for andre. Da hun for Aar tilbage var Lærerinde hos Forpagteren paa Bjørnsholm ved Løgstør, skrev hun Kærestebreve for Gaardens svenske Piger. Men det var der nu ikke saa megen Brug for i Odense.

Med Dokumentskrivningen gik det efterhaanden rigtig godt. Naturligvis var ogsaa det noget usædvanligt, at en Kvinde tog sig saadant Arbejde paa. Men Frida Schmidt vandt Folks Tillid, og en Mand, der en Dag var inde hos en af hendes Veninder, udtalte da: „Jeg vilde gerne have, at dennehersens Frk. Schmidt skulde skrive noget for mig, for jeg har hørt, at hun er omtrent lige saa klog som en Mand!“

Den Slags Udtalelser morede hun sig meget over, selv om de vel nok ogsaa ved Siden af efterlod en lille Brod, der senere var med til at ægge den vordende Kvindesagsforkæmper op til Daad.

Ved Skolen i Bjergegade medvirkede hun fra 1887 til 1890. En Tid underviste hun ogsaa paa *Karoline Rasmussens Skole* ude paa Heden (senere Sdr. Friskole paa Sdr. Boulevard.) Dær var hun glad ved at være, skønt der var daarlige Lokaler og trange Kaar, men Karoline Rasmussen var et elskeligt Menneske¹⁾.

1887 havde Frida Schmidt dristet sig til at købe et Hus i St. Knudsgade 24. Hendes Penge var smaa, det var derfor et voveligt Foretagende, men det gik.

Her aabnede hun og Søsteren Eugenie 1890 en Handels-skole, der benævnedes *Eugenie Schmidts Handels-skole*. Søsteren underviste i Bogholderi, Korrespondance og Handelsregning, medens Frida Schmidt tog sig af Tysk, Engelsk og Samfundslære. Dette sidste Fag kendte Eleverne dengang intet til, men det interesserede dem meget.

Denne Skole blev de to Søstres store Oplevelse. Til

¹⁾ Om Karoline Rasmussen henvises til *Anders Uhrskov: Friskolefolk*, 2. Bind, Kbhvn. 1931, S. 137.

at begynde med var det kun unge Kvinder, de modtog som Elever paa 3 og 6 Maaneders Kursus, men senere var der ogsaa jævnlig unge Mænd.

For den frihedskære Frida Schmidt var det en stor Glæde at kunne holde Skole som hun vilde, uden Reglementer eller Tilsyn. „Det var ikke mig, der gav Eleverne Vidnesbyrd,“ udtalte hun, da hun senere mindedes disse Aar, „det var dem, der gav mig Vidnesbyrd, og derved trivedes Skolen. Vi havde Elever fra Færøerne, Argentina, Kapstaden og flere andre Steder. Ialt havde vi over 1200 Elever i de 34 Aar, vi drev denne Skole.“

„Jeg stod dær“ — fortsatte hun, mens Bevægelsen truede med at tage Magten fra hende — man anede en Række Vanskeligheder, en truende Usikkerhed over for Fremtiden — „jeg stod dær, og saa fik jeg den Tanke med Skolen. Gud skyder os gode Raad i Sinde!“ —

I dette Hjem i St. Knudsgade kom Moderen til at leve sine sidste Aar, omgivet af dygtige Døtre, indtil hun, efter at have ligget syg i en Aarrække, lukkede sine Øjne i Fred med Gud og Mennesker. Hun døde den 8. Marts 1902. Til denne Dato var der i Familien knyttet en Skæbnetro. Adskillige af Slægten var enten døde eller blevet begravede den 8. Marts.

Datteren Betty, der havde plejet sin Mor saa godt, døde 1909. En anden Datter, Adelaide, der var kendt for sin ualmindelige Flid, holdt Hus for sine Søstre til sin Død. Dette Dødsfald tog saa haardt paa Eugenie og Frida, at de paa een Gang følte sig trætte og besluttede at ophæve Skolen. Det var i Aaret 1924, men da var Frida Schmidt ogsaa 75 Aar gammel. —

Det er tidligere fortalt, hvorledes Frida Schmidt i Middelfart var Sjælen i en Læseklub, hvor man samledes om Læsningen af nye Bøger.

Denne Virksomhed fortsattes i Odense. Frida og hendes Forældre, de to Søstre Adelaide og Victoria, der havde Systue i Kongensgade, samt forskellige Venner samledes regelmæssig og lyttede til Fridas Oplæsning. Da Kredsen senere paa Grund af Dødsfald og Bortrejse skrumpede ind, fik den altid levende og virksomme Frida Schmidt dannet en ny, der samledes i Søstrene *Haagerups* Hjem, og da Frida Schmidt kom op i Halvfjerdsene og ikke mere kunde holde ud at læse højt, blev hun afløst af en anden af Deltagerne, Frk. *Creutz*, Søster til afdøde Forlagsboghandler *Martin Creutz*, *Aschehoug Dansk Forlag*, København.

Nu og da fandt de Anledning til at holde en eller anden Mindefest — som da de havde læst Bog Nr. 200. Kagerne var ikke langt borte, for Søstrene *Haagerup* drev Hjemmebageri, og af Aand og Humør ejede hver af Deltagerne sin Part.

Man kan sige om Frida Schmidt, at hun havde mange Interesser.

Man kan sige mere. Hun var fuld af Aand. Hun læste ikke Bøger af Nyfigenhed, men som Følge af hjertelig Medfølelse med de skildredes Liv og Skæbne. Hun underviste ikke alene — vel ikke engang først og fremmest — for Levebrødets Skyld, men fordi det var hende et Livsbehov.

Dybt i hendes Sind laa den Kristentro, hun havde arvet fra sit Hjem, og som hun havde faaet udviklet paa en Maade, hun aldrig glemte, af Pastor *Andreas Leth* i Middelfart. Endnu som gammel kunde hun sidde og lovprise denne Mand for hans Prædikeners Inderlighed og Klarhed og ham selv for hans store Frisind. Var han end forlængst død og borte, saa levede han baade i Mindet og i sin Prædikenssamling, der stadig var Familien til fælles Glæde og Opbyggelse. —

Men her kan en Livsskildring af Frida Schmidt ikke slutte. Hun fulgte Tidens Spørgsmaal med et aabent Blik, men et enkelt af dem gav hun hele sit Hjerte. Det var *Kvindesagen*.

Hun følte sig stolt over at være den første Kvinde i sin Fødeby, der fik Beskæftigelse paa et Kontor. Hun kom siden til at forsørge sig selv og gjorde det til sin Død.

Som Barn havde hun ofte sneget sig ind paa Faderens Kontor og i en eller anden Krog lyttet til de voksnes Tale. Engang overværede hun et Optrin, idet der skulde udfærdiges Skøde og andre Papirer paa en Gaard, hvor en ugift Kvinde havde 3000 Rdl. tilgode. Prokuratoren spurgte da den Mand, der var hendes Værge, om Pengene kunde blive staaende. „Pen'ene bliver staaende!“ svarede Manden kort og knapt. Fremdeles blev der spurgt: „Har De Maren Jensdatters Bemyndigelse til at udtale dette?“ „Pen'ene bliver staaende! Maren er sikker nok. Hva' sku' aassensaa et Fruentimmer braave Pen'e te'?“

Da kogte det i det lyttende Barns Sind. Det var *la saint colère*, som hun siden udtrykte det, den hellige Harm, der bruste gennem hendes Sind. Hvorfor skulde Kvinden ikke selv spørges og selv bestemme over sine Midler?

Der var noget ualmindeligt hos det Barn. En Selvstændighedstrang, en Frihedstrang, som Faderen nok havde iagttaget, og som han aabenbart slet ikke syntes ilde om.

Det saa man paa en Valgdag, da Frida var 13 Aar gammel. Det maa formentlig have været ved Folketingsvalget den 20. September 1872. Naar et Folketingsvalg forestod, var Frida særlig interesseret, og da Valghandlingen paa Torvet var ved at finde Sted, sad Pigebarnet i sin Skole og grundede paa, om de fik fri

saa tidligt, at hun kunde naa at komme hen paa Torvet, inden Valghandlingen sluttede. Ikke saa snart var Timen forbi, før hun kilede af Sted. Endnu inden hun fik pustet ud, blev der udbragt et Leve for en af Kandidaterne, og Frida brølede med: „Hurra—a! Hurra—a!“ og hun løftede Armen højt til Bekræftelse.

Men dette blev dog en ældre Bondemand for meget. „De' ka' saamænd ette nytte, lille Jomfru, at De raaver me', for her har Fruentimmerne ette nove aa ska' ha' savn!“ — „Nej, ikke endnu,“ svarede Frida resolut, „men vi skal nok faa det!“ Men i det samme blev hun helt rød i Hovedet af bare Forskrækkelse over at høre sin egen Stemme paa dette Sted og løb hjemad, alt hvad hun kunde.

Bordet stod dækket, men de maatte vente noget paa Faderen. Da han kom, søgte hans Blik straks Frida: „Du har nok holdt Tale paa Torvet! Var det for Rigsdagsmanden, min lille Pige?“ — „Nej, Far,“ svarede hun, „det var ingen Tale. Det var bare, at Manden sagde, at vi ikke havde noget at sige, saa mente jeg, at det naaede vi nok.“ — „Ja, ja, Frida,“ svarede Faderen, „Du har Ret! Kvindens Tid kommer nok. Bliv du kun ved at forsvare dem!“

Anede Prokuratoren allerede, at hans Datter senere skulde blive en af Kvindesagens modigste Forkæmpere i Danmark? Jeg ved det ikke, men Faktum er, at hun blev det.

Foreningen *Dansk Kvindesamfund*¹⁾ stiftedes den 24. Februar 1871, og den, der gav Stødet til dens Oprettelse, var *Fredrik Bajer*¹⁾, der nogle Aar senere fik

¹⁾ Om *Dansk Kvindesamfunds* Historie henvises til Gyrithes Lemches Bog: *Dansk Kvindesamfunds Historie gennem 40 Aar*. Køb.

²⁾ Fredrik Bajer, 1837—1922, Politiker, Skribent. Stifter af *Dansk Fredsforening* 1882. Nobels Fredspris 1908.

Nobelprisen for sit Arbejde for Fredssagen. Efter forskellige Ændringer kom Foreningens første Paragraf til at lyde saaledes: „Samfundets Formaal er at bidrage til at hæve Kvinden i aandelig, sædelig og økonomisk Henseende og saaledes tillige gøre hende til et selvstændigere og virksommere Medlem af Familien og Samfundet.“

En af Medstifterne, Frk. *Caroline Testman*, foreslog at medtage Kravet om politisk Stemmeret og Valgbarhed, men hverken Bestyrelse eller Medlemmer fandt det tilraadeligt, og det kan ikke forekomme underligt, naar man erindrer den stærke Modstand, der langt ind i dette Aarhundrede var mod Kvinders Valgret.

I Stedet for arbejdede man paa Løsningen af en Række Opgaver som Oprettelsen af en kvindelig Handelsskole, hvad der gennemførtes 1872, Oprettelsen af et kvindeligt Fæstekontor, hvad der vilde styrke Beskyttelsen af de unge Piger. Det naaede man først 1887. Man arbejdede for at faa oprettet et Blad, der skulde virke for Kvindesagen, det blev gennemført 1885 med Bladet *Kvinden og Samfundet*.

Bl. a. som Følge af Fredrik Bajers dygtige Arbejde blev der i Rigsdagen fremsat et Forslag om Hustruens Raadighed over selverhvervede Midler. Dette vedtoges den 7. Maj 1880 og betegnede et stort Fremskridt.

Fra Dansk Kvindesamfunds Københavnskreds voksede der efterhaanden flere Kredse frem i det øvrige Land. Den første var *Aarhuskredsen*, der oprettedes 1886 efter et Foredrag af Overretssagfører *Svend Høgsbro*, senere Højesteretssagfører og Justitsminister. 1888 oprettedes en Kreds i Aalborg, og den 9. Juni 1890 stiftedes der i Odense en Forening med Navnet *Kvindesamfundet for Odense og Omegn*.

Det var Frk. *Frida Schmidt* og Fru *Petrine Grønning*, som havde indbudt til et offentligt Møde i In-

dustriforeningens Sal, hvor Fru *Johanne Meyer* talte. *Fyns Tidende*¹⁾ bringer et Referat paa godt halvtredie Spalte og meddeler, at en meget talrig Forsamling, mest Kvinder, havde givet Møde for at høre Fru *Johanne Meyer* tale om Kvindesagen. „Og det var ogsaa nok værd at høre. Fru *Johanne Meyer* taler glimrende for sig...”

Frida Schmidt bød velkommen, og efter at Foredraget var sluttet, opfordrede hun til at danne en Kvindeforening. En By som Odense med 30,000 Indbyggere kunde ikke være bekendt at staa tilbage. Ligeledes anbefalede hun at holde det af Fru *Meyer* redigerede Blad *Hvad vi vil*. (Dette Blads Navn gav iøvrigt Anledning til Spottenavnet *Hvad-vi-vil-Kvinder*, hvormed Kvindesagens Forkæmpere blev haanet af deres Modstandere.)

Foreningen blev som nævnt stiftet, og Sjælen i den har Frida Schmidt været. Lovenes § 1 lyder saaledes: „Samfundets Formaal er at virke for Kvindernes almenmenneskelige Udvikling, for deres Uddannelse til selvstændigt Erhverv og for at forbedre deres Stilling i Familien, Samfundet og Staten.“²⁾

Bestyrelsen kom til at bestaa af Fru *Louise Bohr*, Forstanderinde, hvilket vil sige Formand, Fru *Petrine Grønning*, Viceforstanderinde, Næstformand altsaa, Frk. *Frida Schmidt*, Sekretær, Fru *S. Skytte*, Kasserer, Enkefru *Giessing* og Enkefru *Christine Nielsen*. Med Undtagelse af en enkelt Periode, hvor Frida Schmidt var Formand, hvad hun ellers undslog sig for, var hun Sekretær fra 1890 til 1907 og atter fra 1914.

Det skulde vare længe, inden Dansk Kvindesam-

¹⁾ 10. Juni 1890.

²⁾ En Række af de i det følgende meddelte Oplysninger er hentet fra Odensekredsens Forhandlingsprotokol, som man venligst har udlånt mig.

fund tog Kvinders Valgret paa sit Program. Der var derfor blevet stiftet en *Kvindevalgretsforening*, og da Frida Schmidt, endnu før „Kvindesamfundet for Odense og Omegn“ blev oprettet, fik Opfordring til at indtræde i den, svarede hun ja.

Ved sit Møde 4. Oktober vedtog man i „Kvindesamfundet for Odense og Omegn“ at tilmelde sig Dansk Kvindesamfund i København. Foreningens Navn forandredes derfor til *Dansk Kvindesamfund, Odense Kreds*. Foreningen adskilte sig fra den københavnske derved, at Mænd ikke kunde være Medlemmer, hvad der dog senere blev forandret.

Foreningen vakte straks en Del Opmærksomhed og naaede i Løbet af Aaret op til 80 Medlemmer; senere gik Antallet ned til Halvdelen. Der blev arbejdet med megen Iver i Foreningen, et stort Antal Medlemsmøder blev holdt med Oplæsninger og Foredrag. Der mødte ikke altid lige mange, men Frida Schmidt og hendes Fæller holdt trofast ud.

For at give et Indtryk af, hvad man var optaget af i hine Tider — det er jo nu et halvt Hundrede Aar siden — skal her anføres Titelen paa de Bøger, der blev læst de første Aar: *Laura Kielers Skuespil Mænd af Ære*, *Sonja Kovalevsky: Liv i Rusland*, *Henrik Ibsen: Hedda Gabler*, *Charlotte Edgren Leffler: Sande Kvinder*, *Bjørnson: En Fallit*, *Ibsen: Hærmændene paa Helgeland*, *Svend Høgsbro: Kvinden i Ægteskabet efter gældende dansk Ret*, *Bjørnson: En Handske*, *Holberg: Peder Paars* (delvis) og *Anna Charlotte Leffler: Sonja Kovalevsky*.

Af Foredrag kan anføres¹⁾: Erhverv for Kvinder (af Kommunalærerinde, Frk. *Anne Bruun*), Kvindedragtsreformen (af kgl. Hoffotograf, Frk. *Mary Steen*), Ma-

¹⁾ Hvor Foredragsholderens Navn ikke er nævnt, er vedkommende en af de lokale Kræfter.

thilde Fibigers Bog Clara Rafael og den Fejde, den vakte, Pouline Worm, Om Usædelighed og om Oprettelse af et Hjem for unge Kvinder fra 12—18 Aar, Om Hedda Gabler (af Frk. *Elisabeth Grundtvig*), Om arbejdende Kvinders Stilling paa Landet, Husmødrenes Forhold til deres Tjenestepiger, Pige børns Opdragelse (af Skolebestyrerinde, Frk. *Th. Lang, Silkeborg*), Betimeligheden af Vejledning i Madlavning i Skolen for Pige børn i 14—15 Aars Alderen, Fredssagen, Kan Kvindesagen og Sædelighedssagen skilles ad? Det sociale Spørgsmaal, Hustruens og Mandens Stilling i sit Hjem (Fru *Birgitte Berg Nielsen*), Faren ved Kvindens Emancipation, Hindringer og Betingelser for Kvindesagen (Højskoleforstander *Grønvald Nielsen, Vestbirk*), Kvinden og Samfundsspørgsmaalet (Landbrugslærer *Jakob E. Lange*), Henry George (samme).

Desuden er der, bl. a. i Fortsættelse af flere af ovennævnte Emner, afholdt en Række Forhandlingsmøder.

Det, der vakte størst Opsigt i Byen, var dog ganske afgjort Foreningens Møder imod *den lovbeskyttede Prostitution*, der ogsaa fandtes i Odense. Spørgsmaalet var tidligere drøftet ved et Medlemsmøde, men Søndag d. 27. Marts 1892 blev det draget frem ved et offentligt Møde, der overværedes af 500 Mennesker, som med Ro og Interesse hørte Frk. *Anne Bruuns* Foredrag, der i Forhandlingsprotokollen kortelig refereres saaledes: Taleren begyndte med at skildre den Kamp, som i disse Aar føres rundt omkring i den kristne Verden i Retfærdighedens, Humanitetens og Renhedens Navn imod den lovordnede, lovbeskyttede offentlige Usædelighed og imod Bordellerne, som er Arnesteder for Lasten i alle dens Skikkelser, Skoler, Uddannelsesanstalter for vore unge Mænd, som dær

oplæres og indøves i Usædelighed og bagefter gaar ud som Fristere og Forførere over for andre. Prostitutionen er en Moloksdyrkelse, hvor vi ofrer unge Kvinder og Børn. Vi har to Statsreligioner i Danmark, en kristen Religion under Kultusministeriet og en Moloksdyrkelse under Justitsministeriet. Den offentlige Prostitution bør afskaffes.

Spørgsmaalet blev senere drøftet ved gentagne Medlemsmøder. *Fyns Tidende* bragte 2. og 3. Maj Anne Bruuns Foredrag. Det alvorlige Problem har aabenbart sat Sindene i stærk Bevægelse. Men der skulde slaas flere Slag, før Maalet kunde naas. Den 15. April 1894 holdt man paarry et stort offentligt Møde om samme Emne, denne Gang med Pastor *Uffe Birkedal* som Taler. Forhandlingsprotokollen meddeler herom følgende: Taleren fremdrog Minder fra sin Skoletid for 30 Aar siden, hvor han da gik i Odense Katedralskole, hvilken skadelig og forpestet Institution Prostitutionen var for Eleverne, og drog Odense Byraad og Politimester til Ansvar for, at de endnu den Dag i Dag, 1894, ejede en saadan Skarndynge. Frida Schmidt indledede og afsluttede Mødet. Hun udtalte efter Foredraget højt og tydeligt i den store Forsamling, at Odense Byraad var Horevært, saa længe det holder offentlig Prostitution.

Der blev ved denne Udtalelse stor Bevægelse blandt Tilhørerne. Nu er hendes Udtalelse ret beset ikke skarpere end Anne Bruuns tidligere gengivne. Der er blot den Forskel, at man er langt mere vant til at høre Staten angrebet end et Byraad.

Den nævnte Udtalelse fremkaldte stor Bevægelse i Byen. Hos nogle vakte den Forargelse. Et Blad skrev saaledes, at det ikke vilde gengive, hvad Frida Schmidt havde sagt. Hos andre skabte den Eftertanke. Men der var ogsaa dem, der af en eller anden Grund var

interesseret i Prostitutionens Opretholdelse, og de brugte kraftige Midler. Frk. Schmidt fik tilsendt anonyme Breve, der dels var utrolig raa og dels indeholdt direkte Trusler: „De bevogtes,“ „Tag Dem i Agt!“ osv.

Den 24. April 1894 indsendte Dansk Kvindesamfunds Bestyrelse et Andragende til Odense Byraad om snarest at afskaffe den offentlige Prostitution. Andragendet blev efterkommet.

Iøvrigt blev Bordelsystemet ophævet ved Lov af 11. April 1901 og den kontrolerede Prostitution ved Lov af 30. Marts 1906.

Foruden det Banebryderarbejde, Foreningen med Frida Schmidt som sin uforfærdede Fører havde udført paa dette Omraade, tog man ogsaa andre Opgaver op, saaledes Oprettelsen af en gratis Aftenskole for Kvinder. —

Med Hensyn til Kvinders Valgret var Odensekredsen atter blandt de førende. Dansk Kvindesamfund havde som tidligere nævnt ikke Kvinders Valgret paa sit Program, og derfor var den tidligere nævnte Kvindevalgretsforening opstaaet. Denne i Forening med Dansk Kvindesamfund henvendte sig i Anledning af Folketingsvalget den 21. Jan. 1890 til en Mand eller Kvinde i hver Valgkreds med Anmodning om at stille Spørgsmaal til Kandidaterne. Spørgsmaalene fra de to Foreninger blev paa Grund af deres forskellige Formaal ikke ens. At der blev stillet Spørgsmaal om Kvindesagen, var noget nyt, men at Kvinder besteg Valgtribunen, var noget særligt opsigtsvækkende. Herom hedder det i *Kvinden og Samfundet* ¹⁾: „Adskillige Kvinder i vort Land have heldigvis været modige nok til denne Gang at træde offentligt frem

¹⁾ *Kvinden og Samfundet*. 1890 S. 57.

med deres Ønsker, og — saa vidt Beretningerne har naaet os — er det sket med en Alvor og Besindighed, som gør Kvinden Ære...

Af Ordstyrere og Forsamling ere de blevne modtagne med megen Sympathi; kun et enkelt Sted, Odense, gik Valgbestyrelsens Formand saa rent fra Koncepterne ved at se en Kvinde forlange Ordet, at han — tvært imod Valgloven — uden videre nægtede hende det. Og da hun spurgte hvorfor, svarede han blot: „Det kan ikke lade sig gjøre!“.....“

Interpellanten, der sammen med nogle faa andre Kvinder havde vovet sig til Folketingsvalg, var Frida Schmidt, og Valgbestyrelsens Formand, Etatsraad, Borgmester Koch. Sagen blev imidlertid fremdraget i Rigsdagen og den trufne Afgørelse underkendt.

Den 20. April 1892 var der atter Folketingsvalg, og atter mødte Frida Schmidt for at interpellere. Denne Gang blæste der en blidere Vind. Om selve Interpellationen hedder det¹⁾:

„Valgbestyrelsens Formand [Borgmester Koch] gav Interpellantinden Ordet af Galanteri mod Damerne. Interpellantinden frabad sig Galanteriet og oplyste, at det, Kvinderne krævede, er Retfærdighed.

Følgende to Spørgsmaal blev stillede paa Kvindevalgretsforeningens Opfordring, og følgende tredie paa Dansk Kvindesamfunds:

Paa Kvindevalgretsforeningens Opfordring skal jeg tillade mig at spørge Kandidaterne, om de i Betragtning af, at Kvinderne betaler saavel direkte som indirekte Skatter i samme Forhold som Mændene, vil arbejde for, at de faar lige Del med Mændene i Bevilningsretten, og om Kandidaterne i Betragtning af, at Kvinderne er Landets Love underlagte saa vel som

¹⁾ Kvindebladet *Hvad vi vil*, 1. Maj 1892.

Mændene, vil støtte Bestræbelser, der gaar ud paa at give Kvinderne lige politisk og kommunal Valgret og Valgbarhed som Mændene?

Fremdeles ønsker D. K. spurgt, om Kandidaterne vil være med til at betrygge den gifte Kvindes Medbestemmelsesret over Børnene, Husvæsenet og Pengene."

Højres Kandidat, Guldsmid *Emil Christiansen*, sagde nej. Han gjorde opmærksom paa, at han havde været lykkelig gift i 18 Aar. Nu var han Enkemand, men han var glad ved, at han ikke skulde giftes igen, hvis Kvinderne skulde faa de forlangte Rettigheder.

Socialdemokraternes Kandidat, *Sigvald Olsen*, sagde ja, og Venstres Kandidat, Protokolsekretær *Poul Sveistrup*, undgik at komme ind paa Valgretten, men sagde ja til det øvrige.

Om selve den Stemning, der mødte Frida Schmidt, hedder det i samme Nummer af *Hvad vi vil*: „Denne Dag sammenlignet med sidste Valgdag har Kvindsagen i Odense vundet betydeligt. Sidst var det ikke behageligt at gaa til Valg, da mange gjorde Grin med de faa „Hvad vi vil“ Kvinder, der da var mødt. I Dag blev Interpellantinden hørt med lige saa stor Ro som Kandidaterne. Paa det første af de velkendte Spørgsmaal blev der svaret fra den store Forsamling, men med en vis Ro og Værdighed svarede hun: „Det er ikke Dem, men Kandidaterne¹⁾, jeg i Dag spørger“.....“

Da det endelig efter Interpellationen lykkedes Frida Schmidt at komme ud i det fri, saa hun en ældre Markarbejder staa med et Redskab over Skulderen. Han

¹⁾ Ved det nævnte Valg fik Guldsmid *H. C. L. E. Christiansen*, Odense, 2407 Stemmer, Cigararbejder *Sigvald Olsen*, København, 343 og Protokolsekretær, cand. jur. *Poul Sveistrup*, København, 703.

stødte det haardt i Jorden og sagde: „Det er ret, Frøken, saadan skal det være. Kvinderne skal ossensaa ha' Rettigheder, for det er li'egodt dem, der til de fleste Tider ka' forstaa a' klare den!“ Frida Schmidt gav ham Haanden. Det var den Slags Udtalelser, der varmede, hvad der nok kunde behøves, naar der til andre Tider blev raabt „Frida Rigsdagsmand!“ efter hende paa Gaden.

Allerede den 12. Januar 1892 havde der i Dansk Kvindesamfunds Odensekreds været et livligt Ordskifte om Kvinders Valgret. Et Medlem af Bestyrelsen, Frida Schmidt, stillede da det Spørgsmaal, hvad det er, de Kvinder ønsker, der ikke kan være med til Kravet om Valgret, hvortil de næsten alle svarede, at de ønskede Valgret, og til yderligere Bekræftelse indmeldte der sig 9 Medlemmer i Valgretsforeningen, der i Forvejen havde 4 Medlemmer i Odense.

Den 10. Januar 1893 blev der paa en ekstraordinær Generalforsamling stillet Forslag om Optagelse af politisk Valgret paa Foreningens Program. En skriftlig Afstemning viste 16 „Ja“, mens 1 Stemmeseddel var blank. Sagen udsattes dog af Hensyn til Hovedforeningen.

Imidlertid havde Oprettelsen af de forskellige nye Kredse af Dansk Kvindesamfund gjort det nødvendigt at foretage en Ny-Organisation med forskellige Lovændringer. Den fandt Sted ved et Delegeretmøde den 8. Juni 1892 i Odense, hvor der var mødt Medlemmer fra København, Aalborg, Aarhus, Horsens og Svendborg foruden 6 fra Odense, ialt 17. Nye Fælleslove blev vedtaget, og efter Anstrengelserne sejlede Selskabet op ad Aaen til Fruens Bøge, hvor man spiste til Aften. „Bordet stod dækket under dejlige Bøge,“ hedder det i Forhandlingsprotokollen.

Ved nævnte Møde var Frida Schmidt blevet valgt

ind i Fællesstyrelsen — Hovedbestyrelsen — hvor hun blev valgt til Kasserer, hvilken besværlige Post hun med stor Dygtighed bestred til 1907, da hun trak sig tilbage. Senere blev hun udnævnt til Æresmedlem af Dansk Kvindesamfund.

Det første Fællesmøde efter Nyordningen afholdtes i Aarhus den 17. Juli 1893, og her blev Valgretsspørgsmaalet atter brændende, idet Frida Schmidt holdt en Tale om Valgretten og paa Odensekredsens Vegne stillede følgende Forespørgsler: 1) Om den enkelte Kreds efter de nu gældende Fælleslove kunde optage Kvinders politiske Valgret paa sit Program, 2) om andre Kredse vilde være med hertil og 3) om Kravet om politisk Valgret og Valgbarhed kunde komme ind i Fælleslovene og dermed blive klart udtalt i Dansk Kvindesamfunds Program.

Man fandt det imidlertid ikke betimeligt at tone rent Flag i Valgretsspørgsmaalet. Svend Høgsbro mente, der endnu var meget, der skulde ryddes til Side, før Kvinderne kunde kræve Valgret, og paa Forslag af samme vedtoges det at svare, at „Fællesmødet mener, at der ikke i Fælleslovene er noget til Hinder for, at den enkelte Kreds optager politisk Valgret og Valgbarhed paa sit Program.“

Det var sikkert alt, hvad Frida Schmidt havde ventet, og hun opfordrede paa samme Møde de andre Kredse til at optage Kravet i deres Love.

Frida Schmidts Tale og den derpaa følgende Forhandling vakte Opsigt trindt om, endog fra Finland bad man Frida Schmidt om hendes Tale.

Aarene gik, og Kravet om Kvinders Valgret groede sig stærkt. Ved Fællesmødet i København 1904 vedtog Dansk Kvindesamfund at indgive et Andragende til Regering og Rigsdag om et særligt Lovforslag om kommunal Valgret og Valgbarhed for Kvinder, og

ved Fællesmødet i Horsens 1906 vedtog man, at Fællovenes § 1 fremtidig skulde lyde saaledes: „Dansk Kvindesamfunds Formaal er at arbejde for Kvinders kommunale og politiske Valgret og Valgbarhed samt at virke til Fremme for Kvinders almene Udvikling, for deres Uddannelse til selvstændigt Erhverv og for at forbedre deres Stilling i Familie, Samfund og Stat.“

Saa var der ikke mere noget at tage fejl af.

Det skulde nu ikke vare længe, før Høstens Tid var inde. Den 4. Maj 1907 kom Loven om Hjælpekasser, og Frida Schmidt skriver i den Anledning i Forhandlingsprotokollen — efter at hun har meddelt, at Loven er oplæst i et Medlemsmøde —: „Det er første Gang, at Danmarks Kvinder kaldes til Valgurnen med samme Ret som Mændene.“ Man mærker, at der er Jubel i Stemmen.

Aaret efter skulde der komme et endnu større Fremskridt, idet Kommunalloven af 1908 gav Kvinderne Valgret og Valgbarhed ved de kommunale Valg.

Det var i det hele kendeligt, at Vinden havde vendt sig. Ved Folketingsvalget den 25. Maj 1909 interpellerede Fruerne *Riising-Rasmussen* og Fru *Sophie Jørgensen* i Odense Kandidaterne om, hvorledes de stillede sig til Kvinders politiske Valgret. Spørgsmaalet blev af dem alle besvaret imødekommende.

Den ændrede Vindretning mærkedes ogsaa i Odensekredsens Medlemsantal. Kommunalloven bragte i det første Halvaar af 1908 Tallet op fra 65 til 112, og 4 Aar efter, i 1912, var det steget til 227.

Den 9. Juni 1915 kunde Dansk Kvindesamfund i Odense fejre sin 25 Aars Fødselsdag. Man vedtog i den Anledning at holde en lille Fest for Medlemmerne — en større var i Vente, idet Fællesmødet skulde afholdes i Odense den 19. og 20. Juni. Der var ogsaa noget at holde Fest for. Foruden Kredsens eget indre

Arbejde i de 25 Aar til det aandelige Livs Fremme kom nu den nye Grundlov af 5. Juni 1915 med Kvindernes fuldstændige Ligestilling med Mændene ved Valg til Folketing og Landsting. Bestyrelsen vedtog at udnævne følgende af Foreningens veltjente Medlemmer til Æresmedlemmer: Fru *Kristine Nielsen*, Fru *P. Grønning*, Frk. *Johanne Haagerup*, Frk. *Anna Lohse*, Frk. *Karen Jørgensen* og Fru *Kirstine Madsen*. Det viste sig senere, at den øvrige Bestyrelse tillige havde vedtaget at udnævne *Frida Schmidt* til Æresmedlem.

Festen blev holdt hos *Karen Jørgensen* paa Højskolehjemmet. Salen var festligt smykket, Æresmedlemmerne blev modtaget med smukke Buketter med røde Silkebaand. Man gik til Bords, og en Række Taler blev holdt. Man skiltes i den allerbedste Stemning. „Heldigvis kan D. K.s Kvinder holde Fest, virkelig Fest, og føle den rette Feststemning uden at nyde andet end Kaffe og — naar det gaar højt — Chokolade,“ hedder det i Forhandlingsprotokollen.

En Uges Tid efter kom den store Fest: Dansk Kvindesamfunds Fællesmøde.

D. K. tæller nu 131 Kredse med 9000 Medlemmer, til Fællesmødet var mødt 300 Tillidsmænd.

Frida Schmidt, der dengang som i de 18 af de forløbne Aar førte Forhandlingsprotokollen, kan ikke altid holde sin Stemning tilbage, hvad der tidligere er givet Beviser paa. Men aldrig har hendes Referater været saa stemningsfulde som fra dette Møde.

„Fru *Astrid Stampe Feddersen* — hun for hvem D. K. fra det Øjeblik hun i de unge Aar traadte over dets Tærskel, blev et Tempel for Tidens største og skønneste Idé og hun selv denne Idés trofaste, selvfornægtende Tempeltjener — aabnede med et: Til Lykke. Til Lykke med, at vi omsider har opnaaet po-

litisk Valgret. Vi haaber, at det maa blive til Lykke for os og til Gavn for Landet. Vi staar nu paa Tærskelen til det forjættede Land, om hvilke Poulina Worm for mange Aar siden sang, „at dær skal Kvinder bygge med paa Sandheds Kirke, med paa Fædrelandets Odelsgaard.“

Til Konseilspræsident *Zahle* blev sendt følgende Telegram: „Repræsentanter for Dansk Kvindesamfunds Kredse Landet over, forsamlede første Gang til Fællesmøde som politiske Borgere, sender Regering og Rigsdag sin Hilsen og Tak for den Retfærdighed, som er ydet os af alle Partier.“

Til *Mor Jutta* [Fru Jutta Boisen Møller, D. K.s tidligere Formand], der var syg, blev der ogsaa sendt Telegram.“

Derefter lykkedes det at naa igennem Beretningernes Mængde, saa man kunde komme ud i *Fruens Bøge* og nyde den smukke Sommeraften ved en Kop Kaffe. Frida Schmidt sad og tænkte paa før og nu. I 1892 var der ogsaa Fællesmøde i Odense, man var ligeledes en Tur i *Fruens Bøge*, hvor man spiste til Aften. Dengang var der femten, og de kunde sidde under et enkelt Bøgetræ. Nu var man der atter efter 23 Aars Kampe og Sejre, og nu var man *tre Hundrede*. Intet Under, om Frida Schmidts Sind bevægedes ved Tanken om „svundne Tider og ny“.

Dagen efter, Søndag den 20. Juni, begyndte Mødet med Morgenandagt i St. Knuds Kirke. Om Eftermiddagen afholdtes et offentligt Møde i Raadhussalen, hvor to Tusinde Mennesker blev budt velkommen med Musik, mens en Flok smukke, hvidklædte Piger med røde Skærf holdt Fanevagt omkring D. K.s Banner. *Sophie Breum* fremsagde en Prolog, Fru *Stampe Feddersen* talte om „Retten, vi har faaet, og om Pligten, der følger med Retten“, og Fru *Gyrithe Lemche*

om det Oplysningsarbejde, Dansk Kvindesamfund nu vilde sætte i Gang.

Frida Schmidts udførlige Referat i Forhandlingsprotokollen slutter med følgende Udbrud: „Gud give os Kvinder Lykke og Naade til at bygge vort dyre Fædreland.“

I Protokollen findes endvidere et Par Citater af Bjørnson anført øverst paa et Par af de store Sider. Det ene er dette:

„Begyndte som en Susen i Kornet Sommerdag
og vokser til en Brusen gennem Skovenes Tag.“

Og det andet Linjerne:

„Alt hvad dit Mod har bestraalet,
alt hvad dit Mismod har dugget,
nu faar det Vækst.“

Det første Citat er meget betegnende for Kvindesagens Fremgang gennem Aarene og det sidste et godt Udtryk for Frida Schmidts eget personlige Forhold til denne Sag. —

Den 22. Januar 1934 døde Frida Schmidt, og hun blev brændt i Krematoriet i Svendborg.

Af Offentligheden var hun kendt som en af Kvindesagens tapre og udholdende Forkæmpere, af sine Venner som et varmhjertet og højt kultiveret Menneske.

ET VESTJYDSK HJEM

EN GAMMEL ENKE, Fru *Ane Nyholm*, der er født den 11. Januar 1859, har fortalt mig følgende om Livet i hendes Barndomshjem i Strellev:

Ane Nyholms Fader hed *Kristen Jensen*, men blev i daglig Tale kaldt *Kre Jensen*, hans Fader igen hed *Jens Krænsen* — *Jens Kristensen* — og saaledes skiftede Navnene tilbage i seks Led. *Kristen Jensen* var født 1817 paa *Adsbølgaard* i Strellev, der er Anneks til Ølgod, og som ligger halvtredie Mil fra Varde. *Kristen Jensen* fik Gaarden efter sin Fader, men der var mange Søsken, og der var megen Gæld — det var kort efter den store Landbrugskrise, der regnes at have varet fra 1818 til 1828 — saa der var mange Vanskeligheder at kæmpe med. *Kristen Jensens* Fader var Snedker og havde ikke været nogen særlig driftig Landmand. Men hvad han ikke var, det blev Sønnen. *Kristen Jensen* købte en anden Gaard ind til, men solgte senere noget fra, han gravede Grøfter, og han jævuede Diger. Han var den første dær i Egnen, som mærglede, hvilken Virksomhed hans Svigerfader var meget fortørnet over, for nu gik det rent rabundus med *Kre Jensen*, det kunde da enhver Stjav se. Det gik imidlertid ikke helt saa ilde, som den gamle spaaede. I Løbet af nogle Aar havde *Kristen Jensen* faaet en god Gaard paa 60 Tdr. Land ud af det, og paa den holdt han en Besætning paa tyve røde Køer — med

Opdræt nogle og tredive Kreaturer — samt fire Heste, og det var ikke almindeligt paa den Egn.

Kristen Jensen havde faaet en ussel Skolegang, men at han har haft gode Evner, ser vi deraf, at han skrev udmærket for sig, og at han var Medlem af Sogneforstanderskabet i atten Aar. Han havde ogsaa en skarp Iagttagelsesevne, og hørte han en eller anden snurrig Bemærkning, skulde han nok faa fat paa den og gemme den til senere Brug.

Imidlertid er det hverken Kristen Jensens Fremskridtslandbrug eller hans øvrige Dygtighed, vi her vil dvæle ved, selv om det har sin store Interesse. Her vil vi begrænse os til dette Hjems aandelige Liv.

Et muntret og virksomt Liv blev der ført paa Adsbølgaard, men det var først, da hans Hustru, *Karen Nielsdatter*, født i Østergaard i Lyhne Sogn 1828, omkring tyve Aar gammel holdt sit Indtog i Gaarden, at det aandelige Liv brød igennem. Hun var fra et gammeldags kristeligt Hjem, hvor de havde levet deres Liv sammen med Kingos Salmer. I sin pure Ungdom havde Karen følt en Længsel efter at komme til Christiansfeld for at komme under Paavirkning af Herrnhuterne dær, men nu formede Livet sig anderledes for hende.

Den livlige og muntre Tone, hun mødte paa Adsbølgaard, kunde hun ikke klare sig med. Der var saa ikke andre Kilder at søge til end de gudelige Forsamlinger. Dem besøgte Karen og Kristen Jensen, men de passede ikke til hans livlige Natur, og de var heller ikke hende nok. Da kom der til Sdr. Omme en Præst, der hed *Rambusch* og som afløste *Vilhelm Birkedal*. Han var en udmærket Præst, og han fik stor Betydning for mange dær i Egnen. Der var halvfjerde Mil til Sdr. Omme og halvtredie til Annekset Hoven. De drog nu til Sdr. Omme eller Hoven til Kirke, og i

Rambusch's Forkyndelse fandt begge Ægtefællerne stor Berigelse.

Ved disse Kirketure til Hoven Kirke blev de godt kendt med I. C. Christensens Forældre, der hørte til Rambusch's Menighed. I I. C. Christensens Bog *Fra min Barndom og Ungdom* findes iøvrigt en meget smuk Skildring af Pastor Rambusch og hans Hjem.

I Ølgod Sogn, der altsaa var samme Pastorat som Strellev, laa der en Gaard, som hed Gammelgaard, og her boede en Mand, som hed *Bollerup Andersen*. Han var Landstingsmand, og han var i København kommet i Forbindelse med en Præst, der hed *Jens Schiørring* (1825—1900) og er kendt som Forfatter af Salmerne „Kærlighed fra Gud“ og „Herrens Venner ingen Sinde“. Ham fik Bollerup Andersen over at tale i Gammelgaard, og dær hørte Kristen Jensen og Karen ham. De blev meget optaget af ham, og navnlig fandt Karen i hans Forkyndelse netop det, hun havde søgt og længtes efter. Straks efter blev Hodde og Tistrup Præstekald ledigt, Schiørring søgte og fik det 1864, og Familien i Adsbølgaard løste straks Sognebaand til ham. At løse Sognebaand var noget, der aldrig før var hørt dær i Egnen. Det var et Brud paa gammel Skik og Brug, og de, der indlod sig paa den Slags, viste jo da tydeligt nok, at de regnede sig for bedre end andre — ja, saadan gik Snakken, og om Søndagen, naar Ægteparret fra Adsbølgaard kørte uden Sogns for at komme i Kirke, hændte det, at der blev raabt Haansord efter dem paa Vejen.

Det var i den bevægede Tid efter Krigen 1864. Schiørring stod i Forbindelse med alt, hvad der var oppe i Tiden af grundtvigsk Liv. Og da Familien paa Adsbølgaard stod i nær Forbindelse med ham, forplantede hans Oplevelser og hans Bekendtskaber sig

naturligt til den. Det var saaledes ad den Vej, Kristen Jensen og Karen kom i Forbindelse med Askov.

Imidlertid var Schiørring begyndt at holde Møder. Der er saa umaadeligt kønt ved Hodde og især da ved *Letbæk Mølle*, hvor der boede en Mand, der hed *Niels Møller*. Der var en gammel Have ved Mølledammen og en stor Planteskole tillige. Niels Møller var en af Egnens ledende Mænd, han var Medlem af Amtsraadet og blev senere Landstingsmand. Hans Kone var en Søster til Bollerup Andersen, og hun var en meget livlig Natur. I denne store Have ved Letbæk Mølle begyndte Schiørring at holde Friluftsmøder. Ofte var der først Gudstjeneste i Tistrup Kirke, der var større end Hodde Kirke, om Formiddagen og saa Møde i Hodde om Eftermiddagen. Undertiden varede Mødet i to Dage. Her kom Askovlærerne, her kom *Termansen*, *Sveistrup*, *Birkedal*, *Budstikke-Boisen* og talte, og *Morten Bredsdorff*, der var Præst i Jernved, kom og sang for dem. Der var ingen Bane i Vestjylland paa den Tid, Folk maatte derfor selv sørge for Befordring, eller de maatte benytte Apostlenes Heste. Men mange kom der og ofte langvejs fra, der var Folk lige fra Ringkøbing og til Ribe. Af Deltagerne havde en Del Mad med, men andre — og det var mange — blev bispist, rigeligt og gratis, i Letbæk Mølle. Der blev i dette Hjem udvist en Gæstfrihed uden Lige. En saadan Festdag, da Kristen Jensen kom gennem Gaarden, stod Konen, *Stine Møller*, udenfor, og han spurgte da: „Kan Du faa Maden til at slaa til, Stine?“ — „Ja — A beder Vorherre om at velsigne æ Kød, æ Suppe kan A selv række (spæde)!“ Og det Svar løb siden Landet rundt.

Efter saadanne Møder skulde Talerne i Reglen ad Ringkøbingegnen til, og Schiørring kørte dem da til Adsbølgaard, hvor Familien havde Glæde af dem i

nogle Timer, indtil Kristen Jensen spændte for og kørte dem til Tarm eller Skjern, hvorfra de kunde komme med Diligencen. Ofte overnattede de ogsaa paa Adsbølgaard, hvortil der i det hele kom en Mængde Gæster. Engang havde de Besøg af Vilhelm Birkedal med Hustru og Døtre. Birkedal var saa umaadelig morsom, fandt Børnene, Forældrene var ogsaa meget oplivet af ham, og Kristen Jensen kørte Gæsterne til Rybjerg i Velling Sogn, hvor Birkedal havde en Ven fra den Tid, han var Kateket i Ringkøbing. Det var en Tur paa 6 Mil hen og 6 Mil tilbage. At køre et Par Mil for en Gæst regnede de ikke for noget i hine Tider, men denne Køretur paa 12 Mil glemte Kristen Jensen alligevel aldrig, og en af hans Sønner fremsatte sidenhen den spøgefulde Paastand, at Faderen regnede sin Tidsregning efter denne Begivenhed. Hvad der ellers var sket i Gaarden, det var enten et eller to Aar før eller saa og saa mange Aar efter den Tur til Rybjerg.

I Adsbølgaard begyndte de efterhaanden ogsaa at holde Møde. Den første, der talte, var *Peter Larsen Skræppenborg*. Dengang gik den ældste Søn, Jens, i Forberedelse til Optagelse paa Seminariet hos Lærer *Tjellesen* i Brørup, Peter Larsen gik ind hos Tjellesen og tog Jens med, de vandrede saa de 8 Mil fra Brørup og til Hodde, tilmed i Snevej og Kulde.

Da de om Morgenens naaede Adsbølgaard, vilde Konen stille lidt bedre Frokost an, men det vilde Peter Larsen ikke have, han gik i Stedet for ud til Folkene og spiste Mælkegrød med dem. Bagefter gik han ind til Børnene i Sovekammeret og sang:

„Med venlige Øjne himmelblaa
i Vugger og i Senge
vi Puslinger har i hver en Vraa,
som Blomster gro i Enge.“

Jo, Peter Larsen var en Mand med Liv i, og dette Optrin glemte „Puslingerne“ aldrig.

Peter Larsen holdt Møde i Kristen Jensens Stuer. Der var blevet sendt Bud til Vennerne, hvorefter Familien paa det Tidspunkt ikke havde mange, thi deres tidligere Omgangskreds havde brudt med dem, da de indlod sig paa dette formastelige at løse Sognebaand, og de Venner, de havde, var mest Smaafolk. Peter Larsen talte saa med sin vanlige Ild og Kraft.

Imidlertid blev det bestemt, at den ældste Datter, Kirsten Marie, skulde paa Askov Højskole. Det var i 1869, samme Aar som Fru Appel blev født. Pigeskolen var begyndt 1867, før den Tid holdt man kun Skole for Karle.

At Datteren paa Adsbølgaard skulde paa Højskole, vakte ogsaa stor Opsigt i Byen. Det var en ny Taabelighed — ja, Folk havde da aldrig hørt om noget saa forvildet! En Trøst for Kirsten Marie var det, at Galskaben begyndte at brede sig, der var saaledes to unge Piger fra Ølgod, Søstre til den senere kendte Askovlærer og Kulturhistoriker *Povl Bjerge*, der ogsaa skulde paa Askov Højskole den Sommer.

Kristen Jensen kørte de tre Piger til Askov, og det blev ham en uforglemmelig Tur. Han hørte nemlig ved den Lejlighed *Ludvig Schrøder* holde et Foredrag om *Skøn Freja*, og han blev saa glad derved, at han sagde til sin Datter: „Nu har A faaet Lign (Gavn) for de halve af Pengene, det koster i Sommer, saa maa Du da sagtens kunne faa Lign for de andre halve!“

Den smukke og i fordums Tid saa yndede Sang om Freja hørte Kristen Jensen altsaa første Gang i Askov. Under et Besøg paa Adsbølgaard lærte Schiørring dem kort efter Sangen, og snart sang baade gamle og unge:

„Skøn Freja, hun havde et Smykke af Guld,
der skinned ej Mage dertil over Muld,
— og det var Brysing, det bedste Guldmon.“

Schiørring var god til at synge, han lærte mange Sange, hvor han færdedes omkring i Landet, og naar han havde lært en ny, kom han ridende til Adsbølgaard og lærte dem den dær. Blandt de mange folkelige Sange og Salmer, han bragte til dette Hjem, var der to Kernesalmer „O Kristelighed“ og „Min Mund og mit Hjerte“. Det nye Liv, der rislede ud over Landet, blev for en meget væsentlig Del baaret oppe af Sangen, og her var *Grundtvigs Festsalmer* en af de rigeste Kilder, men siden kom der en lang Række Sangbøger, som alle holdt deres Indtog paa Adsbølgaard, hvor de blev flittigt benyttede.

„Ja, det var en forunderlig Sangens Tid dengang!“ som Ane Nyholm engang udbrød, da vi talte om de gamle Dage.

Kristen Jensen havde Tid efter anden baade faaet plantet en stor Have og en Plantage, og her blev der nu holdt Møder i Stil med dem i Letbæk Mølle. Men saa et Aar oplevede Ægteparret noget helt nyt. De var sammen med Schiørring til Høstgilde hos Peter Larsen i Dons, og det blev de stærkt optaget af. Den almindelige Maade, som Folk holdt Gilde paa, kunde de ikke billige, men dær var noget, hvori der var Liv og Fylde. Denne Udflugt blev mere end et Minde, for nu begyndte de at holde Høstgilde paa Adsbølgaard i Peter Larsens Stil. Der kunde komme, hvem der vilde, der blev talt og sunget, og de blev bespist allesammen. Forsøget faldt godt ud og blev fortsat i en Aarrække.

Som et Udslag af det nye Liv, der vakte ud over Vestjylland, først og fremmest ved Schiørrings rige Virksomhed, blev der ogsaa oprettet en Højskole, der kom til at ligge i Østbæk i Ølgod Sogn og begyndte sin Virksomhed 1873. Nu blev den det store Samlingssted ved Møder og lignende Lejligheder. Den

gik godt i nogle Aar, men da Banen kom, sygnede den hen. Vestjyderne har alle Dage været Folk, der gerne vilde ud i Verden, og nu blev der let Adgang dertil.

Før Jernbanen kom til Vestjylland, havde man dog ogsaa paa Aadsbølgaard været paa Langfart. I 1872 deltog Kristen Jensen i Grundtvigs Begravelse og Vennemødet i København. I 1875 var der Vennemøde i Odense, og om det vil jeg gerne fortælle lidt til sidst. Det var blevet bestemt, at Kristen Jensen og de tre Døtre skulde med. De kørte med egen Vogn til Grindsted, hvortil der var 4 Mil, og derfra tog de med Diligence til Vejle, hvorfra de kunde komme med Toget. Efterhaanden traf de andre, der skulde til Vennemøde. Mange kendte de i Forvejen, og traf de ukendte Folk, var Bekendtskabet snart stiftet, og Samtalen gik livligt. Da Kristen Jensen og hans tre unge Døtre bedede i Bredsten Kro, kom fra Sønder Omme-Siden Lærer Kristensen, Hoven Højskole, Lærer Axelsen, Sdr. Omme — senere Forstander for Salling Højskole, dengang ung og i Fyr og Flamme — endvidere Pastor Nissen, Sdr. Omme, der var gift med en Søster til Morten Bredsdorff. De fulgtes nu alle ad til Vejle, hvor de tre unge Piger for første Gang saa et Jernbanetog.

Rejsen fortsattes til Odense, hvor de var i to Dage. Mødet begyndte med Gudstjeneste i St. Hans Kirke, hvor *Andreas Leth*, Middelfart, prædikede. Da de kom ind i Kirken, sang Menigheden netop Salmen: „Kom, Gud Faders Aand fuldgod“, og det gjorde et saadant Indtryk paa Ane Nyholm, at hun aldrig har kunnet synge den Salme siden, uden at hun havde en Følelse af at være i St. Hans Kirke igen.

Ved Vennemødet blev der talt af *C. Hostrup*, *Hoff*, *Melby*, *Helveg* m. fl., og da de mange Mennesker, der skulde vestpaa, rejste fra Odense, fyldte de et Tog saa

langt, at det syntes helt endeløst, og gennem hele Toget tonede Salmen „O Kristelighed“. I Vejle overnattede de og tog derpaa samme Vej tilbage, som de var kommet. Da de kom hjem, var der en Nabomand — han var baade meget velhavende og meget glad ved sin Velstand — der spurgte Kristen Jensen, hvad nu saadan en Tur havde kostet, for den havde vel ikke været saa helt billig.

„Aa—aa,“ svarede Kristen Jensen, „A glemte at tælle mine Penge, før A drog af Sted.“

Det var i alle Maader et stort Arbejde, der blev udført paa Adsbølgaard. Uden et vedholdende og solidt Arbejde var man aldrig naaet det, man gjorde. Og her var Folkene en stor Hjælp. Det hændte, at Kristen Jensen, naar han en Sommerdag kom op Klokken fire—halvfem, hørte Spaden omme i Marken. Det var Niels Peder, der allerede var i Virksomhed. Der var et godt Samliv mellem gamle og unge. Folkene var der i baade ti og tolv Aar, ja, en Pige var der i tredive.

Der blev jævn Velstand i Gaarden, men Kristen Jensen var ikke bange for at lukke Pungen op, hvis en ung og fattig Fyr kom for at laane Penge til at tage paa Seminariet for.

Men foruden det legemlige Arbejde blev der udført et stort aandeligt Virke. Der blev læst højt, Bjørnsons Fortællinger, Ingemanns Romaner og andet mere. Mand og Kone læste desuden meget, især Konen, hun pløjede Otto Møllers Bøger igennem foruden mange andre, der heller ikke hørte til det letteste Stof. Hendes Arbejdsevne og Hjertelag var lige ualmindeligt. Selv havde hun mange Børn, men det hindrede hende ikke i at tage et til i Huset et Aars Tid eller to, hvis der var Sygdom eller andre Vanskeligheder i Hjem-

met. Og hvor der var Fattigdom eller Sygdom, var hun en hyppig og god Gæst.

Det var et livligt Hjem, der var intet Hældøteri. Men to Ting sad fast fra den pietistiske Tid: Dans og Kortspil taaltes ikke. Dog fik Døtrene, da de blev voksne, Lov til nu og da at gaa til Dans, men de maatte være hjemme til Kl. eet.

Kristen Jensen og Karen fik en dyb og varig Indflydelse paa deres Børn og deres Folk. Ikke for deres Formaningers Skyld eller den Slags, for det befattede de sig ikke meget med, men for deres Livs. Børnene og de unge saa, at de *levede*, og at de var glade ved dette Liv, derfor fik de Lyst til at vandre ad samme Vej og mod det samme Maal.

WARTHOE

„HAN var slem til at bande, men Hjertet det var godt!“ Saadan karakteriserede den gamle og ejendommelige Bonde, *Jens Hansen*, *Petersbjerg* i Aale, for en Del Aar siden Justitsraad Warthoe i Brædstrup, og Karakteristikken var ikke ilde.

Man kan vistnok sige, at der i Thyrsting og Vrads Herreder ikke i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede fandtes en Mand, der havde skældt saa mange Menne-sker ud og gjort det saa grundigt som Warthoe, men til Gengæld fandtes der heller ikke nogen, der hele Jurisdiktionen over nød saa megen Agtelse og Respekt som han. En Mand, der forenede to tilsyneladende saa forskellige Egenskaber, maa have været en meget ejendommelig Mand, og det var Warthoe.

Anton Sophus Warthoe var født den 21. September 1821 paa Skanderborg Ladegaard, som ejedes af hans Fader, Prokurator Warthoe. Vistnok i Efteraaret 1837 kom han paa Thyrsting og Vrads Herredskontor i Brædstrup, der ligger en to, tre Mil Vest for Horsens. Her faldt med Undtagelse af et Par korte Tidsrum i Fyrreerne, hvor han var ansat dels paa Nørvang-Tørrild og dels paa Hammerum Herredskontor, og den Tid, han tilbragte i København for at tage sin Eksamen, hele hans Virksomhed.

Warthoe arbejdede i en Aarrække som Kontorist, eller Skriver, som det hed dengang, men tog senere til København for at tage dansk juridisk Eksamen,

hvilken han bestod 1852 med første Karakter. Af de 10, der dette Aar blev *exam. jur.*, var de fleste fra 17 til 21 Aar, Warthoe var altsaa 31, men den ældste, *Niels Ettrup Faartoft*, der senere blev Byskriverfuldmægtig i Hillerød, var 42 Aar.

Efter endt Eksamen vendte Warthoe tilbage til Brædstrup, hvor han samme Aar blev Førstefuldmægtig, idet Fuldmægtig *Mazanti* blev ansat ved Horsens Tugthus.

Warthoes Virksomhed som Fuldmægtig varede i 57 Aar. Først i November Maaned 1909, da han efter at være gledet paa Kontortrappen kom til Skade med sin Hofte, trak han sig tilbage fra den Virksomhed, der havde været hans Liv og Lyst. Han var altsaa i Funktion, til han var 88 Aar gammel. Han blev aldrig gift, og lige til 1895 havde han til Huse hos sin Principal, Herredsfogden. Først da han var 74 Aar, dannede han sit eget Hjem.

Napoleons Ord „Arbejdet er mit Element. Jeg er født, er skabt for Arbejdet“ kunde Warthoe gøre til sine. Han gik i den Grad op i sin Gerning, at saadan noget som Ferierejser var ham et ukendt Begreb. Næsten aldrig forlod han Jurisdiktionens Omraade, og han var 75 Aar, inden han 1896 oplevede at køre med Jernbane.

Gennem disse omtrent 70 Aars Virksomhed paa Herredskontoret i Brædstrup fik han et indgaaende Kendskab til de to Herreders Befolkning. Han vidste Besked med de enkelte Sognes Forhold, han fulgte de forskellige Slægter og deres Skæbne i flere Led. Han var inde i deres Formuesforhold, og han kendte deres Fortrin og deres Skavanker.

Ogsaa deres Tilnavne kendte han. Engang var der en Mand fra Tørring i Brædstrup for at faa skrevet et Dokument. Han hed Søren Pedersen, men blev aldrig

kaldt andet end *Søren Fjarpaaet*. Dette noget ejendommelige Navn havde han faaet paa følgende Maade: Hans Fader havde en Gaard i Grejs ved Vejle, og den blev delt i fire Dele og givet til fire Børn, men Søren solgte sin Fjerdedel og købte en Gaard i Tørring, og efter dette Salg fik han Navnet Søren Fjarpaaet. Da Warthoe skulde angive hans Navn i det paagældende Dokument, skrev han *Søren Fjerdepart*.

Men skælde ud var han slem til. Man kan vist sige, at det var blevet ham en daglig Vane. Det er utvivlsomt meget træffende, naar en gammel Gaardmand sagde om ham: „Han var i allerbedst Lune, naar han skældte ud. Naar han ikke skældte ud, var han ikke godt tilpas.“

Nu havde Warthoe med mange Ting at gøre, Auktioner, Udstedelse af Skøder, Aftægtskontrakter osv. samt en Mængde Embedsforretninger. Derfor kunde det let ske, man kom til Ulejlighed, og saa haglede det ned over vedkommende, som han ofte efter den gamle Tids Skik benævnte med Fornavn og sagde Du til, hvis han da ikke fandt mere Behag i at tiltale vedkommende med *han*. „Vil han se, han komme herut. Jeg vil — som han kunde bande — ikke se ham for mine Øjne!“ var den Tiltale, en ældre Mand fik, da han kom for at faa noget ordnet angaaende en ung Slægting, han var Formynder for. Men han kendte jo Warthoe og vidste, det blot drejede sig om at holde Ørene stive, til Bygen var drevet over. Saadan gik det ogsaa her. Efterhaanden blev Warthoe saa flink, at det endte med, han fulgte Manden ned ad Trappen og halvvejs ud af Byen.

Smaaforseelser regnede han ikke. En Sognefoged, der var taget til Brædstrup for at tale med Herredsfogden, traf ham ikke, da han var i Retten. I Stedet for kom han til at snakke med Warthoe, som udtrykte sig

saaledes: „Ja, hvad Fanden, nu sidder han — han var Herredsfogden — dær og herser med en stakkels Tyv, der har stjaalet et Par Bukser — det er ikke værd at rejse sig ret op for!“

Engang var det anmeldt, at der var stjaalet 100 Kr. fra en Købmand i Aale, og Warthoe var nødt til at holde Forhør over et Par mistænkte, men han var vred: „Fordi de stjæler i Aale eller slaas i Snede, det kan jeg — og saa videre — ikke lade mig opholde af!“

Hundredkronesedlen blev forøvrigt fundet et Par Aar efter. Den laa under Disken.

En Dag kom Gaardejer *Anders Hansen*, Aale, ind paa Herredskontoret med nogle Folk, der skulde have ordnet et Par Kontrakter om Leje af noget Jord. Men det kunde Warthoe aldeles ikke faa Tid til. Det var Mandag, og det var Forligsdag, og han havde, som han kunde bande og regere, ikke Tid til saadan noget i Dag. Efter at denne Salut var afleveret, og de fremmede aldeles ikke var gaaet deres Vej, blev der en lille Pavse, hvorefter Vejret slog om: „Naa ja, hvis jeg havde Papirerne her, kunde jeg maaske nok ordne det!“ *Anders Hansen* havde alle Papirerne, og Warthoe skrev Kontrakten til alles Tilfredshed.

Galt var det med Ejendomshandlerne, ja, der blev vist aldrig i hine Tider skrevet et ærligt Skøde. For at spare paa Udgiften til Stempelmærker angav man altid et mindre Beløb end det, Ejendommen havde kostet. Her er et Eksempel.

Jens Hansen, der var født 1847 i Spettrup i Bjerger Herred, havde 1878 købt Gaarden Petersbjerg i Aale af *Jørgen Jensen*, der var ældste Søn af den kendte Bonde og Folketingsmand *Jens Jørgensen*, Bjerregaard, og hørte til de gudelig vakte. Da de kom til Brædstrup, og Warthoe skulde skrive Skødet, spurgte han, hvad Gaarden havde kostet. „Ja, den har kostet

42,000," svarede Jørgen Jensen, „men saa højt vil vi ikke sætte den, vi vil sætte den til 28,000!" — — „Ja, Du er jo en kristelig Mand, Jørgen Jensen, og hvis Du vil gaa til Helvede for de tyve Kroners Skyld, saa har jeg Fanden pine mig ikke noget imod det!" erklærede Warthoe, og Skødet kom til at lyde paa 28,000 Kr. Det er forstaaeligt, om Herredsfogden næppe var saa glad for, at Warthoe ikke altid holdt sig Lovens Forskrifter efterrettelig. Jeg har kendt en gammel Sognefoged, som tilfældig befandt sig i et af Lokalerne, da Herredsfogden bebrejdede Warthoe, at han undrog Statskassen en Del af dens Indtægter. Men Warthoe bed fra sig: „Statens Kasse skal jeg nok passe — De har vist nok i Deres eget!" Dermed var den Sag endt. Nogen hel let underordnet har Warthoe næppe været. Paa den anden Side var der vist ikke noget at stille op med ham, for han besad baade en Autoritet og en Popularitet blandt Befolkningen, som Herredsfogderne aldrig opnaaede.

Sagen var, at Warthoe følte sig som staaende midt i sit Folk, han holdt Justits og prædikede Moral, men ydede alligevel ofte dem, der var kommet i Forlegenhed, sin Støtte.

„Warthoe var jo en flinke Mand, men de skulde jo være belavet paa o fo æ Bælle skjældt ud først," sagde en ældre Landmand til mig, og fortsatte med at fortælle følgende: „Engang skulde en Mand i Forhør i Brædstrup. Det var brændt for ham, og de var lidt i Mening om, at han selv havde gjort det. Han havde faaet en anden Mand med sig, som skulde hjælpe ham lidt til Rette, og paa Vejen til Brædstrup mødte de Warthoe, som skulde ud i Embedsforretning. De snakkede til ham, og han standsede da ogsaa. De snakkede jo om dette Forhør, og Warthoe sagde da: „Har Du først sagt nej, saa skal Du — som han

kunde lyne og bande — blive ved at sige nej. I Dag gaar det jo nok, for da er det kun en Fjalt Skriverdreng, der skal holde Forhør!”

Ja, saadan opfattede Befolkningen Warthoe. Med Hensyn til Statsindtægterne i Form af Stempelmærker fortælles det, at han godt selv kunde koketere med det. „De siger, jeg har snydt Staten for 20,000 Kr.!” skal han have sagt, og med en Hoveddrejning til Siden som en Slags afsides Bemærkning tilføjede han: „Det kan Fanden lyne mig gerne være, det er sandt!”

En gammel Sagfører, der i sine unge Dage var ansat i Brædstrup, har fortalt mig, hvordan Warthoe paa en meget original Maade overbeviste sig om, hvorvidt der var Penge nok i Kassen eller ej. „Kassen“ bestod i en Skuffe, han havde i sin Pult, og naar han foretog et Eftersyn af Kassebeholdningen, trak han Skuffen ud, og hvis den saa var godt halv fuld, mente han nok, det kunde passe. Var der ikke flere Penge, end de godt og vel dækkede Bunden, var det mere tvivlsomt.

Humør savnede han altsaa ikke. Var han paa Befolkningens Side i mere vanskelige Sager, var han det naturligvis ogsaa i Smaating. Efter at en Ejendoms-handel var foretaget, plejede man tidligere at gaa over i Kroen og drikke Lidkøb, men det fandt Warthoe var for dyrt. Derfor fik han i Nærheden af sin Pult indrettet et Rum under Gulvet, og naar en Handel var sluttet, trak han en Lem op og bragte en Flaske for Dagen, hvorefter de drak Lidkøb paa Kontoret. Det blev adskilligt billigere end paa Kroen. —

En ond Tid var Provisorieaarene fra 1885 og fremad. De har utvivlsomt været særlig ubehagelige for Warthoe, idet der kom en meget stærk Spænding imellem Øvrigheden og Befolkningen, og her stod Warthoe med et Ben i hver Lejr.

Ingen Steder i Jurisdiktionen var der i disse Aar

mere Uro end i Aale. Befolkningen dær var stærkt højskolepræget. I nogle Aar havde der været en Pige-højskole i Sognet, der lededes af *A. J. Dahl*, en dygtig og selvstændig grundtvigsk Skolemand. Befolkningen var meget politisk interesseret og temmelig radikalt indstillet. At *de Aalere* var noget for sig, fremgaar ogsaa af Folkeviddet, der hævdede, at der var tre Slags Mennesker til: de onde og de gode og saa *de Aalere*.

I alle Tilfælde fik baade Øvrigheden og Gendarmerne i disse Aar meget at gøre i Aale, og adskillige af Beboerne blev idømt Straffe for Opsætsighed mod Øvrigheden.

Omkring ved Provisorietidens Begyndelse skulde de have en ny Sognefoged i Aale. Den Mand, der havde haft Bestillingen hidtil, havde en Svigersøn, som gerne vilde være hans Eftermand, men Warthoe erklærede: „Ham vil vi Fanden pine mig ikke have, han har ingen Indflydelse!“ Han blev det heller ikke. I Stedet for udnævnte de Præstegaardsforpagter *Niels Hauge*, der var født 1852. Han blev tvunget til at overtage Stillingen, men da han kom til Brædstrup og skulde aflægge Ed paa, at han vilde være Øvrigheden hørig og lydlig, nægtede han det. Herredsfogden erklærede, at han skulde, men han sagde atter Nej. „Det er jo heller ingen Nytte til med den Ed,“ bemærkede Warthoe mæglende.

I Aale nægtede man i stort Tal at betale Skat, og Følgen blev, at Øvrigheden kom og pantede. *Niels Hauge* skulde som Sognefoged med ud at pante, men ogsaa dette nægtede han.

Da Forpagtningen ophørte, og *Niels Hauge* var ved at flytte fra Sognet, skulde man have en ny Sognefoged. Til Skræk og Advarsel for den fremtidige blev *Niels Hauge* for sin gentagne Ulydighed idømt en

Bøde paa 100 Kr. eller 14 Dages Fængsel. Han havde knap med Tid og fik Bøden omsat til 3 Dages Vand og Brød. Han var flyttet fra Sognet, inden Dommen faldt; de tog ham en Dag, han var i Vejle, og her afsonede han Straffen. Han skulde møde med en Attest for, at han kunde taale Vand og Brød, og da han havde haft Blodspyt, kunde det maaske være vanskeligt nok at faa den hos Distriktslægen, som var Højre-mand, han gik derfor op til Dr. *Seligmann*, der var Venstre-mand, og han gav ham en god Attest og skrev nedenunder: Udstedt uden Betaling. „Spis De bare Vand og Brød,“ sagde *Seligmann*, „og kom saa herop og spis til Middag, naar De kommer ud!“

Men i Aale var Uroen stadig gaaende. Der var ikke mindre end 70, der nægtede at betale deres kongelige Skat. Følgen var, at Fuldmægtig *Møller* — senere Sagfører i Brædstrup — og Politibetjent *P. Mølgaard*, en ung Mand, der var fra Nabosognet Hvirring, kom for at pante under Eskorte af ikke mindre end 10 Gendarmer. De fik ikke nogen god Modtagelse. Folk fulgte dem i store Flokke, mange unge og nogle gamle. Og hvor de kom, var der gjort, hvad man kunde, for at genere dem. Smøger mellem Husene var spærret med Stænger og Lærred, og i Portene stod Vogne, som Hjulene var taget, saa de fedtede Aksler vendte ud mod de forbipasserende. Køre ind i Gaardene var altsaa umuligt, og naar man kneb sig gennem den snævre Gang, der var ladt aaben, risikerede man at snavse Tøjet til med Vognsmørelse.

Det var ved Vintertide, og naar Øvrighedspersonerne kom ind i Stuerne, var der ingen Varme at hente, idet Folk havde løftet Dørene af, saa Kulden rigtig kunde trække ind. Det var absolut ikke morsomt, men det var heller ikke Meningen, at det skulde være det.

Saaledes mødte Fuldmægtigen, Politibetjenten samt

de 10 Gendarmen oppe hos Gaardejer *Kristen Nyborg* i Vestermarken. „Vil De betale Deres Skat?“ spurgte Fuldmægtig *Møller*. „Nej!“ var Svaret. „Hvor er Nøglen til Pengeskabet?“ — „Den er i min Pung!“ — „Hvor er Pungen?“ — „Den er i min Lomme!“ — Saa maatte de have Haanden ned i Lommen for at faa fat i Nøglen. Da de lukkede Skabet op, laa der en Revolver. „Ja, den er skarpladt!“ bemærkede *Ejeren*. De lagde den til Side, fik fat paa Pengene og drog videre.

Men inden Gendarmen forsvandt, fik *Kr. Nyborg* Anledning til at sige dem en lille Venlighed: „Ja, havde I været et Par danske Dragoner, saa skulde I have faaet en Bid Brød og en Dram, men nu faar I ingenting!“

Selv om man rent formelt nægtede at betale sin Skat, fandtes Pengene dog som oftest et eller andet Sted i Huset. Var Pengene der ikke, skrev man forskellige Ting, men Beløbet blev altid betalt bagefter, og Auktion over de udpantede Genstande blev aldrig afholdt.

Men Drillerier var der mange af. Saaledes fortælles der, at *Kr. Nyborgs Datter*, *Maren*, en Dag, da Gendarmen kom ridende, sprang ud paa Vejen og kastede et Havreneg foran Hestene samtidig med, at hun gav et Vræl fra sig. Hestene blev bange og satte i Galop.

Nede i Aale By spillede Drengene Kegler paa Kirkegaardspladsen, men det foregik paa den ejendommelige Maade, at „Kongen“ var hængt op i et Træ. Drengene kastede da Sten efter den og raabte: „Ned med Kongen!“ Det mente de ikke kunde være ulovligt.

Smeden, *Søren Bigum*, havde en Hund, der hed *Estrup*, og da de kom for at pante, udbrød han pludselig: „Ned med *Estrup*!“ — „Hvad siger De?“, raabte

Møller. „Ja, det er Hunden, der skulde gaa ned af Bænken — den hedder nemlig Estrup!“

En ung Gaardmandssøn, Kristen Pejesen, vilde sammen med nogle andre unge raabe ned med Estrup, men det maatte de ikke for hans Mor. De sprang saa ud af Vinduet og spillede paa Harmonika Melodien:

„Ned med Estrup, Scavenius og Ravn!

Vi vil ingen revnet Grundlov ha' i Kongens København.“

Om det var paa Grund heraf eller som Følge af en anden Demonstration, ved jeg ikke, men Kristen Pejesen var i hvert Fald en af dem, Gendarmerne tog med til Brædstrup, hvor han kom til at sidde en 8—14 Dage, og det fik forøvrigt et meget trist Forløb. Herom har Niels Hauge fortalt mig følgende: Under Kristen Pejesens Ophold i Arresten blev hans Fader meget syg. Jeg kørte derfor til Brædstrup for at tale med Herredsfogden, og jeg havde Doktor Jessen med derind. Jeg spurgte, om jeg kunde faa Kristen Pejesen med hjem. „Jeg skal indestaa for, at han kommer igen, blot han er hjemme en Time. Hans Fader er meget syg.“ — „Ja, Manden dør sgul!“ tilføjede Jessen, men Bøving sagde nej. Han var en lille stiv en. Havde det været Warthoe, skulde det nok have gaaet. Men Faderen døde, inden Kristen Pejesen kom hjem.“

Der var ikke saa faa af de ældre Aalere, der blev straffet. Nogle af dem fik en Bøde, som de ikke vilde betale, og den blev derfor omsat i Vand og Brød.

Rent galt gik det en Vinterdag, da der faldt et Skud uden for Præstegaarden. Det er mig fortalt, at det var Niels Hauge, som ud af Vinduet rakte en Bøsse til sin Bestyrer, *Martin Kristensen*, og han skød Bøssen af op i Luften, idet han lod, som det var efter en Krage. Gendarmerne var netop paa Vej ud af Byen efter en Række Udpantninger. Men nu blev der stort Røre. Dette Skud var jo noget i Retning af Oprør,

og ikke mindre end atten Aalere blev den Dag anholdt og samlet paa Aastedbro Kro, hvorfra de i to Slæder, efterfulgt af de 10 Gendarmer, blev ført til Brædstrup. Blandt de anholdte var *Anders Nielsen*, Aale Vestermark, som under et Mundhuggeri havde sagt Du til Pa' Mølgaard, der som nævnt var en ung Mand fra Nabosognet.

Al denne Uro har ganske sikkert passet Warthoe grumme daarligt, og hans gode Hjertelag fornægtede sig heller ikke under disse Forhold.

To Aalere, *Anders Murer* og *Marinus Skrædder*, var en Dag tilsagt til at møde i Brædstrup for at sidde en Bøde af. Paa Vejen var de inde i Aastedbro Kro, det tog nogen Tid, og de fik vel meget at drikke. I Brædstrup tog Warthoe imod dem, og han skældte ud: „I kommer for sent, og saa er I tilmed beskænkede!“ — „Ja,“ svarede *Anders Murer* og stod og gyngede lidt i Hofterne, „vi tænkte, at vi kunde sidde det af med det samme!“

Mens de sad derovre, kom Warthoe med en Pels, som han bad *Marinus Skrædder* lappe. Da *Marinus* havde set den efter, bemærkede han, at der ikke var noget Hul paa den. — „Jo, gu' er der saa, og Du skal have Din Betaling for det!“ var Svaret.

Paa den Maade fik Warthoe Lejlighed til at yde en fattig Mand en Haandsrækning, uden det ligefrem saa ud som Almisser.

Endnu skal nævnes forskellige Træk, som et Par af de mest drilske Aalere var Mestre for.

Jens Dahl, Søn af A. J. Dahl, var i adskillige Aar Købmand i Aale, senere blev han gift og fik en Gaard i Gammelstrup. Han var paa en Gang et godt Hovede og en stor Gavtyv. Som Knægt var han en Tid paa Bjerre, hvor han tog Del i Landbrugsarbejdet, men det var han nu ikke saa ivrig efter, navnlig forekom

Tærskning ham noget ensformigt. Bjerre blev dengang bestyret af *Rasmus Jensen*, en af Jens Jørgensens Sønner. Han havde været paa Askov Højskole, og *Niels Jørgensen*, der ogsaa arbejdede paa Gaarden, havde været paa Kolds Skole. Da de to Karle sammen med Jens Dahl en Eftermiddag havde faaet Plejlene fat og skulde til at tærske, blev Jens Dahl pludselig aandelig interesseret: „Jeg kan ikke vide,“ sagde han, „hvilken Skole der egentlig er bedst, Askov eller Kolds?“ Og saa begyndte Diskussionen, Niels Jørgensen holdt paa Kolds, Rasmus Jensen paa Askov, og naar den ene var ved at faa Overmagten, støttede Jens Dahl den anden, og omvendt. Paa den Maade holdt han Drøftelsen vedlige. Da den var kommet godt i Gang, lagde Jens Dahl sig ned paa Knæerne, det gjorde de andre ogsaa, alt mens Diskussionen fortsattes. Lidt efter lagde de sig helt ned, og da det var blevet omtrent Aften, og Drøftelserne ved at ebbe ud, udbrod Jens Dahl: „Men hvordan var det — skulde vi ikke have noget tærsket?“ Hvorefter de tærskede en halv Times Tid.

Provisorieaarene var lige noget for Jens Dahl. Her var Træk og Modtræk. Her var noget for et godt Hovede. Han lagde snilde Planer, han satte dem i Værk, og han forstod i det længste at holde sig uden for Øvrighedens Rækkevidde. Men til sidst gik det galt. Han maatte ogsaa til Brædstrup og have nogle Dages Vand og Brød. Da Straffen var afsonet, anmodede han om at faa Lov at tale med Herredsfogden. Ønsket blev straks imødekommet, og Bøving, der vel haabede nu rigtig at faa noget at vide om de Aalers Træskhed, tog meget venligt imod ham: „Naa, hvad vilde De mig saa, min gode Mand?“ — „Aa, jeg vilde bare sige Tak for Mad!“

En anden dreven Modspiller, Øvrigheden havde i

Aale, var Gaardejer Jens Hansen, Petersbjerg. Han blev — imod sin Vilje naturligvis — udnævnt til Sognefoged efter Niels Hauge. Efter Sædvane skulde han i Brædstrup aflægge Ed til Øvrigheden. Det nægtede han, og den derpaa følgende Samtale har han gengivet saaledes: „Det er 30 Kroner i Bøde,“ sagde Herredsfogden. „Nej, A vil give 2 Kr.“ — „Det kan jeg Piske ikke, men De kan slippe med 15.“ — „Nej, A vil give 5!“ — „Det kan jeg Piske ikke — saa gaar det til Amtet.“ — Det gjorde det, og Bøden blev paa 5 Kr.

Naar Øvrigheden kom for at pante, skulde Sognefogden som nævnt med ud. Det vilde Jens Hansen ikke, men han havde altid en god Undskyldning. En Gang erklærede han, da Fuldmægtigen kom og vilde have ham med: „Nej, det kan A ikke — min Kone er rendt hen, A skal ud at lede efter hende!“

Hans Kone var ganske rigtig ikke hjemme, hun var gaaet over til sit Fødehjem, Bjerregaard.

Da han en anden Gang undslog sig, blev han til-sagt til at møde i Retten og give Grunde. „Jo, A var syg!“ sagde Jens Hansen. „Har De Lægeattest?“ spurgte Herredsfogden. „Nej, A har aldrig haft Doktor, saa det har A heller ikke den Gang.“ — „De er en lille Satan! De skulde ned i Hullet!“ — „Nej, gu skal han ikke, han er en lille flink Mand!“ afbrød Warthoe. „Ja, Manden er Piske flink nok, men han har en Satans Kælling!“ fortsatte Herredsfogden. Det var der maaske — set fra hans Synspunkt — noget om. Hun var slem efter Gendarmene, mens hendes Mand tog dem helt anderledes. Naar de nærmede sig, stod han med Hatten i Haanden og saa yderst underdanig ud. Hvad han i sit lune Indre tænkte om dem, kunde de jo ikke vide.

Engang Jens Hansen var ovre at tale med Warthoe,

fik han Lyst til at ryge. „Maa A tænde min Pibe?“ spurgte han. — „Kan Du godt lide at ryge?“ spurgte Warthoe. — „Ja — naar A gaar og passer Svin!“ — „Naah! Naar Du passer Svin, og naar Du er paa Herredskontoret!“ I Virkeligheden nød Warthoe Jens Hansens lune Væsen, men hans Sognefogedvirksomhed blev alligevel ikke af lang Varighed. Herredsfogden kunde ikke bruge ham. — —

Om Warthoes Godgørenhed gaar der mange Historier. En fattig Kone, der gik rundt og solgte Blomsterbuketter, kom en Dag ind paa Herredskontoret. Warthoe smed en Krone hen paa Bordet foran hende. „Mange Tak, Hr. Kancelliraad!“ — „Ja, Du er en Sattans Kælling, Trine, Du fylder Sognet med Børn, det kan jeg ikke lide Dig for!“

Warthoe holdt ogsaa Skovauktion i Wedelsbo Skov. Nu var der i Vinding en Mand, der hed Stork, han mødte op ved alle Skovauktioner, og han bød altid. Det værste var imidlertid, at naar han begyndte at byde, holdt de andre op. Det var jo ikke saa heldigt.

„Naa, for Satan! Tag saa den Daler!“ sagde Warthoe og smed en Tokrone hen til ham. Herefter gik Skovauktionen sin normale Gang, men Daleren maatte Warthoe hver Gang af med.

Tidt kom Folk og bad om Henstand med Betaling af en Auktionsregning. Warthoe læste voldsomt over dem til at begynde med, men gav efter til sidst, og i adskillige Tilfælde fik han aldrig Pengene. Til Trods for gode Indtægter blev han derfor heller aldrig nogen særlig velhavende Mand.

Han gav ogsaa større Beløb bort, hvad en Marmorplade paa Brædstrup Sygehus melder om: *Af Interesse for Egnen og dens Befolkning har Kancelliraad Warthoe R. af Dbg. skænket 2000 Kr. til Erhvervelse af Grunden, hvorpaa Brædstrup Sygehus byggedes 1892—93.*

Frida Schmidt.

Ane Nyholm.

Warthoe.

Warthoe var først Kancelliraad, men blev senere udnævnt til Justitsraad.

Som han var original i sin mundtlige Udtryksmaade, kunde han ogsaa være det i den skriftlige. En Sogneraadsformand, der havde begaaet et Par Formfejl, modtog følgende Svar fra Warthoe: „Jeg vil een Gang for alle sige N. N., at..." og derefter fulgte en Retledning, som ikke var til at tage fejl af.

Warthoe betragtede sig som Jurisdiktionens Forsyn. Ret skulde der være og ingen forfordes. Da en ung Mand, der ved sine Forældres tidlige Død fik Gaarden, efter Warthoes Mening blev sat for haardt, læste han over de ældre Mænd, der havde ordnet Salget og Skiftet.

Da en gammel pensioneret Lærer, den i næste Afsnit omtalte *Knud Svenstrup*, vilde skifte sin Formue mellem sine to Sønner, satte Warthoe sig stærkt imod det. Gamle Folk skulde ikke give deres Penge fra sig, man vidste aldrig, hvad der kunde ske. I dette Tilfælde forholdt det sig imidlertid saaledes, at Knud Svenstrup var Enkemand, han havde sin gode Pension og boede ydermere hos sin Søn, saa nogen Risiko for hans Fremtid kunde der ikke formenes at være. Men Warthoe holdt principielt paa sit. De gamle burde altid sikres.

Falitter kunde han ikke fordrage, især hvis Skødesløshed var en stærkt medvirkende Aarsag. Da den tidligere nævnte N. N. var i Brædstrup i Anledning af en nær Slægtnings Konkurs, holdt Warthoe en voldsom Tale til ham: „Det er denne N. N.ske Slægt, som ruinerer hele Sognet..." og han bandede og tordnede. Den fyldige Bonde sad under denne Tiltale og blev til næsten slet ingenting, og da han kom hjem, udtalte han, at en værre Omgang havde han aldrig

været ude for, og han haabede heller aldrig at komme til at opleve noget lignende.

Ogsaa paa det rent juridiske Omraade nød Warthoe megen Anseelse i Jurisdiktionen. „Warthoe har sagt det!“ var en Udtalelse, der regnedes for afgørende i en Diskussion om et juridisk Spørgsmaal.

Warthoe var en høj smuk Mand med et karakteristisk Ansigt. Han var en ivrig Jæger og holdt i det hele af at færdes ude. En af hans Venner, en Gaardmand i Brædstrup, forærede ham engang en Ridehest, som han i mange Aar havde Glæde af.

Selskabelig anlagt var Warthoe ogsaa. Han satte megen Pris paa at komme ud til Gilder. Blandt andet kom han meget hos *Hans Peter Nielsen* (1813—81), der havde Krohold i Burgaarde. Det var vist iøvrigt denne Mand, der sammen med en anden af Egnens Mænd var Warthoe behjælpelig med Penge til hans Uddannelse i København.

Warthoes nære Forbindelse med Kromanden i Burgaarde ses ogsaa deraf, at han 1853 stod Fadder til Sønnen *Thomas Hansen*. Saavel Bønderne som Præst og Degn satte megen Pris paa hans Selskab. Han forstod at sætte Liv i Kludene, som naar han ved Dansens Begyndelse skulde til at svinge Jordemoderen og slog ud med Haanden, idet han sagde: „Plads for de eksaminerede!“

Ogsaa ved Embedsmændenes Middage var han velset. Han kunde holde en Tale, som blev hørt, og som endte med en elegant Pointe.

Kammerherre *Sehested*, Addithus, var ogsaa hans gode Ven, og ved dennes Død lod Kammerherreinden rejse et Mindesmærke for ham, idet hun benyttede Halvdelen af en mægtig Kampesten. Den anden Halvdelen blev senere anvendt til et Mindesmærke for Warthoe.

At Warthoe besad en Kæmpes Arbejdskraft, ser man deraf, at han beklædte sit Embede lige til 1909, da han, 88 Aar gammel, trak sig tilbage fra det Kontor, som han havde været knyttet til med saa stærke Baand. Tre Aar efter gjorde en Bronkitis Ende paa hans Liv. Da han den 7. Juni 1912 blev begravet paa Ring Kirkegaard, var Følget stort og Sorgen oprigtig. Flere af de gamle hulkede højt. En fattig firsaarig Enke var særlig bevæget. „Han har været for mig som en Forsørger,“ sagde hun, „og det eneste, jeg har kunnet byde ham for al hans Godhed imod mig, har været Tak og denne lille Blomsterkrans.“

Foran Tinghuset blev der Aaret efter ved Bidrag fra baade fattige og rige rejst en Mindesten for Warthoe, udført af Billedhugger *Elias Ølsgaard*. Foruden en Portrætmedaillon med Warthoes særprægede Ansigt ses følgende Indskrift:

ANTON SOPHUS WARTHOE
JUSTITSRAAD R. D.
F. 21. SEPT. 1821. D. 2. JUNI 1912
HERREDSFULDM.
I TYRSTING OG VRADS HERREDER
FRA 1852 TIL 1909.
HAN VAR EGNEN EN GOD MAND.
HJÆLP SOM OG UEGENNYTTIG.

Ogsaa i Carl Møllers Bog *Ny paa Egnen* finder man blandt en Række Skildringer af de gamle Brædstrupere et Portræt af Byens mest særprægede Personlighed. —

Warthoe var født og opvokset i Frederik den Sjettes Tidsalder, og han bar Præg deraf. Hans Sind ejede bag det barske Ydre et fint og blødt Indre, et Særtræk iøvrigt for flere af den ældre Tids Embedsmænd. Om Skovfoged *Sigismund Bruun*¹⁾, Gribskov

(1815—1908), og Rektor, Professor *H. A. Krarup*²⁾, Vejle (1836—1911), kan siges ganske det samme som om Warthoe. Han holdt — som de — af at ordne Tingene selv, og det skete ud fra et vist landsfaderligt Syn paa de Mennesker, han kom i Berøring med. Han ejede i sit Sind den Umiddelbarhed, der fængsler, den Hjælpsomhed, der vinder sig Venner, og den Viljestyrke, der skaber Karakter.

¹⁾ Se *Anders Uhrskov: Fra Land og By*. 1940, S. 111 ff.

²⁾ Se *H. A. Krarup-Bogen, Minder fra Vejle Latinskole 1865—1900*. Samlet af Lektor *B. M. Jensen*, Vejle, 1925.

KNUD SVENSTRUP OG JØRGEN SVENSTRUP

ANDEN PINSEDAG — den 28. Maj — 1928 afsløredes i Hjortsvang, Linnerup Sogn, der ligger en tre—fire Mil Vest for Horsens, en Mindesten for de to Mænd *Knud Svenstrup* og *Jørgen Svenstrup*, som var Lærere ved Hjortsvang Skole i tilsammen 67 Aar, idet Faderen, Knud Svenstrup, virkede dær fra 1850 til 1885, og Sønnen, Jørgen Svenstrup, fra 1885 til 1917. Dette Forhold kan siges at være ret usædvanligt, og helt almindelige var da heller ikke de to Mænd, hvad enten man betragter deres Skæbne eller deres Personlighed.

I Jørgen Svenstrups efterladte Papirer findes der en Del Optegnelser og Udkast, der betegnes som „Lærer Jørgen Svenstrups Optegnelser om Degne- og Skolelærerembedet i Hjortsvang“. En Del af disse Optegnelser kan siges udelukkende at have Interesse for stedkendte eller for Kaldsfæller, men en Del af dem kaster forskellige Glimt over Tiden og dens Forhold, og hvad der saaledes kan siges at være af kulturhistorisk Betydning, medtages her.

Jørgen Svenstrups Oplysninger stammer dels fra Afskrift af en i Thyrsting-Vrads Herreders Provstearkiv opbevaret Herredsbog fra 1772, hvori der bl. a. findes Indberetninger fra samtlige Degne i Herredet om Degneembedernes Omfang, Indtægt m. m. i det nævnte Aar, og dels fra mundtlige Overleveringer i Linnerup Sogn.

Degnen *D. A. Beens* Indberetning, der er dateret „Hiortsvang dend 22 Dec. 1772,“ begynder saaledes: „Allerunderdanigst Angivelse Over Degne Kaldet i Linderup og Hammer Sogne dets indkomster, rigtighed og Beskaffenhed, saaledes som det nu for nærværende tiid findes.“

Om Boligen skriver Been følgende lidet opmuntrende Ord: „Udi Hiortsvang Bye Kom Ieg Til et forfaldende Degne-Boelig Aar 1753 bestaaende af 7 Fag som var og er gandske Raaden og Brøstfældig fra det Øverste til det nederste, da Ieg Kom her kunde Ieg neppe med Kone og 7 Smaae Børn, have saa meget tørt ieg kunde ligge under og er endnu i een slet tilstand, Aarsagen dertil er for det første Degne-Kaldets Ringe og Smaa Indkomster, for det Andet, at her er slet ingen hielp ved Lods-Eierne som Ieg dog tit og ofte har anmodet om dets Reparation, mens aldt til forgieves.“

Paa *D. A. Beens* Tid og et godt Stykke ind i det 19. Aarhundrede var Degnen i Hjortsvang tillige Degn i Annekssognet Hammer. Mens han før 1743 formentlig udelukkende var Kirkebetjent, bliver han i dette Aar tillige Lærer, idet der i Skolefundatsen af 1743 tillægges Degnen en særlig Løn som Skoleholder. Skolestue skaffede man ved af den 7 Fag store Degnebolig at „udskære“ 2 Fag, som saa indrettedes til Skolestue. Til Trods for, at der nu var to Bestillinger at varetage, var Lønnen kummerlig nok. Degnelønnen i 1772 opgør Been til at være: „Af Linnerup Sogn: 1 Td. 1 Skp. 2 Fdkr. Rug, af Hammer Sogn: 4 Skpr. 2 Fdkr. Rug. Endvidere af begge Sogne Højtidsoffer, om hvilket han oplyser: „Af Hammergaard . . . gives hver høytidsdag til Offer 2 Mk. Danske. Af Bønderne haves af Nogle 2 Sk. pro persona og af de unge der har været til Daabens Confirmation 1 Sk. mens de

fleeste gaar Degnen forbi saavel de gamle som de Unge.“ Lønningen som Lærer opgives samme Aar til at være: Af Beboerne 2 Rd. 4 Mk., Lysepenge af Kirkens Patron 3 Rd. 2 Mk. samt Konfirmandoffer 2 Mk., ialt 6 Rd. 2 Mk. En stor Vanskelighed var det, at Beboerne var noget langsomme med at betale det dem paahvilende Offer, og herom klager Been saaledes: „...mens samme Penge — 2 Rd. 4 Mk. — Kand Ieg icke Anderledes bekomme Ald den tiid Ieg har været her, end at Ieg maae tage nu imod een 8 Skilling og nu imod een Markes Penge, og saaledes i Klatteviis, ja een deel af de Contribuerede gaar mig gandske fra, hvilket er ikke mig Arme fattig Mands Leilighed, som høyiligen behøver at have min Løn nogenlunde Samlet paa eengang.“

Man maa nok have Lov at sige: Hvor megen Gnidning og Fortrædelighed er ikke fjernet med alt Offers Afskaffelse og faste Lønningers Indførelse.

Om Daniel A. Been vides der iøvrigt intet at meddele udover, at Præsten *Kabell*, der blev Præst i Linnerup og Hammer 1815, hvor han virkede til sin Død 1857, sagde om ham, at „han var saa befalende.“ Som Beens Eftermænd i Embedet nævnes bl. a. *Tranekjær*, der døde omkring ved Aaret 1822 og efterlod sig Enke og tre Børn i saa trange Kaar, at de maatte flytte ind i Hjortsvang Fattighus — man maa ikke glemme, at det var midt i Landbrugskrisens Tid, hvor Udpantninger hørte til Dagens Orden, saavel paa Adelens Slotte som hos Præster, Proprietærer og jævne Bønder, ja, ikke nok med det, men Tusinder af Bønder blev i hine haarde Aar drevet fra Hus og Hjem. Det var i disse Aar, *Tranekjær*s Enke maatte ty til Fattighuset, hvor hun skaffede sig en Smule Indtægt ved at handle med Kaffe, Sukker o. l. Efter nogle Aar blev der tilstaaet hende en lille Understøttelse, og senere modtog

hun nogen Hjælp fra sine Børn. Denne Understøttelse maatte dog væsentligt tildeles hende i Naturalier, da hun var temmelig forfalden til Drik. Hun døde 1856.

Efter Tranekjærs Tid maa Embedet have været ledigt i længere Tid, eftersom det fortælles, at først *Niels Landmaaler* og siden *Niels Johan Sporemand* [*Spuhrmann?*], der senere døde i Fattighuset, fungerede som Lærere og sidstnævnte navnlig som Kirkesanger. Fra Maj 1823 til om. 1830 var *Morten Nielsen Bache* Lærer i Hjortsvang, men da han ikke kunde synge, vedblev *Niels Johan Sporemand* at være Kirkesanger. Bache har ikke vundet sig noget særligt Navn som Lærer, derimod mindes han som en meget indsigtfuld Urmager. Medens „Bihjælperne“ efter den indbyrdes Undervisnings Metode var beskæftiget med at bibringe de mindre Børn de forskellige Færdigheder i Læsning og Regning, var Bache ligesaa ivrigt beskæftiget med sine Ure, hvorved han havde en god Biindtægt. Endvidere ved gamle Folk at fortælle, at naar han kom sammen med andre, holdt han meget af at tage Del i en Brydekamp, en Idræt, han skal have haft saadan en Færdighed i, at de fleste af Sognets Mænd var bange for at vove en Dyst med ham. Forøvrigt mindes han som en stor Spasmager.

Den førnævnte *Niels Johan Sporemand* var en Skolelærersøn fra Hornborg, men da han var meget drikfældig, kunde han ikke ernære sin Familie, hvorfor han kom i Fattighuset. Han var iøvrigt Byens musikalske Geni, han spillede hist og her til Dans, og naar Skolebørnene Fastelavnsmandag med Træsko paa traadte Dansen paa Skolestuens Stengulv, var det til Tonerne af hans Violin. Spillemandspengene ydedes sædvanlig i Naturalier i Form af Brændevin og Skraatobak.

Ved Baches Forflyttelse blev *Rasmussen* Lærer i

Hjortsvang. Han omtales som en efter den Tids Maalestok dygtig Lærer, men han var umaadelig hid-sig, og det skal jævnlig være hændet, at hans Kone kom ind i Skolen for at lægge en Dæmper paa ham. Naar han havde forløbet sig, fortrød han det gerne bagefter. Over for Sogneforstanderskabet holdt han strengt paa sin Ret, selv hvor det nærmest var til hans egen Skade. Brændsel leverede Beboerne dengang som mange Aar senere in natura, og Rasmussen forlangte, at de Tørv, han fik leveret, skulde holde det af Kancelliet opgivne Maal. Beboerne skar imidlertid af praktiske Grunde ikke deres Tørv efter det ministerielle Maal, hvorfor de tilbød at levere ham et saa stort Antal Tørv, at han alligevel fik det fulde Kvantum. Dette nægtede Rasmussen at gaa ind paa. Han fik saa sine Tørv efter det befalede Maal, men de var kun sjældent tørre.

Rasmussen døde 1840 og efterfulgtes i Embedet af *Severin Jensen Weiersø*, der giftede sig med sin Formands Enke. Weiersø var en meget begavet Mand, der utvivlsomt vilde have vundet Hjemmene for sig, hvis han havde brugt Tampen med lidt mere Maadehold. Han delte iøvrigt Kaar med Bønderne. Pudsigt er det at høre fortælle, hvordan han en Dag, da han oven paa et Tørvelæs er kommet op at køre med *Kristen Hjortsvang* til Horsens, har ondt ved at holde den høje, sorte Hat paa Hovedet i Blæsten, hvorfor han tager den af og binder et Tørklæde om Hovedet i Stedet for. Weiersø, der 1850 forflyttedes til Storring ved Skanderborg, nedskrev som Pensionist 1884 nogle Erindringer om „den gale Onsdag“ (den 29. Marts 1848) og følgende Dage, da Rygtet om de udbrudte Slaver satte Beboerne i Linnerup og Tørring Sogne som i det øvrige Jylland i den stærkeste Bevægelse. Dette lille Skrift, der er meget livligt affattet, udkom

i „Udvalget for Folkeoplysnings Fremme“ under Titel „Fra Slavekrigen i 1848“.

Det var meget smaa Kaar, Datidens Lærere levede under, og det var heller intet Under, at man tog de forskellige „uvisse Indkomster“ med. Det var i hine Tider ikke almindeligt, at Lærerne holdt Ligtaler. Det kan her indskydes, at Præstens Medvirken ved Begravelsen ogsaa havde forskellige Takster. *Ligtalen*, der holdtes fra Kordøren, var den billigste; *Ligprædikenen*, som blev holdt fra Prædikestolen, var adskillig dyrere og derfor kun overkommelig for Velhavere. Lærerens Medvirken ved en Begravelse var dog ikke indskrænket til Sangen. Først lavede han en Seddel, der blev sømmet paa Ligkistens Laag. Paa denne Seddel, der var fint udklippet med Takker i Randen, stod den afdødes fulde Navn skrevet meget sirligt med et passende Salmever's nedenunder. Dernæst maatte Læreren, hvis den afdøde var nogenlunde velstillet, lave et *Testimonium*¹⁾, en Levnedsskildring af den afdøde, der af Præsten blev oplæst fra Prædikestolen bagefter den egentlige Ligprædiken. Jørgen Svenstrup var i Besiddelse af et saadant *Testimonium*²⁾ fra 1831, der gengives i det følgende. Det meste af det er skrevet med gotiske Bogstaver. Hvad der er skrevet med latinske, er sat med *Kursiv*.

*O! store Gud og Herre,
Du gav Alt Legeme og Liv;
Ei Noget af sig selv kan være,
Alt lyder Dit Forgaar og Bliv;*

*Vi kjender lidet til os selv — Og mindre hvordan vi
blev til.*

¹⁾ Dette Ord betegner i Nordsjælland de prentede Mindevers m. v., der blev indrammet og hang i Hjemmet til den afdødes Ihukommelse.

²⁾ Et tilsvarende Dokument fra Nordsjælland er gengivet i Anders Uhrskov: *Fra Land og By*, Københ., 1940, S. 170.

*Du ene raader for vort Held — Gjør derfor med os
som Du vil.*

Men Tak for Haabet ved din Søn

At Du gjør Alting os til Gode!

Styrk hver Bekymret — hør vor Bøn!

Kun du forstaaer — og bør at raade. —

Ja lykkelige ere vi, Gode Gud! at Du allene raader, thi hvorledes vilde Jorden og dens Beboere bestaae, hvis vi svage og meget feilende Mennesker havde Raadighed over Natur, Liv og Død? Mon ikke umaadelig Have- og Herske-Syge, Hovmod, Had og Hævn, der opvekker Uorden, Tvedragt og blodig Krig, som vi desværre! formedelst vor lille Raadighed, seer om kring os, vilde udrydde det meste Leven-
de af Jorden, eller, i mindste, gjøre den til et fuldkomment Pinested; det kan derfor vel med Sandhed siges: Gud allene raader for vort Held og ene forstaaer at raade. Vist nok er dette noget af det smerteligste, at miste en sand Ven og god og kjærlig Ægtefælle og Fader; men vi vide jo at dette Legeme er forgængeligt, og at vi engang, enhver især, skal skilles fra hverandre. — Lad os da berede os derpaa og bestræbe os for at finde os i Skjæbnen, omendskjønt vi med vore Jordiske Sandser ikke kan begribe det. —

Saaledes have vi i Dag nedlagt til Hvile, en god og kjærlig Ægtemand og Fader, vores agtværdige Medchristen salig *Morten Jensen*. — Hovedbegivenhederne af hans Levetid lyder saaledes:

Aar 1787 den 10de Junii er *Morten Jensen* født her i Hjortsvang-Wrolgaarde, af Forældre, hæderlige og agtbare Gaardmand *Jens Andersen* og dennes Ægtehustru. — At de som gode og Christne Forældre lod ham opdrage i Ære og Lære, som det sig bør, vides af alle Tilstedeværende og har ogsaa viist sig i den tilkommende Tid, hos ham, baade som Yngling,

Mand og Fader. — Indtil hans Alders 27de Aar forblev han hjemme hos sine Forældre, som hæderligt Barn og tro og retskaffen Ungkarl. — Han forlod da for første Gang sine Forældres Hjem og indlod sig, efter deres Villie og Forsynets Styrelse, i Ægteskab med agtbare Enkekone i den anden Wrolgaard *Marie Christensdatter*, hvor han blev Stedfader — og som vi vide — en god Stedfader til 2de Børn, en Pige, *Maren*, 5 Aar, og en Dreng, *Peder*, 2 Aar, hvilke sidste vi for faae Dage siden nedlagde i Jorden. — Med denne hans Hustru avlede han 2de Sønner, den første, *Jens*, som døde 1 Aar gammel, og en anden, *Anders*, nu 17ten Aar, som med Veemod er her tilstæde. — Efter 4 Aars Ægteskab behagede det Alherren, til hans Sorg, at bortkalde denne hans Kjære Ægtemage fra ham og bemeldte 3de Børn. — $\frac{1}{2}$ Aar levede han som Enkemand; men da Nødvendigheden høiligen udfordrede, at han maatte have en Børnemoder og Huusbestyrer, indgik han 2den Gang efter Forsynets Styrelse og Familiens og Venners Samtykke i Ægteskab med agtbare Pige *Karen Christensdatter* fra Hage, hvilke sidste — vi vide — bestræbte sig for og vist nok saa meget mueligt erstattede ham og Børnene det lidte Tab. — Disse levede tilsammen i Kjerligt Ægteskab i 13ten Aar og avlede i den Tid 3 Børn, 2 Sønner: *Jens*, $12\frac{1}{2}$ Aar, og *Christen*, $10\frac{1}{2}$ Aar, og en Pige, *Ane Marie*, $6\frac{1}{2}$ Aar, hvilke Alle med Moderen, sørgelig, leve efter ham. —

Han var i sin Tid et hæderligt Barn og en meget skikkelig Ungkarl, ufeilbarligen, en Følge af Opdragelse, til Ære sagt, for Forældre og Sødskende, hvilke sidste stedse have levet i en særdeles roesværdig Enighed og Kjerlighed. — Han var af Karakter stille og sagtmodig og lod enhver være hvad den var, og var en fornuftig, stræbsom, og Kjerlig og øm Ægtemand og Fader.

Som vi vide — har han og havt sin Deel af Gjen-vordigheder i Verden. — Vist nok, vilde han nødigt have forladt sine Kjære saa hastig; men det var Guds Villie —! En Advarsel for os Andre —! Nu hviler han — og er fri for al Møie og Sorg!

Men hans Kjære Efterlevende, føler enhver Retsindig med Smerte, har billig Aarsag til Sorg. — Børnene forstaaer, for en Deel ikke at paaskjønne deres Tab; men de ældste, især *Anders* med deres Almeenagtede gode Moder, hun især, som daglig seer hans Billede i dem og har levet saa kjærlig og vel med ham i 13ten Aar. — Gud styrke hende, som selv ikke er stærk af Helbred — og gid Tanken om hendes gode Samliv med ham, hendes Moderlige Forhold mod Stedbørnene, Medmenneskers Agtelse og, at han ikke har efterladt hende i Armod, tilligemed Haab til Gud og Hengivenhed i hans Villie, — Giid dette samvirkende give hende Kraft til at bære hendes Tab, at hun i mange Aar kan være en Kjær Middelpunct for sine Kjære Børn, dette raader og ønsker enhver Retsindig Medfølende hende! —

Hvad Sygdom og Endeligt angaaende, da befandt han sig i Aar vel den meste Tid af Høsletten; men Kuns 8te Dage før hans Død, var han rigtig syg. Han Klagede over Hovedpine og Ubehageligheder i Kroppen, som han troede vilde blevet til Koldfeber. — De 5 sidste Dage eller Døgn maatte han holde Sengen, og den sidste Nat angreb Sygdommen ham saa haardt, at han ikke kunde tale, og strax derefter — ligesom han havde levet — stille og rolig hensov i Herren, fri for al Arbejd, Møie og Kummer, den 4de Augusti dette Aar, som vi skriver, 1831, i sin Alders 44de Aar 2 Maaneder og 4de Dage. —

Forholdene var smaa og fattige i hine Tider. Skolestuen var paa Rasmussens Tid — i Trediveerne —

paa tre Fag, men der var lavt til Loftet, og Vinduerne var smaa med blyindfattede Ruder. Gulvet var af røde Mursten. Midt for den ene Væg stod et Kateder med et langt Bord til hver Side samt et lille Sandbord (der brugtes til Skriveøvelser). Langs hver Side af de to Borde stod der en Bænk, der bestod af en Fjæl, som var spigret fast paa Pæle, der var nedrammede i Gulvet. Endvidere fandtes i Skolestuen en Bilæggerovn, samt en lille Bogreol, hvori der stod de forskellige Dele af *P. Hjorts Børneven*, nogle Eksemplarer af det nye Testamente samt *Sakses Danmarkshistorie* og *Snorres Heimskringla*, skænket af Kong Frederik 6. Blæk og Blækhuse maatte Børnene selv medbringe. Paa Væggene fandtes Tabeller med Bogstaver og Staveøvelser til Brug ved den indbyrdes Undervisning.

Lærerens Lejlighed bestod af to Stuer, et lille Sove- rum med to Senge, samt Køkken, alt meget smaat og med Lergulv. 1851 ombyggedes Skolen og forsynedes med lidt mere tidssvarende Inventar. I Aaret 1887 blev dette Inventar kasseret og ombyttet med Skoleborde efter Danmarks Lærerforenings Tegning. I 1896 blev Skolestuen for lille til Børneantallet, og Aaret efter byggedes efter Tegning af Arkitekt Anton Hansen, Vestbirk, den nuværende Skolebygning.

I mange Aar var der efter Datidens Skik Jordlod til Embedet, idet Læreren maatte skaffe sig en betydelig Del af sin Indtægt ved Landbrug. I den ældste Tid har Jordloden dog kun været lille. I D. A. Beens Indberetning 1772 hedder det: „Til Degne Boeliget er Een liden Toft hvorudi kand Saaes 2de Skiepper Byg og ikke noget af anden Sæed, ved den Syndere siide af Degne Boeliget er given et Lidet stykke Grøngade Iord, som har været Leiet bort til Hør-Sæed, samme Iord findes Anført given til Skoeleholderen udi Skoe-

le-Fundatzen, mens er mig bleven afsagt og formeent af Sogne-Præsten og Byemændene her i Linderup Sogn Hiortsvang."

Det er rigtigt nok, at der ikke herskede de aller-mest fredelige Forhold i Linnerup Sogn i hine Tider, og Skylden tillægges for en stor Del Sognepræsten *Erik Nielsen Gjern*, der var født 1711 og udnævnt til Sognepræst i Linnerup og Hammer 1746. Det hedder om ham, at han var en dygtig Landmand, men han „blev for sin Eenfoldigheds Skyld indviklet i svære Processer og blev 1754 suspenderet, fordi han ved Hjemtinget var dømt til at betale 3 Mk., efterdi han havde befalet sin Karl, at pløje tilbage, hvad han formeente, at nogle Bønder havde frapløjet Præstegaardens Jord.“¹⁾ Han maa dog have faaet Raadighed over Embedet igen, idet der ikke blev kaldet nogen Eftermand før efter hans Død 1772.

Foruden den nævnte Skoletoft, der var paa ca. 1½ Td. Land, blev der, rimeligvis ved Udskiftningen, til-lagt Embedet en Jordlod paa ca. 13 Tdr. Land, men da den laa henved en Fjerdingvej borte, omtrent helt ude ved Sognegrænsen, var den næsten værdiløs for Embedet, hvorfor den 1880 ved Overenskomst mellem Sogneraadet og den daværende Lærer blev solgt, og for Salgssummen, 2100 Kr., blev der af Præste-gaardsmarken indkøbt 3 Tdr. Land, som blev lagt sammen med Skoletoften. Denne Jordlod med Und-tagelse af den nuværende Skoles Byggeplads, Gymna-stikplads og Have (ialt 8000 Kvadratalen) blev 1898 bortsolgt mod et aarligt Vederlag paa 150 Kr., samt 120 Kr. for Furagen.

Da K. Svenstrup 1850 blev kaldet til Lærer i Hjorts-vang, var Embedets Reguleringssum 228 Rbd. Han

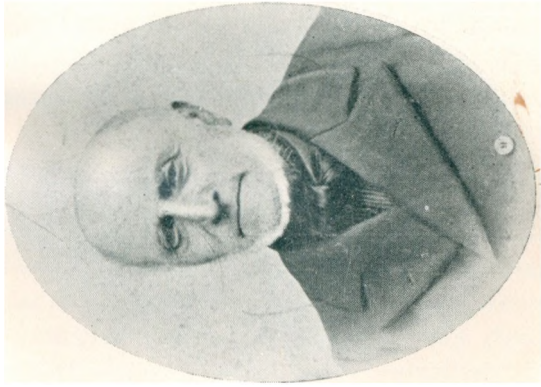
¹⁾ Wibergs Præstehistorie.

fik senere et Løntillæg paa 6 Tdr. Byg. Da *Smaaredsel* blev afløst, blev der i Stedet for tillagt Embedet 7 Skpr. Byg. Da Kornlønnen i Midten af Tresserne fra at leveres in natura gik over til at blive betalt efter Kapitelstakst, steg Embedets Reguleringssum med de stigende Kornpriser, saa at den i 1876 kunde naa op til 1163 Kr. Senere faldt Kornpriserne og dermed Embedslønnen. I 1892 blev der efter derom indgivet Andragende til Kultusministeriet yderligere tillagt Embedet 10 Tdr. Byg, saa at Kornlønnen paa dette Tidspunkt kom til at udgøre 6 Tdr. Rug og $34\frac{7}{8}$ Td. Byg, hvorved Reguleringssummen, der i 1886 udgjorde 950 Kr., i 1896 steg til 1044, idet Læreren tillige fik et Vederlag af 40 Kr. for Klokkeringningen m. m.

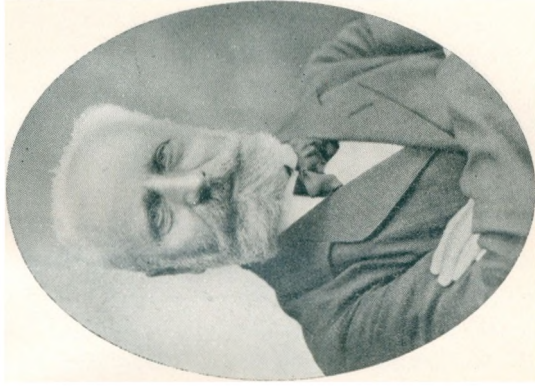
De meget smaa Indtægter, som Embedet i ældre Tid smed af sig, opfordrede stærkt Læreren til at skaffe sig Biindtægter. Det er nævnt, at Lærerne tjente lidt ved at bistaa ved Begravelser ved Affattelsen af Testimonium m. v. Ligtaler holdt de ikke i første Halvdel af det 19. Aarhundrede, og det vilde heller næppe være blevet taalt af Pastor Kabell, der var Præst i Linnerup og Hammer Sogne fra 1814 til 1857. *Andreas Løvenhetz Kabell* — Beboerne udtaler Navnet med Tryk paa første Stavelse — var født 1779, og det hedder om ham¹⁾, at han var „meget sparsom“, men at han stiftede store Legater. Om det var hans Myndighed eller hans „Sparsomhed“, der var Aarsag til, at der efter hans Død opstod det Sagn, at han gik igen, vides ikke, men man sagde det altsaa.

Men tilbage til Lærerne. I Midten af forrige Aarhundrede boede der paa Sønderskovgaard ved Matrup en Prokurator, Kammerraad *Hansen*. Paa hans Kon-

¹⁾ Wibergs Præstehistorie.

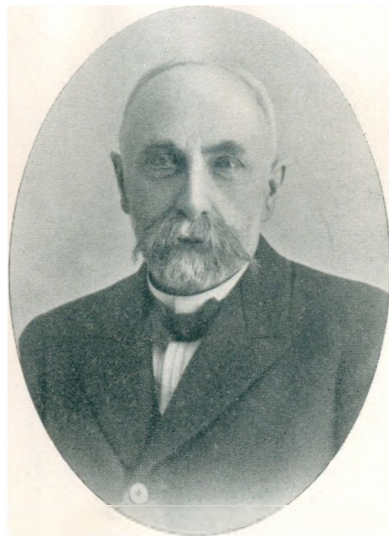
Knud Svenstrup.

Jørgen Svenstrup.

P. Petersen.

Alex. Jensen.

tor arbejdede Lærer Weiersø meget i sin Fritid, ligesom han ogsaa ofte havde Hjemmearbejde for ham. Det er da forstaaeligt, at Weiersø har skrevet de juridiske Dokumenter, der forefaldt i Sognet, og denne Virksomhed gik i Arv til hans Eftermand, K. Svenstrup.

Knud Poulsen Svenstrup er født paa Gaarden Svenstrup i Vinding Sogn, 1½ Mil Syd for Holstebro, den 13. Maj 1820. Han havde Lyst til at læse, men det var imod hans Forældres Ønske. Situationen tilspidsedes og endte med et Brud. Den unge Mand forlod sit Hjem og fulgte sin Lyst, og der skulde gaa ti Aar, før han gensaa sit Fødehjem. Han kom paa *Snedsted Seminarium* 1840, og her antog han Navnet Svenstrup efter sin Fødegård, der forøvrigt siden er udstykket i tre Gaarde. 1842 blev han dimitteret, og hans Eksamensbevis er saa ejendommeligt affattet, at det fortjener at anføres. Det lyder da som følger (det haandskrevne kursiveret):

Directionen for deet Kongelige Skolelærer-Seminarium i Snedsted samt Forstanderen og Lærerne ved samme gjøre vitterligt, at Seminarist *Knud Poulsen Svenstrup*, som er værnepligtig under *Ringkjøbing Amts 65de Lægd*, har ved Dimissionsexamen den 20, 21 og 22 September d. A. i Overensstemmelse med vedføjede Caracteerliste og Reglement for samtlige Seminarier, erholdt Hovedcharacteren *meget duelig*.

Kirkesang kan han *meget godt forestaae*.

Hans Opførsel under Opholdet paa Seminariet fortjener det Vidnesbyrd, at den *saavel i Henseende til Flid og Lærvillighed som til christelig Aand og anstændigt Forhold har været exemplarisk*. Herren skjænke ham Liv og Kraft til at udvikle det hos ham nedlagte Gode og gjøre det frugtbart for mangt et Barn.

Med Formaning til trofast at opfylde de Pligter, som ved Anordningerne ere eller vorde ham paalagte, bliver han saaledes deelagtiggjort i de Rettigheder, som ere skjænkede de fra et kongeligt Skolelærer-Seminarium dimitterede Elever.

Det kongelige Skolelærer-Seminarium i Snedsted,
den 28de September 1842.

In fidem protocolli

Brammer,

Seminariets Forstander.

Det gode Resultat af Eksamen og det smukke Vidnesbyrd bærer ikke blot Vidne om gode Evner, men ligesaa meget om et solidt og trofast Arbejde. Livets Skole havde lært ham, at enhver Ting har sin Pris, og der har næppe været ret mange af hans Kammerater, som det har kostet saa meget at naa deres Livs Maal, som det havde kostet ham.

Iøvrigt har Knud Svenstrup aabenbart været en livlig Natur. Han var meget interesseret, ejede en udmærket Hukommelse, en god Forstand og var dertil vittig og selskabelig anlagt. I sine første Læreraar fik han rig Lejlighed til at dyrke sine selskabelige Talenter. Han blev nemlig Huslærer forskellige Steder, først paa Hovedgaarden *Gundestedgaard* i Himmerland. Her gik det til Tider meget lystigt til. Engang spillede han Kort med Gaardens Ejer og et Par Gæster. Det fortælles, at Kortspillet varede to Dage og en Nat, ialt 36 Timer, og da det var forbi, havde Svenstrup tabt det meste af et Aars Løn. Svenstrup selv har som gammel udtalt den Tro, at det var hans Moders Bønner, der reddede ham fra at blive et varigt Offer for Kortspillet's Lidenskab. Paa denne Herregaard var han et Aar, hvorefter han blev Huslærer hos Provst *Petersen* i Staby, senere i Lejrskov. Mens Svenstrup var i Lejrskov, deltog han i Skamlings-

bankemødet 1845, og saa meget betød denne Oplevelse for ham, at han som næsten hundredaarig kunde fortælle derom. Efter at han havde været hos Provsten i 3 Aar, kom han til Proprietær Schwartz i Skjold, Sydøst for Horsens, og her var han ogsaa i tre Aar, dog med den Afbrydelse, at han deltog i Krigen 1848 som frivillig. Aanden fra 48 havde grebet den unge Mand, men hans senere Liv viste, at den var mere end en Stemning. Hele sin Soldatertid laa han uvirksomovre paa Fyn, det passede ikke den unge Soldat med det varme Sind. Da Felittoget var forbi, var han derfor ogsaa betænkt paa ikke at melde sig næste Aar, men afgørende Beslutning derom tog han, da Krigsminister *Tscherning* gik af 15. November 1848 og blev efterfulgt af General *C. F. Hansen*. Hvorfor Knud Svenstrup nærede denne Forkærlighed til *Tscherning*, vides ikke. At *Anton Frederik Tscherning* (1795—1874), der modstræbende var gaaet ind i Martsministeriet som Krigsminister, ikke gik med ind i Novemberministeriet, havde sin Aarsag i, at han hældede til den Anskuelse, der iøvrigt deltes af flere af hans Ministerkolleger, at det lykkeligste for Danmark var at følge den engelske Udenrigsminister, Lord *Palmerstons* Forslag, der var fremsat under Fredsforhandlingerne i London, om en Deling af Slesvig omtrent ved Flensborg, saa den nordlige Del blev lagt til Kongeriget, mens den sydligere Del knyttedes til Holsten. Det er vel nok tvivlsomt, om det har været *Tschernings* Anskuelse paa dette Omraade, der havde saa stærk en Indvirkning paa Svenstrup. Snarere har det været den Kendsgerning, at *Tscherning* var en tro Ven af en frisindet Politik. Han var en af Stifterne af Bondevennernes Selskab, han var i det hele en af de liberale Førere, hvis Anseelse i Fyrreerne var trængt længst ud i den store Befolkning. Med over-

ordentlig Energi og stor Dygtighed havde han som Minister arbejdet for at forbedre Hærens mangelfulde Udrustning, og den 23. Sept. 1848 havde han gennemført Udsendelsen af Forordningen om almindelig Værnepligt. Det var under denne Mand og ikke under nogen anden, Knud Svenstrup ønskede at tjene i den danske Hær.

Naaede han ikke i sin Soldatertid at modtage den Ilddaab, som han havde ventet, modtog han en stærk folkelig Paavirkning af hine Tiders vaagne Bevægelse. Som gammel Mand kunde han gaa og pusle i sin Have, mens H. C. Andersens Sang om *Den frivillige* rent umiddelbart meldte sig i hans Sind, og han nynnede Ordene:

Jeg kan ikke blive, jeg har ingen Ro,
jeg maa med de andre til Lejren.

National var Svenstrup blevet, Nationalist blev han aldrig. Dertil havde han for sober en Forstand, og dertil erhvervede han sig i Aarenes Løb for megen kristelig Erfaring med Hensyn til Ret og Uret, Hovmod og Ydmygelse.

Det maa ogsaa have været i hine Aar, at han havde en anden stor Oplevelse: han blev forsonet med sit Hjem. Han var alle Dage en udholdende Fodgænger. At gaa en halv Snes Mil en Dag var Smaating for ham. En Dag begav han sig da paa Vej hjem til Svenstrup. Det var ti Aar, siden han havde været der sidst, og det har nok kostet haarde Kampe, inden han kunde bekvemme sig til at være den, der først gav efter. Men nu skulde det altsaa være, og med en egen rislende Bevægelse i Sindet traadte han en Aftenstund ind ad Barndomshjemmets Port. I Forstuen traf han sin Broder, men Broderen kendte ham ikke. Knud blev sær ved det og spurgte lidt lavmælt, om han kunde blive der om Natten. „Blive her om Natten?“ svarede Bro-

deren, — „jo-o-ov...“ Men da lød der pludselig en kraftig Røst henne fra Sengen, det var Moderen, som allerede havde lagt sig, og nu udbrød: „Det er missæl Knud!“ Og dermed var Forsoningen indtraadt til usigelig Lettelse for begge Parter.

1849 var Svenstrup blevet Huslærer paa Hvolgaard i Langskov Sogn, et Par Mil Nord for Vejle, og da Lærerembedet i Hjortsvang Aaret efter blev ledigt, søgte han det, og hans gamle Forstander *Brammer*, der nu var Biskop i Aarhus, fik den Glæde at kalde ham.

Svenstrups Kaldelse til Embedet i Hjortsvang var ikke efter Pastor Kabells Ønske, og da Svenstrup præ-senterede sig for ham som den ny Lærer, svarede han: „De skal pinedød alligevel have en Dram og en Bid Brød,“ og saa trakterede han med et Glas Brændevin og en Tvebak. — Det hændte iøvrigt ogsaa senere, at de ikke havde samme Mening. Svenstrup var en frisindet Natur og var Tilhænger af Lovforslaget om Sognebaandets Løsning, der blev til Lov 1855. Han skrev derfor ogsaa under paa en Adresse til Støtte for Forslaget, men da Kabell fik Listen i Haanden og traf paa Svenstrups Navn, udbrød han: „Saa er han min Salighed ogsaa en Nar!“ Kabell tænkte paa Offe-ret til Præst og Degn og tog Stilling derefter.

Som Knud Svenstrup blev Weiersøs Eftermand i Embedet, saaledes blev han det ogsaa med Hensyn til Affattelsen af juridiske Dokumenter. I omtrent et halvt Hundrede Aar skrev han de allerfleste Skøder, Obligationer, Aftægtskontrakter osv., der blev udfærdiget i Linnerup Sogn. Ja, selv af Folk i Nabosog-nene blev han benyttet. Først da hans Syn som ældre svækkedes, maatte han holde helt op med denne Virk-somhed. Da havde iøvrigt hans Søn, *Jørgen Sven-strup*, der 1885 blev hans Eftermand i Embedet, over-

taget det meste af Dokumentskriveriet. Det havde nemlig vist sig nødvendig for hans Anseelse, at han satte sig ind i denne Virksomhed.

Som Betaling for Affattelsen af et Dokument fik K. Svenstrup fra 24 Skilling til 1 Rdl. Udfærdigelsen blev gjort meget omhyggelig. En gammel Kone, der er en af hans gamle Elever, har meddelt mig, at han var særlig paapasselig med Hensyn til Aftægtskontrakter. Det var ikke nok, der stod i dem, at de gamle skulde have Adgang til Brønden. Der skulde ogsaa staa, at de havde Lov til at tage Vand af den!

I Hjortsvang fandt K. Svenstrup ogsaa sin Livsledsagerinde, det var en ung smuk Pige, *Anne Marie Jørgensen*, en Datter fra den store *Lensgaard*, et Hjem med gammel grundmuret Velstand. Men en anden Sag var, at det ikke kunde forventes, at Anne Maries Far vilde blive videre begejstret ved at faa en fattig Degn til Svigersøn. De ønskede derfor heller ikke straks at fortælle ham om deres Forlovelse, men en Dag maatte de unge jo til at aabenbare Sagen, og Manden i *Lensgaarde* ytrede ganske rigtig ingen større Glæde. Kort efter Forlovelsen aflagde Svenstrup et Besøg hos sine Svigerforældre. Svigerfaderen skulde da, som Skik var, byde Gæsten en Dram. Han gik hen til Skænken og vilde tage et Glas. Der var baade større og mindre, Husmoderen mindede ham om at tage et af de store, men Jørgen, hendes Mand, tog med et rask Tag et lille gammelt Glas og skænkede i det. Mere blev denne Svigersøn altsaa ikke takseret til.

Svenstrup og Anne Marie blev lykkelige med hinanden, og i Ægteskabet fødtes der tre Børn: *Jørgen*, dernæst en lille Pige, som døde, da hun var en fem, seks Aar, og endelig endnu en Søn, *Poul*.

K. Svenstrup var en dygtig Lærer, han var levende

optaget af sit Arbejde, og han var ihærdig med at udvide den Viden, han havde tilegnet sig paa Seminariet. Han lærte sig saaledes i sin Huslærertid Tysk og Fransk. Men han var præget af sin Tid, og en Lussing kunde der nok vanke nu og da. Dertil kom, at han ikke var fri for at være hidsig. Børnene havde da ogsaa stærk Respekt for „æ Dejn“. En Vinterdag havde en Dreng, der hed Marius, været saa uheldig at sende en Snebold ind gennem en Rude, og til videre Uheld var Snebolden havnet i et Fad Mælk. Det var en pinlig Situation, men Drengene blev saa enige om, at Poul, Degnens yngste Søn, skulde sige det til sin Fader. Uheldigvis hørte Faderen Markus i Stedet for Marius, og den intetanende og ganske uskyldige Markus, der i det kritiske Øjeblik stod lige ved Katederet, fik sig en stram Ørevasker. Poul gjorde skyndsomst opmærksom paa Fejltagelsen, og Resultatet af denne blev, at Marius slap helt fri for videre Tiltale. Iøvrigt kunde det hænde, hvis der en enkelt Gang blev for megen Jammer i Skolestuen, at Anne Marie lige lennede Døren og sagde: „Svenstrup.“ Saa var han atter sig selv.

Nu skal en Lærer ligesom andre Mennesker fortrinsvis dømmes efter sine gode Sider, og her staar Gamle Svenstrup, som Knud Svenstrup blev kaldt, efter at Sønnen, Jørgen, 1885 var blevet hans Eftermand, højt. Endnu 40—50 Aar efter hans Fratræden mindedes hans gamle Skolebørn, Drengene som Piger, ham med Glæde og Tak. Gamle Svenstrup naaede at blive omtrent hundrede Aar, idet han først døde 1920. De ældre i Linnerup Sogn mindes især hans Timer i Religion og Historie med megen Glæde. Og man glemte heller ikke de Træk, som viste, at han ikke krummede Ryg for dem, der stod højere i Samfundet.

K. Svenstrup havde i sine første Manddomsaar været paavirket af det grundtvigske Liv, men da hans lille Pige døde, gjorde det et saadant Indtryk paa ham og hans Kone, at de gik over til Indre Mission, og i Missionens Tjeneste gjorde han i mange Aar et stort Arbejde. Han brugte sin Fritid til at gaa ud som Kolportør for at sælge gudelige Bøger og Smaaskrifter, og han holdt Møder i Skolen eller senere i Forsamlingshuset, der opførtes 1889. Ved disse Missionsmøder talte enten Svenstrup eller en Missionær, og der blev tidt læst en Prædiken. Om K. Svenstrups Taler siges det, at de var stærkt logisk opbygget, men maaske har han ikke ret magtet at give Udtryk for den Stemning, der boede i hans eget Sind. Møderne var i alt Fald for det meste smaat besøgt, hvad der var ham en Skuffelse. Dette gav han dog meget sjældent til Kende. For de unge gjorde han et stort Arbejde, han stiftede en Ungdomsforening — svarende til vore Dages K. F. U. M. og K. — og i den holdt han skiftevis Møder i Hundslund eller Nortvig een Søndag om Maaneden, i Klovborg een Søndag og i Hjortsvang een, saa han altsaa kun havde een Søndag om Maaneden til egen Raadighed. Den lange Vej — ca. en Mil — spadserede Svenstrup i mange Aar baade frem og tilbage og var da ledsaget af en lille Flok unge fra Hjortsvang, sammen med hvem han paa Vejen sang Sange og Salmer. Da han blev ældre, maatte de køre for ham, men sjældent fik de Lov at køre ham helt hjem, han vilde gaa det sidste Stykke.

Var K. Svenstrup Indremissionsmand, skal det med det samme siges, at han var af den storsindede Art. Tvang og Dømmen var Ting, han holdt sig paa Afstand fra. Han saa gerne, at hans to opvoksende Sønner gik med til Missionsmøderne, men noget Paabud derom fik de ikke. Dette fik den største Betydning for

dem, ikke mindst for den ældste, Jørgen, der besad en Del Oppositionslyst og havde et noget uroligt Sind. Derfor kunde han ogsaa ved sin Faders Baare med Glæde og Tak fremdrage dette Forhold, idet han tilføjede: „Det var Frisind. Det at tvinge ens Børn til at gaa til Møder, det kalder jeg misforstaaet Nidkærhed.“

Om Anne Marie kan det derimod nok siges, at hun var mere snæver i sit Syn. Hun drog den almindelige, — men ikke videre dybtgaaende — Slutning, at naar det nu saa absolut var noget godt, man vilde, saa maatte det ogsaa være til andre Menneskers Bedste, at man nødte dem til at være med. I det hele var hendes Syn af noget mere udvendig Art. Engang havde den kendte Valgmenighedspræst *Vilh. Hansen*, Balle, talt der i Byen, og det syntes Jørgen Svenstrup, der dengang var blevet Lærer i Sognet, svært godt om, men denne Mening delte hans Moder ingenlunde. „Han nævnede jo ikke Jesu Navn mere end een Gang i hele sin Tale,“ indvendte hun. „Hm, hm, hm,“ lød det henne fra Gamle Svenstrup. Mere sagde han ikke, men han blev godt nok forstaaet. Gamle Svenstrup havde megen Sans for Humor, og en Dag kunde han ikke bare sig for at drille sin nidkære Kone. Han kom hjem med en Nyhed, der angik en Mand i et nærliggende Sogn, som hidtil havde været Grundtvigianer. „Jeg kan virkelig fortælle dig en Nyhed,“ sagde Svenstrup. „Saa-aah — hvad er det da?“ — „Jo, N. N. er blevet missionsk.“ — „Ih, men da var det da godt.“ — „Nja, men han stjal, og saa vilde Grundtvigianerne ikke have ham.“ — Dermed dalede jo Anne Maries Begejstring noget.

Letkøbt Kritik afviste han straks. Kom en af hans Trosfæller og kritiserede Stedets Præst og sagde, at ham var der da ikke noget ved at høre, svarede Sven-

strup paa sin sædvanlige rolige Maade: „Der er virkelig altid noget at faa.“ Iøvrigt var han langt fra selv ukritisk, vel snarest tværtimod. Med sin stærke Sans for Tankeindhold kunde alt det, han hørte, umuligt være ham tilpas, men han var en Mand, der holdt sin Kritik stærkt i Ave. Kun til sine allernærmeste kunde han nok træffe at bemærke om en eller anden Missionærs Tale: „Det var virkelig for tyndt.“ Han gik iøvrigt trofast i Kirke Søndag efter Søndag, ogsaa da han som Pensionist var fritstillet i saa Henseende. Da han blev op i Halvfemserne, maatte han dog holde op, han kunde ikke holde det ud længere. Man havde dengang faaet en fyrig Præst, der hed *Hans Kring*. Han var ung og grundtvigsk, og Svenstrup gammel og missionsk, det var derfor ikke saa sært, om deres Meninger ikke altid faldt sammen. Svenstrup havde faaet den Gammelmandsskik, at han sad og snakkede med, naar han hørte en tale. Det gjorde han ogsaa i Kirken, og naar Kring sagde et eller andet, som den gamle bifaldt, sad han og gav sit Bifald til Kende: „No, ja, ja... ja, ja.“ Men faldt en eller anden Udtalelse ikke i hans Smag, sad han og sagde med høj og pibende Stemme, idet han samtidig først sad og „vaskede Hænder“ og derpaa rev sig i Haaret: „Emmmm, emmm, emmm.“ Dette stærkt understregede Mon? kunde Kring ikke rigtig lide at høre. Kring udviklede sig stærkt, mens han var Præst i Linnerup, og Gamle Svenstrup naaede ikke at høre ham i hans bedste Tid. Kring vedblev imidlertid at tage ham til Alters i Hjemmet, og Gamle Svenstrup kunde sige: „Ja, Krings Prædikener er der virkelig ikke noget ved, men hans Skriftetaler de er jo ypperlige.“

Al udvortes Hæder afviste Gamle Svenstrup bestemt. Engang da han skulde køre til et Møde, spurgte

Manden, der skulde køre, om Fru Svenstrup ikke vilde med, for hun kunde da saa godt være der ogsaa. „Ja, jeg ved virkelig ikke, hvad Fru Svenstrup vil,“ var Svaret, „men jeg tænker, Anne Marie vil med.“ En anden Gang havde man talt saa smaat om at holde en Guldbryllupsfest for de to gamle, og en Mand skulde da føle sig for hos Gamle Svenstrup, og han begyndte da at beskrive en saadan Fest, det kunde blive saa og saa kønt. „Ja, det kan virkelig godt være,“ var Svaret, „— men jeg vil i alt Fald ikke med.“

En modig og mandig Natur var han. Hans Kristendom var ikke Overfladestemninger, men en inderlig Tro paa en Frelse og Befrielse fra den Dybets Kamp i Menneskesindet mellem Godt og Ondt, en Kamp, han kendte baade fra sig selv og andre.

Begge hans Sønner valgte den grundtvigske Retning som deres aandelige Tilflugtssted.

Dengang Knud Svenstrup i 1885 tog sin Afsked, fik han den Glæde at se sin ældste Søn som sin Eftermand i Embedet, og Jørgen Svenstrup fulgte Faderen efter med al Ære. De var meget forskellige i Anskuelser og Væsen, og derfor kom deres Fremtræden og Virkemaade ogsaa til at arte sig paa forskellig Maade, men dybest set var der god Overensstemmelse mellem dem.

Jørgen Svenstrup var født den 28. Maj 1856 og viste sig snart at være et uroligt Barn. Faderen iagttog med Bekymring sin Søns lidt viltre Væsen, der var ham saa meget mere imod, som han selv var et punktligt Pligtmenneske. Sønnen maatte altsaa aves i Tide, og saa fik Jørgen da — som almindeligt var i hine Tider — en noget streng Opdragelse. Den Kendsgerning, at den ældste Søn hyppigt faar den strengeste Opdragelse, kom ogsaa til at gælde her. Nu havde Jørgen Hovedet fuldt af Spilopper, men efter den søde Kløe

kom jo ofte den sure Svie. Knud Svenstrup gik med Klodser, og naar han sad ved Katederet og hjalp Børnene til Rette med Regnestykker og lignende, havde han for Skik at stikke Fødderne bagud, hvorved der blev et stort Gab mellem Foden og Klodsen. Dette lagde Jørgen, der sad paa den forreste Bænk, en Dag Mærke til, og da han havde Lommen fuld af gule Ærter, faldt det ham ind, at det kunde være spændende at trille nogle af dem ned under Faderens Fod, og Forehavendet blev straks virkeliggjort. Men da Faderen rejste sig og traadte paa Ærterne, gjorde det jo ikke ligefrem godt i Foden, og et Øjeblik efter var der ogsaa et Sted paa Sønnen, hvor det ikke gjorde godt. Der gaar i det hele flere Historier om Jørgens mere eller mindre bevidste „Uheld“. Jørgen Svenstrup har som ældre Mand fortalt, at han, engang det var hans Fødselsdag, havde besluttet rigtig at passe paa, at der i hvert Fald ikke skete noget galt den Dag, men hvordan det nu gik og ikke gik, hen paa Dagen forsaa han sig alligevel og fik sine Smæk. Men da var han ogsaa lige ved at tabe Troen paa sin egen Forbedring og en blidere Skæbne overhovedet. Han havde virkelig gjort sig megen Ulejlighed, og alligevel skulde det ende galt.

Nu har det formodentlig været saadan, som det saa tidt er med lidt vanskelige Dreng, at han var mest tilbøjelig til at vende det lodne udad over for sine Forældre. Over for andre var han kun den muntre Spøgefugl.

Det var vistnok tidligt Faderens Ønske, at Sønnen skulde være Lærer, men efterhaanden som Jørgen voksede til, øgedes ogsaa hans Selvstændighedstrang, og samtidig følte han en stærk Udve — begge Dele havde Faderen jo ogsaa kendt i sit Sind — og da Faderen en Dag talte til ham om at læse, svarede Søn-

nen nej, han vilde ikke være Degn, han vilde til Søs. „Naa ja,“ svarede Faderen, „det maa Du selv bestemme, men det vil jeg sige dig, Jørgen, gør du det, lægger Du din Moder i Graven.“

Der har aabenbart været en ret høj Spænding mellem de to Menneskers Vilje, men Faderen var klog nok til ikke at øve Tvang. Nogen moralsk Ret dertil havde han iøvrigt heller ikke, han havde jo selv bestemt sin Livsstilling imod sine Forældres Vilje. Imidlertid holdt Jørgen meget af sin Moder. Hun ejede ikke Faderens Storsyn, men hun ejede nok en stærkere Varme end han og i alt Fald en stærkere Evne til at give sin Varme Udtryk. Hun var saaledes overmaade hjælpsom over for Smaafolk. Et betegnende Træk, som stammer fra en meget senere Tid, har Jørgen Svenstrup selv fortalt. Det var dengang, han var blevet Lærer i Hjortsvang, og Faderen boede som Pensionist i samme By. Jørgen Svenstrup var da ude at samle ind til et eller andet, maaske var det en nødlidende Familie. Han kom da ogsaa hen til Faderen, som ogsaa gav sit Bidrag, men Anne Marie syntes, det var for lidt, og halv skjult stak hun et Par Gange endnu en Krone til Sønnen. Faderen saa det iøvrigt nok, men han lod som ingenting. Havde han selv lidt vanskeligt ved at give, følte han ikke destomindre en stille Glæde ved, at hans Kone evnede det.

Af Hensyn til sin Moder opgav Sønnen at søge sin Længsel tilfredsstillet paa Søen, men Lærer vilde han ikke være. Noget skulde han jo imidlertid til, og han kom da ud at tjene. Det var hos den kendte grundtvigske Storbonde *Jens Jørgensen* paa Bjerregaard i Nabosognet Aale, og dær fik han rigtig god Lejlighed til at faa den dovne Sved ud. Og hvordan det nu var og ikke var — en skønne Dag meddelte han sin Fader, at nu vilde han nok være Lærer alligevel. Der

blev Solskin i Lærerhjemmet i Hjortsvang den Dag. Det blev bestemt, at han skulde paa Gjedved Seminarium, og en Morgen tidlig tog Svenstrup sine Støveler paa og begav sig af Sted de fire Mil ad Gjedved til. Da han naaede Bestemmelsesstedet, traf han, fortælles der, en Kone, der gik og gjorde rent ude i Gaarden. Svenstrup spurgte hende, om Bojsen var hjemme. Jo, det var han da. „Du ved vel ikke, hvor jeg kan træffe ham?“ „Jo, vær saa god at gaa indenfor, saa skal jeg kalde paa min Mand.“ Svenstrup studsede lidt ved dette, han havde ikke haft nogen Anelse om, at det var Fru Bojsen, han stod overfor.

Sagen gik i Orden. Jørgen Svenstrup kom til Gjedved, hvorfra han tog Eksamen 1875, nitten Aar gammel. Det var altsaa i sin helt grønne Ungdom, han opholdt sig i Gjedved, og han hengav sig da ogsaa mere til et lystigt Kammeratskabsliv end til det daglige Slid. Dette var iøvrigt ikke paa Mode i hine Tider, hvad man kan se af den Skildring, I. C. Christensen giver af Livet i Gjedved i hine Tider.¹⁾ I. C. Christensen kom dertil i Maj 1875 og har altsaa en kort Tid været der sammen med Svenstrup. Sidst i Juli 1875 sluttede Lærereksamen, og man ventede i Hjemmet med stor Spænding paa Udfaldet. Den Dag, man ventede Brev, kom der ikke noget, og da man heller intet fik Dagen efter, troede Anne Marie fuldt og fast, at Jørgen var dumpet. Dette var iøvrigt dels med Henblik paa Tidens Eksamensforhold og dels i Betragtning af Sønnens Stilling i det hele slet ikke noget utænkeligt, og Dagen efter stod Knud Svenstrup tidlig op og vandrede Kl. 3 om Morgenen til Gjedved for at faa Klarhed over Sagen. Han traf ogsaa Sønnen, som sorgløst gik og spillede Kegler

¹⁾ I. C. Christensen: *Fra min Barndom og Ungdom*, Aarhus 1915.

med nogle Kammerater. „Eksamen? Jo — han havde bestaaet,“ og med den glædelige Tidende vandrede Faderen hjem til Anne Marie. Han var hjemme i Skolen endnu inden Middag, hvad der maa kaldes godt skuldreret, naar man tænker paa 8 Mil først i August Maaned.

Sønnens Eksamen var iøvrigt ikke noget at prale af. I det Dokument, hvor „Jeg Undertegnede Jens Andreas Christian Holbech, Professor, Skoledirektør i Kjøbenhavn, Ridder af Dannebrog, etc. etc. ... gjør vitterligt, at *Jørgen Svenstrup* har bestaaet Eksamen med *Duelig*,“ ser man, at han har faaet 4 mg'er, 6 Godt'er og 2 tg'er, samt at han, der var meget musikalsk, ikke kan forestaa Kirkesang og heller ikke Gymnastik. Aaret efter maatte han oprette det forsømte paa disse to Omraader.

Har den unge Mand tilsyneladende taget sig Arbejdet paa Seminariet let, saa har han alligevel gennem *P. Bojsens* store Fyrighed, *Martin Kristensens* solide Grundighed og *Niels Lindbergs* dybe Alvor modtaget Indtryk, som maaske nok foreløbig laa i Underbevidstheden, men som siden skulde vokse og blomstre.

Et halvt Aars Tid var han Lærer i Tørring, hvor han kom meget sammen med min Fader, *Kristen Uhrskov*, som blev hans Ven for Livet, et Aar var han Lærer paa *Skelund Højskole*, hvorefter han 1877—79 var Hjælpelærer ved *Veddum Skole*, ligeledes i Himmerland. Saa vidt jeg kan skønne, er det her, han begynder at udfolde sig som den frisindede og beaandede Lærer, han siden blev. Stærkt optaget, som han var blevet af det grundtvigske Liv og de Kold'ske Skoletanker, begyndte han at fortælle Bibelhistorien og trænge Udenadslæren i Baggrunden. Men her mødte han Modstand fra Befolkningens Side — Børnene

lærte ikke noget, sagde man — og først da hans overordnede ved en Visitats havde rost Børnene for deres livlige Svar, fik han den Støtte, han trængte til. Beboernes Mangel paa Forstaaelse gav Anledning til, at en ældre Lærer, til hvem han klagede sin Nød, meddelte ham følgende bitre Livsvisdom: „Det skal De vide, Svenstrup, at hvad værdifuldt De gør i Deres Gerning, det bliver De lastet for, og hvad daarligt De gør, det vil De blive rost for.“

1879 blev Svenstrup kaldet til et nyoprettet Embede i Torp ved Horsens, og her lærte han en ung Pige at kende, *Laura Mortensen* fra Torp Søgaard, som blev hans Hustru, en god og trofast Hustru gennem onde som gode Tider. Svenstrup var en smuk Mand. Hans velplejede, kraftige, rødbrune Skæg i Forbindelse med Brillerne og det varme, indtrængende Blik gav hans Ansigt et Særpræg, han havde en smuk og fri Optræden og holdt af at være elegant klædt, naar han var ude. Gule Vaskeskinds-Handsker og Borsalino-hat var hverken de billigste eller de mest almindelige Paaklædningsgenstande paa Landet i hine Tider. Laura vilde ogsaa nok have, der skulde se godt ud i Hjemmet, og dertil kom, at det alle Dage var et særdeles gæstfrit Hus. Det var derfor intet Under, at Pengene ikke kunde strække til, og at de fandt det ønskeligt at komme til lidt mere frugtbare Græsgange. 1885 søgte Faderen sin Afsked. Jørgen Svenstrup søgte Embedet, og Ansøgningen blev støttet af en Adresse, hvor alle Beboerne skrev under. Han opnaaede ogsaa at blive kaldet. Beboerne var glade ved det, hans Forældre ikke mindre, men en af hans Barndomskammerater udtalte mange Aar senere, at det vist ikke er givet, det just var det Sted, Jørgen Svenstrup helst vilde have været, og det kan man godt forstaa. Denne Tankegang bunder ikke i en Kritik over for Beboerne,

som var hans Venner, og blandt hvilke han gennem sin Moder havde adskillige velstillede og ansete Slægtninge. Men Stillingen kunde være vanskelig af andre Grunde. Mens Faderen var kommet til Sognet som fremmed og med hele den modne Mands Autoritet, som han gennem sit Arbejde og sin hele Fremtræden bevarede alle Dage, stod Jørgen Svenstrup uden nogen som helst Autoritet. Han var den gamle Degns Søn, Dus med alle, Skolekammerat med mange, og for de fleste var han ikke *Lærer Svenstrup*, men slet og ret *Jørgen*. Han var et af Sognets egne Børn, en vellidt ung Mand, men det kan ikke helt slaa til, naar man staar i en saa ansvarsfuld Gerning som en Børnelærers, og naar man lever saa nær ind paa Befolkningen, som Datidens Lærere gjorde.

Det har næppe været uden Ængstelse, at den 29-aarige unge Mand flyttede ind i den gamle Skole for at blive sin Faders Eftermand. I Jørgen Svenstrups Natur har der i hans unge Dage aabenbart været en hel Del Forlegenhed, han var alle Dage følsom over for Modstand og Kritik og sky over for offentlig Fremtræden. Men han ejede et ydmygt Sind og en redelig Vilje til i alle Maader at tjene den Befolkning, som han boede iblandt. Det gav sig ikke blot Udtryk i Skolen, men i hans store Tjenstvillighed og Hjælp-somhed. Han kom snart til at overtage en Del af Faderens Dokumentskriveri. Allerede som 12—13 Aars Dreng havde han skrevet adskillige Dokumenter, nemlig Frier- og Kærestebreve for Sognets mindre skrivekyndige Ungdom. Som ældre kom han tilfældig til at nævne dette i et Brev til mig og tilføjede, at han vilde give en hel Del for at have nogle af disse Skrivelser i Hænde nu. — (Det vilde jeg for Resten ogsaa!)

Redebon og omhyggeligt gjorde han Arbejdet, men det var jo gamle Bekendte og tidligere Skolekammera-

ter, han hjalp til Rette, og han kunde derfor ikke faa sig til at tage noget for sit Arbejde. Jeg er slet ikke sikker paa, at denne Offervillighed øgede hans Autoritet i Øjeblikket, hos visse Mennesker skabte den snarere øgede Krav. Man kom efterhaanden til ham med alt muligt, om det saa var Afsendelsen af Renter til Kreditforeningen, og han besørgede det altsammen. Men det kunde ske, at han glemte. Engang kom en Mand til ham, og han var vred. Han havde faaet Rykkerbrev fra Kreditforeningen, og der var krævet Strafferenter, og det var ikke Narreværk. Havde Svenstrup ikke sendt de Rentepenge, han havde givet ham? „Det har jeg sandelig vist glemt!“ udbrød Svenstrup, satte sin uadskillelige Ven, Tobakspiben, fra sig og begyndte at lede i Skrivebordet. „Jo, her ligger de sandelig!“ Og nu bad Svenstrup saa meget undskylde, betalte selv Strafferenterne og ordnede hele Sagen. Engang han havde skrevet et Dokument for en Mand, sagde denne: „Ja, A byder dæ ett noget for det, for A ved, Du vil ett have.“ Men da blev Svenstrup vred, Manden kunde i hvert Fald gerne have sagt Tak.

I en Aarrække opkrævede Svenstrup Præmierne til Hagelskadeforsikringen. En Sommer havde det været et forfærdeligt Haglvejr, og der var anrettet store Ødelæggelser. Dagen efter kom en Mand ind til ham, hvid i Ansigtet og med rystende Hænder: „Mon A har husket at faa betalt mine Hagelskade-penge? For nu har det slaaet saa meget af paa min Mark, saa det drejer sig om mange Hundrede Kroner. Kan A ett faa dem erstattet, saa kan A ett blive ved Ejendommen.“ Svenstrup maatte atter i Lag med Skrivebordet, og lidt efter kunde han give Besked: „Nej, Du har ikke betalt din Hagelskadepræmie, men det har jeg gjort.“ — „Tak skal Du rele nok have,“ udbrød Manden, umaadelig lettet, „det skal Du faa

en Gjenstand for!" Til Jul kom „Genstanden“, der viste sig at være en velnæret Gaas.

Svenstrup var en Mand med et varmt Følelsesliv, ikke mindst i Retning af et stærkt Trosliv, men han var samtidig en Mand med en klar og sober Forstand. Overtro var han en afgjort Modstander af. „Jo mere Overtro, jo mindre Tro,“ var en af hans Sentenser, som jeg flere Gange har hørt ham udtale. Det er iøvrigt en af de Sætninger, som jeg ikke senere hen uden videre har kunnet godkende. Imidlertid er det sikkert nok, at Svenstrup i sit eget Liv kæmpede kraftigt mod enhver Art af Overtro. Derpaa kan anføres forskellige Eksempler.

Mens Svenstrup var Lærer i Himmerland, kom han en Aften sent hjem fra et Selskab. Skønt det var maanelyst, var Turen ikke uden Spænding, man havde nemlig i Forvejen sagt ham, at der visse Aftener imellem et Par Træer dansede en hvid Jomfru paa den Vej, han skulde passere til sit Hjem. Han troede ikke paa det, men kunde naturligvis alligevel ikke lade være at tænke derpaa. Og hvad sker? Da han var i en vis Afstand fra de to Træer, saa han Jomfruen, klædt i et hvidt Klædebon, svæve frem og tilbage over Vejen. Han gik nærmere, men da forsvandt hun pludselig. Han vilde imidlertid have Rede paa Sagen og gik derfor atter tilbage, og da han var i samme Afstand som før, saas hun tydeligt igen. Da han gik længere tilbage, forsvandt hun paany, og da han atter gik frem, skete det samme. Det varede ikke længe, inden det blev ham klart, at det var Maaneskinnet, der, indrammet af Trækronernes Skygge, i en vis Afstand antog Form af en Kvinde. I en større eller mindre Afstand fandtes denne Lighed ikke. Idet Træernes Blade bølgede en Smule i den lette Nattevind, bevægede Maanelyset sig, saa det kom til at se ud,

som det var en Jomfru, der dansede, og det havde Folk paa Egnen altsaa ogsaa hidtil troet, det var.

Dengang Svenstrup var flyttet ind i Hjortsvang Skole, sagde Faderen en Dag i Stilhed til ham: „Jeg vil sige dig en Ting, Jørgen. Der er noget oppe paa Loftet om Aftenen, som ikke er rigtigt. Hvad det er, ved jeg ikke, men det gør ikke noget.“ Dette lød jo meget spændende, og det viste sig ogsaa at være rigtigt. Hver Aften Klokken ni hørtes der en Puslen oppe fra Loftet. Det varede ved en lille Tid og forsvandt saa igen. Gik man derop, var der intet at se. Svenstrup vilde gerne have den Sag nøjere undersøgt, og en gammel Pige, de havde i Huset, erklærede, at hun var saamænd ikke bange for at gaa med. Ved Hjælp af en Lygte havde Svenstrup hidtil intet kunnet opdage, men nu blev der lagt en snedig Slagplan. Pigen holdt den tændte Lygte ind under sit store Forklæde, og en Aften lidt før ni listede hun og Svenstrup sig et godt Stykke op paa Loftstrappen, og der blev de staaende i spændt Forventning. Der gik nogle Minutter, saa pludselig begyndte noget at pusle. Pigen rev Lygten frem, og se! da var det to smaa Mus, som legede. De løb rundt i en Kreds, den ene bagefter den anden. I et Nu var Musene borte, og hvad mere var, man hørte dem aldrig siden. Dermed var det Spøgeri opklaret.

Nogle Aar senere blev Svenstrup virkelig bange. Det var en bælgmørk Lørdag Aften, han skulde op i Præstegaarden at hente Salmenumre. I Stedet for at gaa den længere Vej gennem Porten, skød han Genvej gennem Haven. Pludselig var der noget, der greb fat i hans Bukser, og dunkle Sagn om den gerrige Pastor Kabell, der gik igen, jog gennem hans Sind, men han beherskede sig ogsaa denne Gang og føjede sin kritiske Sans, bøjede sig ned og følte efter, og det

viste sig da at være en lang Rosengren, der havde grebet fat i hans Tøj.

Svenstrups varme Følelse og klare Tænkeevne kom ham meget til gode i Skolen. Dertil kom, at han i Aarenes Løb tilegnede sig betydelig Viden, som i Forbindelse med hans medfødte Intelligens gjorde, at han besad en ualmindelig rig Udvikling. Han var meget belæst i „Bøgernes Bog“, for det gamle Testaments Vedkommende *Lindbergs Oversættelse*, for det nye *Skat Rørdams*, han fulgte godt med i kirkelige Spørgsmaal, holdt bl. a. „Dansk Kirketidende“ og „Højskolebladet“. Han ejede *Danmarks Riges Historie* og *A. D. Jørgensens Historiske Afhandlinger*. Han læste ogsaa en Del Skønlitteratur, men var navnlig optaget af *Søren Kierkegaards Skrifter*. Engang havde han været syg en Tid, og da den dygtige og friske Læge *C. V. Fryd* i Tørring en Dag havde konstateret en betydelig Bedring, sagde han til ham, at nu maatte han godt begynde at læse lidt. „Ja, saa vil jeg til at læse *Søren Kierkegaard*,“ svarede Svenstrup. „Det maa De sgu ikke,“ var Lægens omgaaende Svar.

Dertil kom, at Svenstrup besad megen naturlig Vid og Munterhed, idet det dog heller ikke skal skjules, at han som saa mange muntre Mennesker bar paa en Understrøm af Tungsind, som de, der kendte ham nøje, nok nu og da kunde mærke lidt af. Men Munterhedens kongelige Gave ejede han altsaa, og alle disse Evner kom ham tilgode i Skolen og gjorde hans Undervisning levende og frugtbringende. Han regnede udmærket, han havde et fint Øre for det danske Sprog, og hans Danmarkshistorie og Bibelhistorie var meget levende.

Han var Børnenes Ven, som han var Befolkningens, og han forstod at tage dem, hvor de stod. Naar han fortalte Bibelhistorie for de smaa, talte han Ravjydsk, det var noget, de kunde fatte.

Lidt ængstelig og ømfindtlig over for Kritik, som Svenstrup var, imødesaa han altid Eksamen og navnlig Visitationer med en vis Nervøsitet. Især var han ikke glad ved Biskop Clausen i Aarhus, der optraadte med en meget betydelig Højærværdighed. Iøvrigt gik der en Række Historier om hans Maade at katekisere paa, som ikke ligefrem var smigrende for hans Intelligens. Men lad os nøjes med to Kendsgerninger.

Ved en af Biskop Clausens Visitationer i Hjortsvang Skole eksaminerede Bispen i Dansk — som sædvanlig indvirkende og uindvirkende Udsagnsord — og spurgte først Pigerne, som svarede rigtigt. Dernæst vendte han sig til Drengene: „Er det rigtigt?“ Men Tonen ledede dem til at tro, at det var galt, og de svarede derfor Nej. Efter denne Metode fortsatte Biskoppen et Stykke Tid, hvorefter han vendte sig om mod Svenstrup og erklærede: „Det vil jeg sige Dem, Lærer Svenstrup, at hverken De eller Deres Skolebørn har mindste Begreb om Danskundervisning!“

Det kogte i Svenstrup, og han var lige ved at tage til Genmæle, men da saa han sin Fader staa bag ved Bispen og række Haanden truende op: Her er der ikke andet at gøre end tie! Og Svenstrup tav. Religionen var det ogsaa galt med, Børnene kunde for faa Skriftsprog, hvad Bispen bebrejdede Svenstrup bag efter. Svenstrup svarede, at han helst vilde *fortælle* Bibelhistorie. „Ja, det er denne grundtvigianske Holden Foredrag og atter Holden Foredrag, men Børnene skal sandelig kunne deres Skriftsprog.“ Saa var den ikke længer. Da Bispen skulde af Sted, havde han ondt ved at faa sine Galoscher paa, han stod og stampe og stampe og vendte sig derefter arrigt til Svenstrup: „Tag fat!“ Hvorefter Læreren maatte have et Par Fingre i Klemme for at faa Højærværdighedens Fodtøj bragt i Orden.

Gang paa Gang har sidenhen Vreden vældet op i Svenstrups Sind over den uværdige Behandling, han her havde været Genstand for. Og da Biskoppen nogle Aar efter atter ventedes, sagde han til sin Kone, at hvis Clausen var skikkelig, skulde han bydes ind paa en Kop Chokolade. Optraadte han derimod som forrige Gang, skulde han ikke bydes inden for deres Døre. Biskoppen viste Grundloven den Ære at visitere i Hjortsvang den femte Juni. Svenstrup havde i Anledning af Grundlovsdagen hejst sit Flag, men Biskoppen troede, at det var for ham, Flaget vajede, og var straks ret naadig. Han begyndte at eksaminere Børnene i Sproglære efter samme Metode som sidst, men Børnene var advarede, og de lod sig ikke lokke i Vandet. Naa, det var jo udmærket, erklærede Bispen, det var dejlige Børn, Svenstrup var en udmærket Lærer, og det var i det hele en dejlig Skole. Biskoppen var i sit bedste Humør. Svenstrup aabnede ogsaa Døren til Dagligstuen: „Vil Deres Højærværdighed ikke drikke en Kop Chokolade?“ — „Jo, mange Tak!“ Og da Bispen stod paa Tærskelen ind til den smukke Stue, vendte han sig mod Præsten: „Saadan en Stue vilde jeg ønske, De havde, Pastor Pedersen!“

Jørgen Svenstrup var god til at fortælle Historier og som tidligere nævnt en stor Ynder af Munterhed og Vid. Oplevede han noget komisk, kunde han le, saa det klukkede i ham. Hans Bedstemor, Konen i Lensgaard, havde været meget religiøs og ikke saa lidt overtroisk. Hans Mor havde vel arvet en Del af hendes Anlæg og blev paa sine ældre Dage ikke saa lidt nervøs. Hun prøvede baade dette og hint Middel mod sine Skrøbeligheder. Saaledes havde hun engang faaet et Voltakors, og det hjalp ogsaa udmærket. Men en Dag opdagede hun, at hun havde tabt det, og saa var alle Smerterne der med det samme. De skulde jo have

et nyt, men der var langt til Købstad, og det maatte vente til ved Lejlighed. Men saa blev det Lørdag Aften, og Anne Marie skiftede. Da — ak og ve — fandt hun sit Voltakors, det var gledet om paa Ryggen! Siden den Tid kunde det heller ikke hjælpe. Slige Træk kunde Svenstrup fortælle og more sig over paa en fuldstændig harmløs Maade.

Jørgen og Laura Svenstrups Hjem var et lyst og muntert Hjem, hvor en Flok begavede Børn — fire Døtre og en Søn — voksede op. Der var Sang og Vid og aandfuld Tale, men bag det altsammen en dyb Alvor. Svenstrup spillede godt Violin. Han havde ikke tilegnet sig nogen stor Færdighed, men hans Tone var ren og varm. Han kunde gaa frem og tilbage paa Gulvet og spille „Sommerens sidste Rose“ med Variationer, eller han fantaserede ud af sin egen Stemning. Man lyttede uvilkaarligt, det var en levende Menneskesjæl, der her fandt Udtryk i Toner. Ved Lærersammenkomster i Hjemmet blev der sunget flerstemmigt. Dagen efter sang Døtrene ogsaa flerstemmigt. Mens de endnu havde Landbrug, hændte det, at de store Piger maatte ud at luge Roer, det smagte maa-ske ikke allerbedst, men naar de sang tostemmigt dertil, gled det alligevel. Saavel gamle som unge var skarpe Iagttagere. Originaler, de havde set, eller ejendommelige Udtryk, de havde hørt, blev husket, og i Hjemmet blev der efterhaanden mellem Familiens Medlemmer og dens nærmeste Venner et helt Frimureri af Citater, som kun de indviede forstod. Og hvad der var det gode ved det — det hele var fuldstændig harmløst.

Gæstfrit var Hjemmet som faa. Et Juletræ blev holdt hvert Aar for Skolebørnene, deres Forældre og en stor Del af de unge med. Man gav 30 Kr. til Festen og mente vel egentlig, at saa var det betalt. Efter at Børnene havde danset om Juletræ, fik de hver en

stor Pose Godter, en Knallert og en Appelsin. Derefter legede man Sanglege, og nu fik alle Chokolade og Kaffe med al den Kage til, man kunde spise. Efter at Børnene var gaaet hjem, stemte Svenstrup Fiolen og spillede nogle Danse for de unge. Saa var det blevet Midnat, og man brød op. D. v. s. Slægt og Venner — og det var ikke saa faa — blev budt ind paa Frokost, og det var et godt Bord, man blev sat til. Klokken hen ad to gik de sidste.

Paa sine Omraader var Svenstrup endnu lidt pietistisk. Han kunde ikke ret godt lide, at Børnene, da de blev voksne, deltog i Ungdommens Baller i Forsamlingshuset. Med stærk Alvor og et indtrængende Blik, der gik lige tværs igennem den paagældende, sagde han til sine Døtre „Naar Du danser, saa se vel til, hvem Du tager i Haanden.“ Denne Ængstelse maa vist have haft sin Rod i Erindringer om Oplevelser fra hans egen lystige Ungdom. Ballerne i Hjortsvang Forsamlingshus var nemlig i enhver Henseende pæne.

Men det skete dog altsaa, at Døtrene fik Lov at komme med. Det var et lidt kildent Punkt, naar Bedstemoderen skulde have det at vide, for hun var som nævnt den mest snævre. Men paa den anden Side — det var jo Jørgens Døtre, hendes eget Kød og Blod, og uden Interesse i deres Ydre var hun ikke. „Naa, hvad skal I saa have paa?“ kunde hun spørge, hvorefter Stadsen blev beskrevet, og selv om det egentlig var et syndigt Forehavende, vilde Anne Marie alligevel gerne, at Pigerne lige kiggede ind paa Vejen, saa hun kunde se, hvordan Kjolen sad. Ved en saadan Lejlighed kunde hun blive saa oprømt over Ungdommen, at hun gav sig til at fortælle om sine egne Ungdomsdage, da hun gik til Uldum — mindst tre Fjerdingvej — til Legestue. De gik ned tværs over Kæret, tog Strømper og Sko af og vadede over Gudena, og

naar de derefter naaede Stedet, havde de andre Strømper og Sko med at tage paa. Sønnedøtrene sagde Farvel og hoppede af Sted, og den gamle Bedstemoder stod i Døren og saa langt efter dem.

Men siden hen skulde Sorgen holde sit Indtog i det før saa muntre Hjem. I Løbet af faa Aar døde tre af Børnene, den eneste Søn, der kort før havde taget Lærereksamen, og de to ældste Døtre.

Disse tre Dødsfald tog haardt paa de to Forældre. Det kvidrende Liv forsvandt. En Vittighed kunde siges endnu, men ellers var det mest „Smil gennem Taaren“. Fuglesangen var forstummet. Imidlertid var Bedstemoderen, Anne Marie, ogsaa død, og den snart ældgamle Knud Svenstrup havde taget Ophold hos sin Søn og Svigerdatter. I flere Henseender var han maaske den mest frimodige.

En stor Oplevelse og Glæde for Svenstrup og Laura var i hine trange Aar deres Præst, Hans Kring, og hans Hustru. Hans Janus Kring var født i Jordrup Skole 1875. Efter at have været præsteviet Medhjælper ved Københavns Valgmenighed blev han 1907 kaldet til Præst i Linnerup og Hammer. Ved Sogneomlægningen 1911 blev han Præst i Aale og Linnerup, hvad han var indtil 1921, da han forflyttedes til Stege, hvor han døde 1926.

Kring var en ung Mand og forholdsvis uprøvet, da han kom til Hjortsvang, men noget af det skønneste, man kunde være Vidne til inden for danske Menigheder, var Forholdet mellem ham og hans Menighed i Linnerup Sogn. Befolkningen havde et noget gammeldags Præg, den var udpræget jydsk og maaske ikke helt let at vinde, men skete det først, var den ogsaa tro som Guld. Det lykkedes Kring at vinde Befolkningens Tillid i en saadan Grad, at det virkede tilbage paa ham og skabte en rig Udvikling i hans eget Sind.

Kring var en hel anden Præst og en langt større Personlighed, da han drog derfra, end da han kom dertil.

I dette Liv var Svenstrup ret i sit Es. Der blev holdt aarlige kirkelige Møder i Hjortsvang med Prædiken og Tale af Frimenighedspræst *Morten Larsen*, Holstebro, og andre, og det var ret en Glæde for Svenstrup, naar han saa en Del fra Nabsognet Tørring, der havde sluttet sig til Kring, komme i Kirke deroppe. Paa Kaffe i Skolen efter Gudstjenesten blev der aldrig sparet.

Men Jørgen Svenstrup havde ikke sin Faders Legemskraft. Faderen var som tidligere nævnt vant til at gaa lange Ture. Før sit Giftermaal tog han lange Fodture Jylland rundt. En Dag stod han meget tidlig op og gik en Tur til Horsens før Skoletid — ialt ca. 7 Mil —, men da kom Skolebørnene ogsaa for sent ind. Ellers var Gamle Svenstrup meget præcis, hvad hans Søn ikke havde taget i Arv, han kunde godt være en halv Time forsinket om Morgen og til Gengæld holde Børnene en Time for længe om Eftermiddagen. Da gamle Svenstrup 1885 havde taget sin Afsked, vandrede han en Tur til Vinding ved Holstebro for at se til sin Familie. Gennem mange Aar badede han hver Sommerdag i en Tørvegrav i Klinkmosen. Da han en Dag blev spurgt, om det Vand var rart at bade i, indrømmede den næsten hundreaarige, at det var noksaa friskt i Vilsund, hvor han badede i Seminarietiden.

Denne Vikingenatur havde Jørgen Svenstrup altsaa ikke taget i Arv, snarere havde han nogle af sin Moders følsomme Nerver. Han blev derfor heller ikke mere end 61 Aar, da han 1917 søgte og fik sin Afsked. Da forstod Befolkningen i Linnerup Sogn for Alvor, at de havde mistet en god Lærer. Det gik paa een Gang op for Folk, hvor meget de skyldte den Mand

og hans Kone, og de Mennesker, der i det daglige vogtede paa hverandre og skyede det usædvanlige, gjorde nu noget højst usædvanligt. De holdt en Fest for Svenstrup og Laura, hvis Lige man sjælden har spurgt. Festen blev holdt i Forsamlingshuset, og der gaar mærkelige Sagn om, med hvilket Væld af Blomster og Grønt Salen var pyntet (og hvor uhyre mange Lagkager der var paa Bordenel)

Det kunde for Resten nær have gaaet galt med den Fest, for Gamle Svenstrup, der var meget stærk i Selvkritik, hvad Sønnen iøvrigt ogsaa havde sin Del af, raadede ham meget stærkt fra at gaa med. „Du skal ett gøre det, Jørgen,“ sagde den gamle, „En ved bedst selv, hvad En har gjort, og hvad En ett har gjort — ja, man skal virkelig kende sin Begrænsning.“

Gamle Svenstrup havde nu ikke Ret. Selv om man kan føle alt det, man har ladet ugjort, nok saa stort og tyngende, vil det dog ofte være galt at hindre Folk i at faa sagt oprigtigt Tak, og det var det, denne Fest var et Udtryk for. Den blev da ogsaa et straalende Lyspunkt i Svenstrup og hans Hustrus Tilværelse. De havde haft deres tunge Sorger, de havde ogsaa kendt den nagende Tvivl, Tvivlen om, hvorvidt deres Gerning i Hjortsvang nu ogsaa havde baaret nogen Frugt. Men ved denne Fest bølgede Forsamlingens bevægede Tak dem i Møde. Der blev talt, og der blev sunget, og for at Svenstrup skulde forstaa, at det ikke var Mundsvejr — en Ting de Hjortsvangere ynder meget lidt — blev der overrakt ham et Sølvbæger med elleve Hundrede Kroner i. Et saadant Beløb maa siges at være en Realitet, oven i Købet for et lille Sogn.

Men selv om Svenstrup nu havde taget sin Afsked, levede han dog stadig „midt iblandt sit Folk“. Man var nu engang kommet i Vane med at komme til ham, snart angaaende juridisk Hjælp, snart med Hensyn

til Raad mod den og den Sygdom. Der var i tidligere Aar langt til Doktor. Og Svenstrup hjalp redebon. Et betegnende Træk fra en tidligere Tid skal lige anføres. En Gaardmand, der sad haardt ved det, fik til andre Uheld den Sorg, at hans Kone blev meget syg og døde. De havde ikke saa faa Børn, og smaat var det som sagt. Svenstrup og Laura hjalp dem hver paa sin Maade. Laura bagte for dem, og Svenstrup gik hen og gav den lidende Kone Morfinindsprøjtning.

Saa kom den spanske Syge. Da fik Svenstrup atter meget at gøre. Han gik rundt og saa til de syge, og han hvervede Folk til at vaage i Gaarde, hvor alle laa. Om dette staar der intet i et Brev, jeg fik fra ham til Jul 1918, men derimod en hel Del om Farsoten iøvrigt. Et lille Stykke skal anføres. Svenstrup omtaler først, at den ene af Nabosognets to Læger ved Epidemiens Begyndelse selv blev angrebet, hvorfor den anden daglig maatte tilse et Par Hundrede Patienter. „Det blev naturligvis, som det kunde, ikke helt, som det skulde. En Aften ved halvtolv Tiden, han var her for at tilse Laura, der ogsaa var „Spansk“, men ikke slemt, stod Øjnene fuldstændig ubevægelige i Hovedet paa ham, og saa skulde han endda en Tur i Vestermarken, til Linnerup og til Pers, derfra hjem og spise Aftensmad og saa ud at køre igen til Klokken 4. Han havde som praktisk Mand en stor Taske med Medicin med sig. Somme Steder fik den syge en Æske Pulver, andre Steder en Flaske Mikstur og atter andre Steder baade Pulver og Mikstur. Det bedste var imidlertid, at det i de fleste Tilfælde hjalp; om det var Troen eller Medicinen, skal jeg ikke kunne sige. Der forefaldt kun tre Dødsfald her i Sognet under Epidemien, men de var ogsaa triste ...“

Knud Svenstrup blev næsten hundrede Aar, og han oplevede, hvad der var ham en stor Glæde, Resultatet

af Afstemningen i første Zone den 10. Februar 1920.

Han døde den 27. Februar 1920. Men ogsaa hans Søn og Sønnekone var ældede og udslidte. Aaret efter døde Laura, og 1922, den 15. Juli, døde Jørgen Svenstrup. Han fik en let Død, som han havde ønsket det. Hans Hjerte var blevet svagt, en Nat vaagnede han op, meget syg, og fik kun sagt ganske lidt. Hans sidste Ord var disse „Herre Jesus, modtag min Sjæl.“ Dermed sank han tilbage og var død.

J. Svenstrup blev begravet paa Linnerup Kirkegaard den 20. Juli, og Deltagelsen var stor. I Kirken talte bl. a. Pastor *Niels Petersen*, Aale, Pastor *Kring*, Stege, og Lærer *J. Kristensen*, Hjortsvang, der alle udtrykte deres Taknemmelighed for, hvad Svenstrup havde været for dem og andre.

Jørgen Svenstrup var ikke af dem, der traadte frem i det offentlige Liv, han var ingenting Formand for, tog saa at sige aldrig Ordet ved offentlige Møder, gjorde sig i det hele udvortes set kun lidet gældende. En af Aarsagerne hertil var hans Ængstelighed, en anden hans ringe Ærgerrighed, men en meget væsentlig Grund var den, at han levede sit Liv paa det gamle Ord: Ikke synes, men være. Svenstrup var af dem, der virkelig evnede at tjene, og derved kom han netop til at øve en varig Indflydelse paa baade gamle og unge.

Nogle Aar efter hans Død besluttede Befolkningen i Linnerup Sogn at rejse en Mindesten for de to Lærere Svenstrup, Fader og Søn, og Tanken blev virkeliggjort 1928.

Mindestenen afslørede paa Jørgen Svenstrups Fødselsdag den 28. Maj. Stenen er en smuk og anselig Natursten. Der var paa Festdagen samlet halvandet Hundrede Mennesker, da Sognefoged *Jørgen Markussen* tog Ordet og udtalte: Naar vi har rejst denne Mindesten for de to Lærere Svenstrup, da er det i Taknem-

melighed for, hvad de har været for os gennem de mange Aar. Deres Liv og Gerning talte saa klart til os om, at Livet her er en Forberedelse til noget bedre. De var vidt forskellige, men havde dog samme Maal: at højne Livet. Med saadanne Mænd har det bedste, Religionen, gode Kaar, og man er sikker paa at finde godt Samarbejde mellem Hjem og Skole. Begge ofrede deres Kræfter i Sognet. De var gode til at give Raad og blev søgt baade i Med- og Modgangstider. Jørgen Svenstrup og hans Hustru var ved deres tre ældste Børns Død haardt prøvede i Livets Skole. Men Sorgen gav dem Styrke og Rigdom til at øse ud af til andre. Med Jørgen Svenstrup mistede vi en Fører. Stenen her skal i Fremtiden fortælle om to Mænds ærlige og dygtige Virke i Skole, i Hjem og i Kirke. I deres Minde skal vi hente Styrke.

Det store Dannebrogflag, der dækkede Stenen, fjernedes, og følgende Indskrift kom til Syne:

KNUD SVENSTRUP
LÆRER I HJORTSVANG 1850—1885
JØRGEN SVENSTRUP
LÆRER I HIORTSVANG 1885—1917
De talte sandt om smaat og stort
og jævnt om alt det høje.

SKOLEINSPEKTØREN OG EN AF HANS MEDBORGERE

BORGERSIND og Borgerhumør havde Skoleinspektør P. Petersen. En udpræget Sjællænder var han, en ypperlig Fortæller og et ikke helt almindeligt Menneske.

Peter Petersen var født 1859 i Ødemark ved Sorø, hvor hans Fader, *Jens Petersen*, ejede et Husmandssted. Peter havde en stærk Forkærlighed for Bogen samtidig med, at han ikke nærede nogen egentlig Lidskab for legemligt Arbejde. Da han mange Aar efter sad som Skoleinspektør i Hillerød, aflagde jeg ham en Dag et Besøg, og vi kom da til at tale om en Udtalelse, Jakob Knudsen netop havde fremsat, og den gik ud paa, at de, der valgte det aandelige Arbejde som deres Beskæftigelse, i Almindelighed gjorde det som Følge af Dovenskab over for legemligt Arbejde. „Men det er nu ikke rigtigt!“ bemærkede jeg. „Jo, vel er det saa!“ svarede Skoleinspektøren med en Hovedbevægelse, der slog Sagen yderligere fast. Han lagde iøvrigt aldrig Skjul paa, at hverken Havearbejde eller anden Virksomhed, der kunde have noget med Sved at gøre, huede ham.

Synten Aar gammel kom han paa *Hindholm Højskole*, hvor den kendte Skolemand *Christian Nielsen* var Forstander. Denne Højskole, der var noget for sig, havde især til Hensigt at hjælpe Bønderne op fra den Vankundighed, som de i de mange Undertrykkelsens

Aar var sunket ned i. Paa denne Skole tilegnede den unge, muntre Sjællænder sig ikke blot mange Kundskaber, men han lærte ogsaa at forstaa, hvad *Personlighed* i Skolen kan betyde. Det er ikke for meget sagt, at denne Skole prægede ham for Livet, og i sin modne Alder nævnte han sig da ogsaa som *gammel Hindholmer*.

1878 kom P. Petersen paa Jonstrup Seminarium, hvorfra han 1881 tog Eksamen med Udmærkelse. Under Læsningen glemte han ikke Hindholm, og naar han gik en Tur ud i den grønne Skov, sang han de gamle Højskolesange og levede paa den Maade en væsentlig Side af sit Højskoleliv om igen.

En fortrinlig Iagttager var han, og der har næppe været mange Særheder hos Seminariets Lærere, hvoraf enkelte var ret originale, som han ikke aflurede dem. Desuden havde han en fortrinlig Hukommelse, og denne hans rummelige Hjerne blev derfor efterhaanden fyldt med Historier og karakteristiske Smaa-træk fra Hjemegnen, Seminarietiden og de Kredse, hvori han senere færdedes. Kun fra Hindholm Højskole har jeg ikke hørt ham fortælle en eneste morsom Historie, og det maa regnes for meget betegnende. Aarsagen er sikkert den, at her blev den store Bondedreng i den Grad revet med af det nye Liv, at han ganske oversaa mulige komiske Sider hos sine Lærere.

Efter forskellig Skolevirksomhed blev han 1884 Lærer i Hjølunde ved Slangerup i Frederiksborg Amt, hvor han vandt sig mange Venner. Fra denne Landsbyskole gjorde han det ikke helt almindelige Spring 1892 at blive udnævnt til Overlærer og Inspektør ved Kommuneskolen i Hillerød, en Stilling, han beklædte med baade Myndighed og Dygtighed i mange Aar.

Hans gode Humør, hans tørre Lune og hans store

Fortælleevne gjorde ham til en fremragende Lærer. Særlig Vægt lagde han paa Dansk og Regning, i det hele paa „det i Livet anvendelige“, som han ofte udtrykte det. Nogen lyrisk Natur var han ikke, men han havde en egen Evne til at fabulere, hvad der i et Selskab af ligesindede gjorde ham til et af de festligste Mennesker, jeg nogen Sinde har truffet. Denne Evne til at fabulere kom ham ogsaa til Gode i Skolen, naar han paa en særpræget anskuelig Maade beskrev fjernede Lande eller svundne Tiders Liv for Børnene.

Skoleinspektøren — som han altid benævntes baa-
de paa Skolen og i Byen — ejede i sin Natur en betydelig Myndighed. Derfor kunde ogsaa den brave Ke-
sten Vaagekone ude paa Overdrevet, naar hun ikke kunde faa sin Sønneson til at føje sig, fremsætte følgende Trusel: „Vil Du inte aude (lyde), saa kommer Ræven og ta'r Dig — eller den høje Betjent — eller osse Inspe'tøren!“ Dermed var Rædslernes Top-
punkt naaet, og Drengen faldt til Ro — i hvert Fald for en Tid.

Skoleinspektøren udviklede sig til en egenartet Personlighed, og han anvendte ogsaa en Række ejendommelige Udtryk om forskellige betydningsfulde Forhold. Sin egen Stilling paa Skolen betegnede han som *Forkarl*. Udtrykket er godt nok. Der var ikke noget fornemt ved ham, og han var ingen Ynder af Formaliteter. Paa den anden Side faldt det sjældent nogen ind at træde ham alt for nær, og gjorde de det, lod Svaret ikke vente paa sig.

De, som Petersen kom til at holde af, kunde stole helt og fuldt paa ham. De var *assurerede*, som han udtrykte det. Det betød, at hvad der end skete, saa var de sikre i hans Omdømme.

Et andet Udtryk, som han ofte anvendte, var at *tage Riget til Len* af den eller den. Dermed mente

han, at man havde truffet paa et Menneske, som var blevet ens Forbillede. Om en af vore fælles Bekendte sagde han engang: „Hans Ulykke er, at han aldrig har taget Riget til Len af nogen!“ Selv havde Petersen utvivlsomt taget Riget til Len af Chr. Nielsen og af Hindholm Højskole og gjort det for Livet.

Han var en god Støtte for sine Medarbejdere, og havde en af dem en Vanskelighed, lod Inspektøren ham ikke i Stikken. „Jeg har en bred Ryg!“ sagde Petersen, og det havde han i bogstaveligste Forstand, men han var heller ikke bange for at sætte Ryggen til.

Orden og Lydighed skulde der være paa Skolen, og en Kindhest, der varmede, kunde der om fornødent vanke. Originale og meget naturlige Straffe kunde Inspektøren ogsaa anvende. En Dag var det sket, at da *Gamle Nielsen* havde Gaardvagt, havde han haft det Uheld at rage ud med de store Drengene, som pludselig gav sig til at danse rundt om ham, idet de raabte i vilden Sky: „Øj, høj, Hurra—a! Øj, høj, Hurra—a!“ Men efter den søde Kløe kommer den sure Svie. Ikke saa snart var den sidste Time begyndt, før Skoleinspektøren kom ind i ældste Klasse og — henvendt til Drengene — spurgte: „Naa, hvem var det saa, der raabte Hurra paa Legepladsen?“ Ingen svarede. „Naa, I holder sammen! Det kan jeg lide jer for. Saa sidder alle Drengene efter en Time!“ Petersen tog selv Eftersidningen, og den formede sig saaledes, at han paa den sorte Tavle med store runde Bogstaver skrev: Øj, høj, Hurra—a! „Vil I saa tage jeres Skrivebøger frem og skrive det, og saa lad det gaa lidt villigt!“ Der var et Par Drengene, hos hvem det skortede lidt paa Villigheden, men efter at de havde følt Inspektørens Haand i umiddelbar Nærhed af Kinden, var der intet mere i Vejen, og alle Drengene skrev hele Timen Side

op og Side ned: „Øj, høj, Hurra—a! Øj, høj, Hurra—a!“

Siden den Tid blev der ikke raabt Hurra paa Legepladsen.

En eller anden Vanskelighed, som for et mere besværet Gemyt kunde have vokset op til en stor Sag, kunde Inspektøren ordne som den ringe Ting, den var. Som nu dengang Annas Gymnastiksko var blevet borte, og hun kom til Inspektøren og klagede over, at Marie havde taget dem. Marie himlede op, det var slet ikke sandt, det var bare noget, Anna sagde osv., osv., men blev brat afbrudt ved, at Inspektøren bemærkede: „Naah, lille Marie, kan du saa gaa hjem og hente dem!“ Over for dette uventede Resultat blev Pigebarnet helt paf, vendte sig om og gik og kom kort efter tilbage med Skoene. —

Skoleinspektøren blandede sig ikke i offentlige Spørgsmaal, heller ikke i ret mange „Sager“. „Dom om ded!“ kunde han med en egen velbehagelig Fornemmelse af Magelighed sige, naar andre havde allermost travlt for at fremme det eller det. Et af hans Yndlingsord lød saaledes: „Man skal int kere sig om det, som int kan blive anderledes!“

Dette betød nu ikke, at han var ligeglad med alt omkring sig. Men dels kunde han ikke døje det rastløse og det spændende — det var hans Natur imod — og dels fandt han ingen Anledning til at sætte sine Kræfter ind paa Ting, hvor det maaske alligevel ikke nyttede noget.

I denne Anskuelse var der vel nok nogle Procent Magelighed, muligvis ogsaa en vis Begrænsning i Modet. Men paa den anden Side — hvor Petersen havde fattet Forkærlighed for en Ting, dær gav han ikke op, og tre Foretagender fik hans Energi til at udfolde sig, saa det blev til en Fastholden for Livet.

Det ene var *Hillerød Folkebibliotek*, der stiftedes 1896 ved en Gave fra Frk. *Julie Overskou*, idet hun skænkede sit Lejebibliotek paa 600 Bind til et Folkebibliotek. Dette fik Lokale paa Kommuneskolen, og Skoleinspektør Petersen blev den, der satte det hele i Gang og med en Afbrydelse fra 1919 til 24 ledede Biblioteket til 1933. Han satte megen Kraft ind paa dette Foretagende, i de første Aar gjorde han hele Arbejdet uden Vederlag, og selv om det senere hen var hans konservative Natur imod at indføre mere moderne Arbejdsformer, skal det dog aldrig glemmes, at det var ham, der stiftede Hillerød Folkebibliotek, og at han gjorde det ud af en Trang til gennem sin Gerning at gavne sin By og Oplysningens Sag.

Men Orden skulde der være i det ogsaa, og Inspektøren var ikke af dem, der lod sig koste med. Da han en Sommerdag sad ude i sin Have, kom der en Politibetjent og skulde have byttet et Par Bøger. „Der er aaben paa Fredag mellem 5 og 7!“ var det lakoniske Svar, han fik. „Det er til Birkedommeren!“ svarede Betjenten, som nu følte sig sikker paa Sejren. „Forandrer intet ved Sagen!“ var Skoleinspektørens næste og afgørende Svar.

Det andet Foretagende var *Frederiksborg Amts historiske Samfund*, der stiftedes 1906. Allerede ved den første ordinære Generalforsamling 1907 blev Skoleinspektør Petersen valgt ind i Bestyrelsen og fik Sæde i Skriftudvalget, hvor han ikke mindst ved sin praktiske Sans og sin store Forhandlingsevne fik megen Betydning. Samfundets øvrige Bestyrelsesmedlemmer vil have mange fornøjelige Minder fra dette Samarbejde, der strakte sig over 24 Aar.

Men sin største Varme lagde P. Petersen i sit Arbejde for at faa oprettet en *Haandværkerdagskole*.

I Aaret 1855 oprettede man i Hillerød en *Friskole*

for Handels- og Haandværkerlærlinge, men den virkede kun om Søndagen, og at Søndagsarbejdet ikke netop fremmede de unges Interesse, er klart. Tid efter anden fik de unge Haandværkere bedre Skoleforhold. Den i 1872 stiftede *Hillerød Industriforening* opførte i Møllestræde en Skolebygning, hvor der 1888 aabnedes en *Teknisk Skole* med Aftenundervisning for unge Haandværkere.

Da P. Petersen kom til Byen, blev han ogsaa Lærer ved Teknisk Skole, men Tid efter anden følte han dette Arbejde mangelfuldt. Dels var Undervisningen kun faglig, nogen almindennende Oplysning blev ikke givet, og dels fandt Undervisningen først Sted oven paa en dengang ret lang Arbejdsdag.

De gamle Hindholmminder dukkede op i Petersens Sind. Hvad om man skabte et Hindholm for Haandværkere, en Skole for *Haandværkets Husmænd*, de mindre Mestre? Nogen Banebrydernatur var P. Petersen ikke, men her var Sindets Bevægelse saa stærk, at han fra den rolige Tilværelse, der harmonerede saa godt med hans Natur, maatte styrte sig ud i Striden. En Foraarsaften 1902 fremsatte han ved en Generalforsamling i Industriforeningen Forslag om Oprettelse af en Haandværkerdagskole.

Tanken fik ingenlunde straks Medbør, men den faldt heller ikke død til Jorden. Efter at den havde ligget og arbejdet i forskellige Menneskers Sind, tog den Form ved Fastelavnsskolemødet i Hillerød 1904, hvor Industriforeningens ansete Formand, Arkitekt *V. Holck*, indledede en Forhandling om Haandværkerskolen. Her tog Skoleinspektør Petersen Ordet og talte med Varme sin Tankes Sag. Hovedpunkterne i hans Syn var følgende:

Rundt om er der livligt Røre i Skole- og Undervisningsspørgsmaalet, men det er — maa vi bekende

— Landboerne, som fører an. Landboudommen dygtiggør sig ved Ophold paa Høj- og Landbrugs-skoler eller Havebrugsskoler og faar derved en meget rigere aandelig Udvikling end Købstædernes Ungdom. Over for Højskolerne eller vel væsentlig Landbrugsskolerne har Byerne de tekniske Skoler at pege paa, men disse sidste er ensidige. Deres Maal er kun at føre Eleverne frem til at lave et godt Svendestykke. Det er imidlertid for lidt. Byungdommen trænger til at følge Eksemplet fra Landet, den trænger til rigere aandelig Udvikling.

Men nægtes kan det ikke, at Aftenskoleundervisningen, naar alt kommer til alt, er utilfredsstillende, og hvis Byungdommen ikke faar Øje for, at den trænger til yderligere Udvikling, sejles den agter ud af Landboudommen. Skal man give fyldigere Undervisning, maa der Tid til. En Dreng i 14 Aars Alderen, der har arbejdet en hel Dag, maa absolut falde i Døs, naar han bliver sat i Teknisk Skole om Aftenen. Og vi Lærere, der ligeledes har haft hele Dagen optaget andetsteds, maa sige, at Friskheden hos os ogsaa kan være mindre end ønskelig.

Nej, der er ikke andet at gøre end at tage Dagen til Hjælp, som Landboudommen gør, naar den tager paa Landbrugs- eller Højskoler. Og vi maa have de faste og friske Lærerkrafter. Det er for lidt at uddanne de unge Haandværkere til at tage Svendestykke. Uden for deres faglige Belæring maa der en Udvikling af Personligheden til. De unge Landmænd kender deres Foregangsmænd: Fjord, Dalgas, Nielsen-Tystofte o. s. v., men inden for Haandværkerne har Ungdommen langtfra en lignende Kendskab. Vi maa have Historie ind i Haandværker- og Handels-skolerne. Der skal opstilles Idealer for de unge, og jeg synes, at Købstædernes unge tidt savner at have

Idealer for Øje. Vi skal have Erhvervslivets Historie ind i Haandværkerskolen, Naturkundskab og Dansk. Og saa skulde de unge bo paa et Hjem med en Husmoder og en Husfader, der havde sin fulde Beskæftigelse ved Skolen. Paa den Maade vilde den faglige Uddannelse kunne forenes med den almindennende Oplysning og Hjemmets gode Paavirkning.

Kunde man til en saadan Skole faa Statens Støtte, var der godt Haab om at faa Tanken virkeliggjort, saa vi derved kunde se de unge dygtiggjort til al god Gerning — for at bruge en gammel Skolemestervending.

Nu var Tanken moden til Løsning. Den 3. November 1904 aabnedes *Hillerød Haandværkerdagsskole*, og den har været i god Gang siden, ofte med fuldt Hus. 1909 blev et Skolehjem indviet, hvor de unge Haandværkere kunde bo under Opholdet. Leder af Arbejdet blev Arkitekt *M. P. Madsen* og Hustru.

Der har været en egen Foraarets Glæde i Petersens Sind, da han saa Haandværkerskolen blive til. Her var en Tanke blevet til Virkelighed, alene dette er noget betydningsfuldt, men Petersen følte utvivlsomt tillige, at her var en gammel Gæld betalt, Gælden til Hindholm Højskole, og i en saadan Tanke er der Forløsning.

Offentlige Hverv undgik Petersen helst. Enkelte havde han dog, saaledes sad han i Bestyrelsen for den fri Fattigkasse sammen med Sognepræst *B. Paludan-Müller*. At de ikke altid var enige, har Petersen selv fortalt mig en Historie om. „En Familie i Bakkegade, hvor Manden var syg, havde ansøgt om Hjælp,“ fortæller han, „Præsten var stemt for at yde den, men „mit Blod var hedt, og ilter min Hu“, og jeg mente derfor, at Familien nok kunde klare sig en Tid endnu.

Præsten foreslog da, at vi skulde aflægge et Besøg paa Stedet. Vi kom ind i en meget fattig Stue, i Sengen laa Manden med vidt fremskreden Tuberkulose, frem og tilbage paa Gulvet gik en fladbrystet og hulkindet Moder med et Barn paa Armen, der ogsaa var sygt, dets Ansigt var fyldt af Udslet og Saar. Det hele saa trist og uhyggeligt ud, og i Stuen var der denne Lugt af Fattigdom og Sygdom, saa jeg var mest stemt for snarest at komme ud igen. Men da skulde De have set Præsten. Han opmuntrede Manden: „De ser jo meget bedre ud end sidst. Synes De ikke ogsaa, at De har det bedre? Og saadan en flink Kone, De har, det er en stor Hjælp, ikke mindst under Sygdom.“ Og saa vendte han sig til hende: „Sikkert kønt Barn, De har!“ og han tog det syge og snavsede Barn paa Armen og gik frem og tilbage paa Gulvet og vyssede det. Alt imens følte baade Manden og Konen sig opmuntret, de var i en hel anden Stemning, da vi gik, end da vi kom.

Men den Dag fik jeg Respekt for Præsten, og siden var jeg meget forsigtig med at staa ham imod i den Slags Sager.“

Om Slotspræst *B. Paludan-Müller*, født 1845, Præst i Hillerød fra 1882 til 1920, og død 1932, kan det vel nok siges, at hans Evner mere gav sig Udtryk i Hjertets Varme end i Tankens Klarhed, men Varmen ejede han ogsaa i ualmindelig Grad. Der gaar bl. a. den Historie om ham, at da han en Dag skulde i Selskab og derfor skulde have sin Jaket paa, var det umuligt for hans Kone at finde de dertil hørende Benklæder. Og da hun spurgte Manden ud, om han da ikke vidste noget om de Bukser, dukkede der pludselig en Erindring op i Præstens Hjerne: „Mine stribede Bukser? Jo — dem tror jeg sandelig, jeg har givet en Mand, der var her en Dag og netop stod og manglede et Par Bukser!“

Pastor Paludan-Müller var i det hele en god Hjælper i Nød. At Skoleinspektøren ogsaa kunde være det, omend paa en anden Maade, er der flere Eksempler paa. Jeg skal nævne et fra hans ældre Dage. En Gæstgiver, der for mange Aar siden havde gaaet i Skole hos ham, laa for Døden. Han trængte til Hjælp, men syntes vel ikke, han kunde lade Præsten hente. I Stedet for gik der Bud efter hans gamle Skolemester. Skoleinspektøren kom, satte sig ved hans Seng og sagde: „Giv mig din Haand, Jens,“ — det gjorde den syge — „og saa gør vi, ligesom vi gjorde, naar vi i gamle Dage og begyndte Dagen i Skolen —.“ Petersen bad Fadervor og sagde et Par Ord i Tilknytning dertil. Da han lidt senere rejste sig for at gaa, vendte den syge sig om mod Væggen, og som Udtryk for sit lettede Sind mumlede han: „Den er fin!“

Skoleinspektøren holdt meget af at gaa Tur, men ikke ud i Skoven eller andre ensomme Veje. Han gik kun, hvor der var Mennesker at træffe, og det var paa Byens Gader. Ikke mindst Slotsgade afsøgte han grundigt.

Efterhaanden som han blev ældre, kiggede han indenfor her og dær for, som han udtrykte sig, at *inspicere*, tog sig en lille Hvil og fik sig en Passiar. Det kunde være i Den sjællandske Bondestands Sparekasse, hvor hans mangeaarige Nabo, *Chr. E. Larsen*, residerede, i Frederiksborg Amts Sparekasse eller nede paa Hjørnet hos *Alex*. De Mennesker, Petersen satte særlig Pris paa, omtalte han ofte ved Fornavn, saaledes ogsaa Købmand *Alex. Jensen*. Petersen var som tidligere omtalt meget spøgefuldt anlagt. Det samme var *Alex. Jensen*. Naar Petersen gik Tur, traf han ofte Bekendte, gamle Skoleelever, Byens Borgere eller Folk udefra, og med dem alle fik han sig en Snak. Naar han fra en saadan Spadseretur kom hjem til sin

Kone og berettede, at i Dag havde han haft hele syv „Møder“, da var det dermed klart, at Turen havde været vellykket.

En Dag var han faldet i Snak med en anden Borger ud for Alex. Jensens Hjørne, Slotsgade 59, og da Alex. Jensen, som fulgte Samtalen fra sit Vindue, syntes, at det da vist blev noget anstrengende at staa op saa længe, tog han et Par Stole og gik ud paa Gaden: „Værsgo', vil de Herrer ikke hellere sidde ned!“

Maaske det var dette spøgefulde Sind hos begge de to Mænd, som knyttede dem sammen, Venner blev de i alt Fald, og nu er vi altsaa kommet til Medborgeren.

Alexander Jensen var født i Aaderup ved Næstved 1859 — altsaa lige gammel med Petersen — stod i Lære i Næstved, etablerede sig i Maribo 1891, var senere Købmand i Rudkøbing en halv Snes Aar og overtog 1907 Brødrene Petersens Købmandsforretning, Slotsgade 59 i Hillerød, hvor han levede til sin Død 1930.

Foruden en Række andre Hverv var Alex. Jensen Formand for *Hillerød Handelsstandsforening* fra 1917 og til sin Død. I Egenskab heraf var han bl. a. virksom for Opførelsen af Markedshallen, han kunde ikke nænne at se Kreaturerne staa ude i Regn og Blæst.

Alex. Jensen var i det hele meget følsom. Et levende Eksempel herpaa oplevede jeg engang for 20—25 Aar siden. I min yngre Alder var jeg en halv Snes Aar Forstander for Hillerød Handelsskole, og denne min Virksomhed bragte mig jævnlig i Berøring med Alex. Jensen. Da jeg saaledes en Dag sad i hans Kontor, overraskedes jeg af et Udbrud fra den aldrende Købmand: „Det er galt med de unge Mennesker deroppe! Kunde De ikke gøre noget for det?“

Den ejendommelige Tone bragte mig til at spidse Øren, men hvor vilde Manden hen? „Jo, det er galt med de unge Menneskers Ærlighed. Kunde De ikke sige lidt til dem om det? Nu skal jeg fortælle Dem en Historie — ja, De maa gerne benytte den igen. Jeg havde engang for mange Aar siden en Medhjælper. Jeg var godt tilfreds med ham. Senere etablerede han sig, han havde Heldet med sig og blev en meget velhavende Mand. Han holdt stadig Forbindelsen vedlige med mig, det hændte ogsaa, vi besøgte hinanden. Men saa en Dag for en Del Aar siden fik jeg et Brev fra ham. Det var et Pengebrev, og det var et betydeligt Beløb, det indeholdt. Jeg blev meget forbavset, for jeg vidste ikke af, at han skyldte mig noget. Da jeg læste det medfølgende Brev, stod der: „Her er det Beløb, jeg i sin Tid, da jeg var i Deres Tjeneste, tog fra Dem. Nu kan jeg ikke holde det ud længere, nu maa De gøre med mig, hvad De vil!“ —“

Her afbrød Alex. Jensen: „Ja, jeg maatte s'gu græde, da jeg læste det Brev!

Men saa skrev jeg til ham, at nu var den Sag ude af Verden. Der var ikke noget imellem os, og han var velkommen, naar som helst han vilde besøge mig igen.

Kort efter fik jeg atter Brev fra ham, hvori han takkede for mit Brev. Det var, skrev han, det bedste, han nogen Sinde havde faaet.“

Meget sjældent har jeg i mit Liv hørt en saa gribende Skildring som denne. Jeg havde dengang som Lærer paa Frederiksborg Højskole mit Virke blandt Ungdommen, kom ogsaa jævnlig ud paa Foredragsrejser. Alex. Jensens Fortælling var stærkt medvirkende til, at jeg udarbejdede et Foredrag med Emnet „Enhver Ting har sin Pris“, og i dette Foredrag indgik nævnte Oplevelse som et betydningsfuldt Led. Foredraget blev ogsaa holdt paa Hillerød Handelsskole.

Een Side af Alex. Jensens Sind var hans store Føl-somhed, den han for Resten fandt det mest mandigt saa vidt muligt at dække over ved Hjælp af Eder. Det varede nu ikke saa grumme længe, før jeg blev klar over, at Alex. Jensens Banden ingenlunde fremkom af Raahed. Der var et lille Barn inde i ham, som græd, og for at dulme denne Graad vidste han ikke anden Udvej end at bande. Det er et Forhold, som for Resten ikke er helt ualmindeligt.

Foruden alt dette var Alex. Jensen en stor Spasma-ger, og her trak han og Skoleinspektøren godt sammen. De var da ogsaa begge med til Afskedsmidda-gen for Slotsgartner Hansen paa Hotel Leidersdorff. *R. Hansen* havde i mange Aar været Slotsgartner i Frederiksborg Slotshave, men 1918 byttede han Gaar-de med Slotsgartner *L. Møller*, Rosenborg Slotshave, og da Hansen under sit Ophold i Hillerød havde vundet sig mange Venner, indbød en Kreds af disse ham til en Afskedsmiddag paa Leidersdorff, hvor han fik overrakt et Guldur som Gave fra de tilstedevæ-rende, blandt hvilke var Birkedommer *Neumann*, Skoleinspektøren, Alex. Jensen o. fl. Under Middagen fandt den sidste det rimeligt, at Giverne fik det Ur at se, de havde skænket. Dette skete. Slotsgartneren tog Gulduret op af Lommen og lod det gaa rundt til Deltagerne, men da det kom til Alex. Jensen, saa han sit Snit til at ombytte det med sit eget gamle Sølvur. Men da dette naaede tilbage til *R. Hansen*, ytrede han nogen Utilfredshed med Resultatet af Eftersynet. Deri var man ganske enig med ham, og efter Middagen blev man enige om, at Deltagerne skulde visiteres, for at man kunde faa Gulduret bragt for Dagen. Alex. Jensen foreslog, at man begyndte Eftersynet hos Fe-stens fornemste Gæst, Birkedommer *O. Neumann*. Det havde Birkedommeren heller ikke noget imod,

men Resultatet blev jo nok noget over Forventning, da man i Neumanns Skødelomme fandt den eftersøgte Genstand, som Alex. Jensen i et ubevogtet Øjeblik havde set sit Snit til at putte derned.

Saadan var Alex. Jensen, og paa dette Punkt „samarbejdede“ han og Inspektøren udmærket. Petersen havde en Søn, der var Præst, og da han et Par Gange havde været indstillet til et andet Embede, havde Alex. Jensen hver Gang lykønsket Skoleinspektøren til Udsigterne. Men da Sønnen senere blev kaldet til Præst i Slingerup, glemte Alex. Jensen at gratulere, hvad Petersen meget bebrejdede ham. Men det var en hel Misforstaaelse, forklarede Alex. Jensen, han havde personlig været paa Vej op til Kommuneskolen (hvor Inspektøren havde Embedsbolig) for at ønske til Lykke, men da han naaede Torvet, mødte han Sagfører Olsen, som fortalte, at han selv var gaaet i samme Ærinde, men havde maattet vende om, da hele Helsingørsgade var fuld af Mennesker, der var paa Vej. Siden havde Alex. Jensen forsøgt at ringe til Skoleinspektøren, men Centralen havde svaret, at Nr. 221 var noteret for flere Timer — og saa havde han opgivet det. Efter disse Oplysninger fandt Skoleinspektøren da ogsaa, at tilstrækkelig Undskyldning forelaa.

Alex. Jensen var en Ven af tidlig Sengetid. Han havde et Par Børn boende i København, de besøgte ham ofte om Søndagen, men i Gangen var der — ifølge Skoleinspektøren — paa Væggen opslaaet en Køreplan for Nordbanen med en tyk, rød Streg under Halvnitoget. Saa forstod de paagældende nok Meningen.

Værre kunde det være med de indenbys Gæster. Saaledes havde Alex. Jensen engang nogle Mennesker til Aften, det var bl. a. Skoleinspektøren og en

anden kendt og anset Borger, som vi kan benævne ved H. Hansen. Da Klokken var blevet henimod ti, lod Alex. Jensen temmelig tydelig skinne igennem, at paa den Tid plejede han at gaa i Seng. H. Hansen erklærede, at han før havde været ude til baade elleve og tolv, men Skoleinspektøren mente, at det vist var rigtigt nok, at der sluttedes af. Saadan blev det, men Dagen efter mødte Alex. Jensen paa Gaden Fru H. Hansen, som udbrød: „Hvad havde De dog gjort ved min Mand i Aftes, Hr. Jensen? Han kom hjem Kl. 10, det plejer han ellers ikke!“ — „Sagde han ikke det?“ — „Hvilket?“ — „Jo, Aftalen var, at Mændene skulde gaa hjem og hente deres Koner, og saa skulde Festen først rigtig begynde!“ — „Ih hvor var det kedeligt — jeg vilde saa gerne have været med!“ og Fru H. H. gik bedrøvet bort.

Alex. Jensen var en Købmand af den gamle Skole. Da der i Anledning af Novembermarked blandt Købmændene var delte Meninger om, hvorvidt man skulde lukke Kl. 6 eller holde aabent en Time mere, hvad man havde Lov til, erklærede Alex. Jensen bagefter, at han havde lukket Kl. 6, han vilde — som han kunde bedyre — ikke gaa og lede efter en Kunde med en Staldlygte.

Skoleinspektøren var kun Dus med nogle ganske faa Mænd i Byen. Blandt disse udvalgte var Alex. Jensen. De var en Dag begge Gæster et Sted, da Petersen foreslog, at de skulde være Dus. Alex. Jensen blev herover saa bevæget, at han sprang hen og kysede Inspektøren. Venskabet varede ogsaa Livet ud.

Som rimeligt kunde være, var Petersen meget optaget af Byens og Egnens Liv i de forgangne Tider. I en Periode af sit Liv gik han rundt og fik Byens gamle til at fortælle, hvad de huskede om Byens Liv i deres unge Dage. Den væsentligste Del af dette Stof

er bevaret i et Afsnit af Værket *Hillerød By* med Titlen *Gamle Folk fortæller*, hvori findes en Række kulturhistoriske Skildringer af blivende Værdi.

Petersen var en fremragende Fortæller. Hans mange Beretninger, eller hans talrige Indfald og Fabuleringer blev fulgt af et Minespil i det karakteristiske Ansigt, som yderligere forøgede Virkningen.

Den, der skriver dette, har kendt mange gode Fortællere, men meget faa, der havde hans guddommelige Evne til at levendegøre en Situation. I Almindelighed er det jo saadan, at man egentlig gerne vilde tale om noget andet, naar en Mand begynder at fortælle den samme Historie, han fortalte en for et halvt Aar siden, men saadan var det ikke med Petersen. Jeg har f. Eks. flere Gange hørt ham fortælle om hans originale Lærer paa Jonstrup, Alsingen Beyerholm, og hans mange Bedrifter. Engang havde Beyerholm omtalt Seminarieeleverne som nogle Dreng. Dette var de meget fortørnede over, en Deputation gik derfor op og bad Hr. Beyerholm om en Samtale. „Tilslaaet,“ var det korte Svar. Ja, Hr. Beyerholm havde da sagt saadan og saadan, og det vilde de gerne have ham til at tage tilbage ... „Afslaaet!“ lød det fyndige Svar, og dermed var Audiensen forbi.

Engang var der Selskab hos Forstanderen, hvor foruden Seminariets Lærere Provsten og Skovrideren var til Stede. Samtalen faldt da paa Regning, der var et af Beyerholms Fag. Flere udtalte sig om Emnet, men blev afbrudt af Beyerholm, der sagde: „Her i dette Selskab er der ikke mere end to, der har Forstand paa Regning, Skovrideren og saa mig!“ Da han siden gengav Historien, tilføjede han: „Skovrideren kan heller ikke regne, men jeg tog ham med for et Syns Skyld!“

Naar man kunde more sig over Petersens Historier

Gang paa Gang, var Aarsagen ikke først og fremmest selve Historien, som man jo kendte fra sidst, men Maaden, den blev gengivet paa. I hans Fortællemaade var der det skabende Liv, som man ligesaa lidt bliver træt af som af en stor Skuespillers Udførelse af den samme Rolle.

P. Petersen var som Fortæller en Kunstner. Han var ogsaa en god Tilhører. Jeg husker, hvordan jeg engang traf ham uden for Posthuset, og jeg fortalte da en Historie, der for Resten var lidt grovkornet, men jeg havde den da fra en Bog, *Galschiøts Helsingør*, og da Pointet var afleveret og Spændingen udløst, udbrød Skoleinspektøren, hjertelig fornøjet: „Den var god — den skal jeg hjem at fortælle min Kone!“ Og saa lagde han venstre Haand om paa Ryggen, satte Stokken i Stenbroen og listede hjemad.

Hans brede, karakteristiske Skikkelse hørte med til Bybilledet. Alle kendte ham, det gjorde Postvæsenet ogsaa, hvad det fik Brug for ved en bestemt Lejlighed. En Dag fik det et Brevkort at besørge, hvor der i Stedet for Adresse var tegnet en Mand, der bred og lidt foroverbøjet vandrede han ad Gaden med Stokken i højre Haand og den venstre hvilende paa Lænden med Haandfladen vendende bagud. Postvæsenet var straks klar over, at Brevkortet var til Skoleinspektøren.

Det var for Resten sendt af en af hans tre Sønner. Jeg skal ikke røbe fra hvem, men det var ikke fra den ældste og heller ikke fra Præsten i Slangstrup.

Petersen var med sit gode Humør og frodige Lune et Menneske, der maa betegnes som en aandelig rig Mand. Han havde den kostelige Evne at kunne faa meget ud af lidt.

Men ogsaa ham indhentede Alderen. 1929 faldt

han, 70 Aar gammel, for Aldersgrænsen, men vedblev endnu i 4 Aar at passe sit Hverv paa Folkebiblioteket. 1933 blev jeg hans Efterfølger og modtog ved den Lejlighed en Række gode Raad — ikke saa meget paa det biblioteksmæssige som paa det menneskelige Omraade. „Ser Du. Jeg skal sige dig, hvordan gamle Neumann bar sig ad, da han var Borgmester. Naar der var Tale om en stor Udvidelse af Gasværket, saa ordnede han det underhaanden, men hvis det drejede sig om, hvorvidt en ny Gadelygte skulde staa ud for Nr. 36 eller Nr. 38, saa lod han det komme til Behandling i Salen — det vil jeg ogsaa raade dig til at gøre!“

Skoleinspektøren var en meget klog Mand, som nok vidste, hvilke Knapper man helst skulde trykke paa for at faa et Foretagende i Gang. Men gerrig paa sin Viden var han ikke. Han delte gerne ud af den til sine Venner.

Hillerød Folkebibliotek var drevet noget gammeldags, hvad der var ganske naturligt for en Mand af Skoleinspektørens Natur og Alder. Jeg var adskilligt yngre og ejede et uroligere Temperament. Der blev derfor i de første Aar efter min Overtagelse af Ledelsen foretaget en Række indgribende Ændringer i Bibliotekets Virkemaade. Skoleinspektøren og jeg var paa et bestemt Punkt af en hel modsat Natur. Han lignede Gravlunds *Nilavs* — hvad han ogsaa selv erkendte — mens jeg ganske naturligt har mere Lighed med de af samme Forfatter skildrede Jyder. Men noget af det store ved Skoleinspektørens Karakter var, at der trods de betydelige Ændringer i det Værk, han havde grundlagt, og jeg førte videre, aldrig blev slaaet et Skaar i hans Venskab over for mig.

Selv paa sine gamle Dage var han en meget ivrig

Læser. Med hvilken Glæde kunde han ikke læse en Bog som C. C. Clausens *Danmark i Tekst og Billeder*, Neergaards *Erindringer* eller en lille Skildring af en gammel engelsk Skolemester, som jeg en Dag sendte hen til ham. „Ja, den var go'l" sagde han, da han bragte *Farvel, Mr. Chips* tilbage — „jeg maatte straks sende den ud til Ole Carl, for at ogsaa han kunde have Fornøjelse af den!" Ole Carl var hans gode Ven, Overlærer O. C. Andersen, Nyhuse Skole.

Men gammel blev han, og han lagde ikke Skjul paa, at han, som han en Dag udtrykte det, var „mæt af Dage og mæt af Hæder."

Hen paa Sommeren 1936 blev han, som Følge af et Fald, meget syg. Ogsaa som syg var der noget storladent over ham. Som han sad derhjemme i Sofaen med de tynde hvide Haarlokker, der tidligere var redt og lagt saa sirligt, flagrende om det gamle Hoved, lignede han en stækket Ørn.

Om Petersens Sjæl havde der maaske nok været en noget rationaliserende Skæl, men inden for den var der en from gudfrygtig Kerne. Ogsaa denne Kerne havde jeg faaet noget Kendskab til. I Drømme kunde han faa Indskydelser, som han opfattede som Ordre og udførte lydigt. .

Naa ja. Jeg skal nøjes med at fortælle et Træk, som jeg har Lov til at gengive, da det vedrører mig selv. En Dag, da jeg under hans sidste Sygdom besøgte ham, udbrød han: „Vi tror, vi er Ledere. Nej, vi *ledes*. Jeg skulde nu blive siddende derhenne, til Du kunde komme!"

Søndag den 30. August 1936 døde Skoleinspektør P. Petersen, han blev efter eget Ønske begravet i dybeste Stilhed. Men derfor vil han alligevel blive mindet af mange.

NAVNELISTE

I NAVNELISTEN er opført Stednavne og Personnavne, for saa vidt disse er anført med Fornavn og Efternavn eller med Efternavn alene.

- Aaderup, 123.
 Aalborg, 35.
 Aale, 41, 54, 57, 59, 61, 93, 110.
 Aarhus, 36, 102.
 Addithus, 66.
 Adsbølgaard, 41, 43 ff, 48.
 Andersen, Bollerup, Gdr., Lands-
 tingsmand, Ølgod, 43 f. — H. C.
 Digter, 5 f, 84. — Jens, Gdr.,
 Hjortsvang, 75. — O. C., Over-
 lærer, Nyhuse, 131.
 Amerika, 9.
 Appel, Ingeborg, Fru, Askov, 46.
 Argentina, 23.
 Askov Højskole, 46, 62.
 Axelsen, A., Lærer, Sdr. Omme,
 48.
 Bache, Morten Nielsen, Lærer,
 Hjortsvang, 72.
 Bajer, Fredrik, Politiker, 26.
 Been, Daniel A., Degn, Hjorts-
 vang, 70 ff., 78.
 Beyerholm, Seminarielærer, Jon-
 strup, 128.
 Bigum, Søren, Smed, Aale, 59 f.
 Billeshave, 11 ff, 18.
 Birkedal, Uffe, Præst, 31. —
 Vilhelm, Præst, 42, 44 f.
 Bjerger Herred, 54. — Povl, 46.
 Bjerregade, Odense, 21 f.
 Bjerregaard, Aale, 62, 93.
 Bjørnsholm, 21.
 Bjørnson, Bjørnstjerne, Digter,
 19, 29, 40, 49.
 Bogense, 6.
 Bojsen, P., Seminarieforstander,
 Gjedved, 94 f.
 Bohr, Louise, Odense, 28.
 Brammer, Seminarieforstander,
 senere Biskop, 82, 85.
 Bredsdorff, Morten, Præst, 44,
 48.
 Breum, Sophie, Forfatterinde,
 39.
 Bruun, Anne, Kommunalærer-
 inde, 29 ff. — Sigismund, Skov-
 foged, Gribskov, 67.
 Brædstrup, 51 ff. — Sygehus, 64.
 Brørup, 45.
 Budstikke Boisen, Præst, 44.
 Bøving, Herredsfoged, Bræd-
 strup, 60, 62.
 Creutz, Frk., Odense, 24. —
 Martin, Forlagsboghandler, 24.
 Christensdatter, Karen, Hage,
 76. — Marie, Hjortsvang, 76.
 Christensen, Krigsassessor, Mid-
 delfart, 8. — I. C., Politiker,
 43, 94.
 Christiansen, Emil, Guldsmed,
 Folketingsmand, Odense, 34.
 Christiansfeldt, 42.
 Clausen, Biskop, Aarhus, 102 f.
 — C. C., Magister, 131.
 Dahl, A. J., Højskoleforstander,
 Aale, 57, 61. — Jens, Køb-
 mand, Aale, 61 f.
 Danmark, 31, 37, 83.
 Danner, Grevinde, 10.
 Dannevirke, 15.

- Eskesens Skole, Morten, Odense, 21.
 Estrup, Politiker, 59 f.
 Faartoft, Niels Ettrup, Byskriksverfuldmægtig, Hillerød, 52.
 Falbe, Herredsfoged, Odense, 6.
 Falbe-Hansen, Ida, Filolog, 10, — Vigant, Professor, 10.
 Feddersen, Astrid Stampe, 38 f.
 Fibiger, Mathilde, 30.
 Fjellerup, 11.
 Flensborg, 5, 18, 83.
 Fredericia, 10, 16 f.
 Frederik den Sjette, 78. — den Syvende, 10 f.
 Frederiksborg Amt, 113. — Højskole, 124. — Slotshave, 125.
 Fruens Bøge, 35, 39.
 Fryd, C. V., Læge, Tørring, 101.
 Fyens Stifts Museum, 11.
 Færøerne, 23.
 Fønss, Provst, Middelfart, 13 f.
 Galschiøt, Magister, Helsingør, 129.
 Gammelstrup, 61.
 George, Henry, Socialøkonom, 30.
 Giessing, Enkefru, Odense, 28.
 Gjedved Seminarium, 94 f.
 Gjærn, Erik Nielsen, Præst, Linserup, 79.
 Gravlund, Thorkild, Forfatter, 130.
 Grejs, 53.
 Gribskov, 67.
 Grindsted, 48.
 Grundtvig, Elisabeth, 30. — N. F. S., Digter, Præst, 47 f.
 Grønning, Petrine, Fru, Odense, 27 f, 38.
 Gudena, 105.
 Gunderstedgaard, 82.
 Gyldensten Gods, 6, 9.
 Haagerup, Frkn., 24. — Johanne, 38.
 Hage, 76.
 Hammer, 70, 79, 106. — gaard, 70.
 Hansen, Kammerraad, 80. — Balle, Vilh., 89. — Anders, Gdr., Aale, 54. — Anton, Arkitekt, Vestbirk, 78. — C. F., General, 83. — Jens, Gdr. Petersbjerg., Aale, 41, 54, 63 f. — I. I., Prokurator, Odense, 10. — R., Slots-gartner, Hillerød, 125. — Thomas, Brædstrup, 66.
 Hanved, 5, 18.
 Hauge, Niels, Forp., Aale, 57 f, 60, 63.
 Heden, Odense, 22.
 Helveg, Præst, 48.
 Hillerød, 52, 112 ff.
 Himmerland, 82, 99.
 Hindholm Højskole, 112 f.
 Hjortsvang, 69 ff, 85. — Fat-tighus, 71. — Kristen, 73.
 Hjørlande (Jørlande), 113.
 Hodde, 43 f, 45.
 Hoff, Præst, 48.
 Holbech, J. A. C., Professor, 95.
 Holberg, Ludvig, Digter, 29.
 Holck, V., Arkitekt, Hillerød, 118.
 Holstebro, 81, 107.
 Hamborg, 72.
 Hostrup, C., Digter, Præst, 48.
 Hoven, 42, — Højskole, 48.
 Horsens, 16, 35, 37, 51, 73, 83, 96. — Tugthus, 52.
 Hundslund, 88.
 Hvolgaard, 85.
 Høgsbro, Svend, Højesterets-sagfører, Politiker, 27, 29, 36.
 Ibsen, Henrik, Digter, 19.
 Illum, Konditor, Middelfart, 8.
 Ingemann, B. S., Digter, 49.
 Jensen, Alex, Købm., Hillerød, 123 ff. — Jørgen, Gdr., Aale, 54 f. — Kristen, Gdr., Strel-lev, 41 ff. — Morten, Hjortsvang, 75. — Rasmus, Bestyrer, Aale, 62.
 Jernved, 44.
 Jessen, Læge, 60.
 Jonstrup Seminarium, 113, 128.
 Jordrup Skole, 106.
 Jylland, 6, 16, 19, 73.
 Jørgensen, A. D., Historiker, 101. — Anne Marie, Hjortsvang, 86. — Jens, Gaardejer, Folke-tingsmand, Bjerregaard, Aale, 54, 62, 93.
 — Karen, Odense Højskole-

- hjem, 38, — Niels, Aale, 62.
 — Sophie, Fru, Odense, 37.
 Kabell, A. L., Præst, Linnerup, 71, 80, 85.
 Kapstaden, 23.
 Kauslunde, 13.
 Kieler, Laura, Forfatterinde, 29.
 Kierkegaard, Søren, Filosof, 101.
 Kingo, Thomas, Salmedigter, 42.
 Klinkmosen, 107.
 Klovborg, 88.
 Knudsen Jakob, Forfatter, 112.
 Koch, Borgmester, Odense, 33.
 Kolds Skole, 62.
 Kolding, 16.
 Kongensgade, Odense, 20, 24.
 Kovalevsky, Sonja, 29.
 Krarup, H. A., Rektor, Vejle, 68.
 Kring, Hans, Præst, 90, 106 f, 110.
 Kristensen, Jens, Gdr., Adsbølgaard, Strellev, 41. — Lærer, Høven Højskole, 48. — J., Lærer, Hjortsvang, 110. — Martin, Bestyrer, Aale, 60. — Martin, Seminarieforstander, Gjedved, 95.
 København, 20, 29, 35 f, 43, 48, 51, 95, 106.
 Lahns Stiftelse, Odense, 6.
 Lang, Th., Seminarieforstanderinde, Silkeborg, 30.
 Lange, Jakob E., Landbrugslærer, Dalum, 85.
 Larsen, Chr. E., Kontorbestyrer, Hillerød, 122. — Morten, Friemenighedspræst, Holstebro, 107.
 Leffler, Anna Charlotte, Forfatterinde, 29.
 Leidersdorff, Hotel, Hillerød, 125.
 Lejrskov, 6, 82.
 Lemche, Gyrithe, Forfatterinde, 39.
 Lensgaard, Linnerup Sogn, 86, 103.
 Letbæk Mølle, 44.
 Leth, Albert, Præst, Middelfart, 14. — Andreas, Præst, Middelfart, 14, 24, 48.
 Lindberg, Niels, Præst, 95, 101.
 Linnerup Sogn, 69 ff.
 Lohse, Anna, Frk., Odense, 38.
 Løgstør, 21.
 Lyhne Sogn, 42.
 Madsen, Kirstine, Fru, Odense, 38. — M. P., Arkitekt, Forstander, Hillerød, 120.
 Markussen, Jens, Gdr., Sognefoged, Hjortsvang, 110.
 Mathiasen, H., cand. theol., Skolebestyrer, Middelfart, 8, 13.
 Matrup, 80.
 Mazanti, Herredsfuldmechtig, Brædstrup, 52.
 Melby, M., Præst, 48.
 Meyer, Johanne, Fru, 28.
 Middelfart, 5 f, 20, 23 f, 48.
 Mortensen, Laura, Torp, 96.
 Mølgaard, P., Politibetjent, Brædstrup, 58, 61.
 Møller, Bager, Middelfart, 9. — Fuldmechtig, Brædstrup, 58. — Carl, Forfatter, 67. — Jutta Bojsen, Fru, 39. — L., Slotsgartner, Hillerød, 125. — Niels, Gdr., Letbæk Mølle, 44. — Otto, Præst, Gylling, 49. — Stine, Letbæk Mølle, 44.
 Napoleon, 52.
 Neergaard, N., Politiker, 131.
 Neumann, O., Birkedommer, Hillerød, 125 f, 130.
 Nielsdatter, Karen, Lyhne Sogn, 42.
 Nielsen, Anders, Gdr., Fjellerup, 11. — Anders, Aale Vestermark, 61. — Birgitte Berg, 30. — Christian, Højskoleforstander, Hindholm, 112. — Kristine, Enkefru, Odense, 28. — Grønvald, Højskoleforst., Vestbirk, 30. — Hans Peter Kromand, Burgaarde, 66. — Kristine, Odense, 38. — N., Lærer, Hillerød, 115.
 Nissen, Præst, Sdr. Omme, 48.
 Nortvig, 88.
 Nyborg, 17. — Kristen, Gdr., Aale, 59.
 Nyholm, Ane, Enkefru, 41, 47.
 Næstved, 123.
 Nørregade, Odense, 21.

- Odense, 5, 18 ff, 24, 28 ff, 32, 48. — Katedralskole, 10, 14, 31.
 »Odin«, Hotel, Middelfart, 6 f.
 Olsen, N. P., Sagfører, Hillerød, 126. — Sigvald, Politiker, 34.
 Overskou, Julie, Frk., Hillerød, 117.
 Palmerston, Lord, 83.
 Paludan-Müller, B., Slotspræst, Hillerød, 120 ff.
 Pedersen, Pastor, Linnerup, 103. — Søren, Gdr., Tørring, 52.
 Petersbjerg, Aale, 51, 54, 63.
 Petersen, Provst, Staby, 82. — Smedemester, Middelfart, 14. — Jens, Husmand, Ødemark, 112. — Niels, Præst, Aale, 110., P., Skoleinspektør, Hillerød, 112 ff.
 Rambusch, Præst, 42 f.
 Rasmussen, Lærer, Hjortsvang, 72 f, 77. — Karoline, Skolebestyrerinde, Odense, 22.
 Ravn, Politiker, 60.
 Ribe, 16.
 Riising Rasmussen, Fru, Odense, 37.
 Ring Kirkegaard, 67.
 Ringkøbing, 45, — Amt, 81.
 Rosenborg Slotshave, 125.
 Rudkøbing, 123.
 Rybjerg, 45.
 Røjle St., 11.
 Rørdam, Skat, Biskop, 101.
 Salling Højskole, 48.
 St. Hans Kirke, Odense, 48. — Knudsgade, Odense, 22. — Knuds Kirke, Odense, 39.
 Scavenius, Politiker, 60.
 Scheby, Jomfru, Middelfart, 7.
 Schiørring, Jens, Præst, 53 f, 46 f.
 Schmidt, L. L. Prokurator, Middelfart, 5 ff. — Frida, Lærerinde, Odense, 5 ff.
 Schrøder, Ludvig, Højskoleforstander, Askov, 46.
 Schwartz, Proprietær, Skjold, 83.
 Sehested, Kammerherre, Additrus, 66.
 Seligmann, Læge, Vejle, 58.
 Sieck, Frk., Lærerinde, Middelfart, 20.
 Skamlingsbanke, 82 f.
 Skanderborg, 73. — Ladegaard, 51.
 Skelund Højskole, 95.
 Skjern, 45.
 Skjold, 83.
 Skræppenborg, Peter Larsen, Lægprædikant, 45 ff.
 Skytte, S., Fru, Odense, 28.
 Slangerup, 113.
 Slesvig, 83.
 Snedsted Seminarium, 81.
 Sorø, 112.
 Staby, 82.
 Steen, Mary, kgl. Hoffotograf, 29.
 Storegade, Middelfart, 7.
 Størring, 73.
 Strib, 11.
 Spettrup, 54.
 Spøremand, Johan, Lærer, Hjortsvang, 72.
 Strellev, 41, 43.
 Svendsen, Ivara, Frk., Middelfart, 13.
 Sveistrup, Præst, 44. — Poul, Protokolsekretær, 34.
 Svendborg, 35.
 Svenstrup, Jørgen, Lærer, Hjortsvang, 69 ff. — Knud, Lærer, Hjortsvang, 65, 69 ff.
 Søndergade, Middelfart, 12.
 Sønderjylland, 18.
 Sdr. Omme, 42, 48.
 Sønderskovgaard, 80.
 Sdr. Boulevard, Odense, 22.
 Sdr. Friskole, Odense, 22.
 Sydfyn, 6.
 Tarm, 45.
 Termansen, Niels, Politiker, 44.
 Testman, Caroline, Frk., København, 27.
 Tøstrup, 43. — Kirke, 44.
 Tjellesen, Lærer, Brørup, 45.
 Tolderlund, Præst, Middelfart, 14.
 Torp, 96.
 Tranekjær, Lærer, Hjortsvang, 71.
 Tscherning, A. F., Politiker, 83.
 Tyrsting og Vråds Herreder,

- 51, 69.
 Tørring, 52 f, 73, 95, 101, 107.
 Uhrskov, Kristen, Husmand,
 Tørring, 95.
 Uldum, 105.
 Wanting, Elisabeth, Frk., 6.
 Varde, 41.
 Warthoe, Prokurator, Skander-
 borg Ladegaard, 51. — A. S.,
 Herredsfuldmægtig, Bræd-
 strup, 51 ff.
 Wedelsbo Skov, 64.
 Vedum Skole, 95.
 Weiersøe, S. J., Lærer, Hjorts-
 vang, 73, 81, 85.
 Vejle, 18, 48 f, 53.
 Østergaard, Lyhne Sogn, 42.
 Velling, 45.
 Vends Herred, 5.
 Vestbirk Højskole, 78.
 Vestermarken, Aale, 59.
 Vestjylland, 44.
 Vilsund, 107.
 Vinding, 107, — Sogn, 81.
 Worm, Pauline, 39.
 Wrolgaard, Hjortsvang, 76.
 Zahles Skole, Frk., 10, 19 f. —
 Konseilspræsident, 39.
 Ødemark, 112.
 Ølgod, 41, 43, 47.
 Ølsgaard, Elias, Billedhugger,
 67.
 Østbæk, 47.

INDHOLD

	Side
FRIDA SCHMIDT	5
ET VESTJYDSK HJEM.....	41
WARTHOE	51
KNUD SVENSTRUP OG JØRGEN SVENSTRUP	69
SKOLEINSPEKTØREN	
OG EN AF HANS MEDBORGERE	112
NAVNELISTE	132

FYNBO, JYDE OG SJÆLLANDSFAR

I denne Bog bringer Anders Uhrskov syv Livsskildringer, der i Tilknytning til de omtalte Hovedpersoner giver en Række fængslende kulturhistoriske Billeder. Eksempelvis kan anføres: Borgerliv i Middelfart i Midten af forrige Aarhundrede, Kvindesagen og dens Vækst, det frembrydende grundtvigske Liv i et vestjyds Sogn i Halvfjerdserne, jyske Bønder og Provisorierne, Træk af Degne og Lærerliv i Midtjylland, Borgerliv i en nordsjællandsk By i nyere Tid o. s. v. Sidst, men ikke mindst bør det nævnes, at Forfatteren som sædvanlig indfletter en Række typiske muntre Smaatræk i Skildringen. Kedelig er Bogen ikke.

De skildrede Hovedpersoner er: Frk. Frida Schmidt, Odense, Gaardejer Kristen Jensen, Streløv ved Ølgod, Herredsfuldmægtig, Justitsraad Warthoe, Brædstrup, Lærerne Knud Svenstrup og Jørgen Svenstrup, Hjortsvang, Skoleinspektør P. Petersen og Købmand Alex. Jensen, begge Hillerød.